

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**PREMATÜRE VE TERM BEBEKLERİN DİL
GELİŞİMLERİ İLE ANNELERİNİN DİL GELİŞİMİNE
İLİŞKİN GÖRÜŞLERİNİN İNCELENMESİ**

Didem EMRE BOLATBAŞ

ÇOCUK GELİŞİMİ ANA BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

Doç. Dr. Müdriye YILDIZ BIÇAKÇI

**Bu tez, Ankara Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Müdürlüğü tarafından
16H0241002 proje numarası ile desteklenmiştir.**

ANKARA

2017

ETİK BEYAN

Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

Yüksek Lisans tezi olarak hazırlayıp sunduğum "Prematüre ve Term Bebeklerin Dil Gelişimleri ile Annelerinin Dil Gelişimine İlişkin Görüşlerinin İncelenmesi" başlıklı tez; bilimsel ahlak ve değerlere uygun olarak tarafımdan yazılmıştır. Tezimin fikir/hipotezi tümüyle tez danışmanım ve bana aittir. Tezde yer alan araştırma tarafımdan yapılmış olup, tüm cümleler, yorumlar bana aittir.

Yukarıda belirtilen hususların doğruluğunu beyan ederim.

Öğrencinin adı soyadı:

Tarih: 20.06.2017

İmza:

KABUL VE ONAY

Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü
Çocuk Gelişimi Anabilim Dalında
Didem EMRE BOLATBAŞ tarafından hazırlanan
“Prematüre ve Term Bebeklerin Dil Gelişimleri ile Annelerinin Dil Gelişimine İlişkin
Görüşlerinin İncelenmesi” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından YÜKSEK
LİSANS TEZİ olarak OY BİRLİĞİ ile kabul edilmiştir.

Tez Savunma Tarihi:
20.06.2017

Prof. Dr. Adalet KANDIR
Gazi Üniversitesi
Jüri Başkanı

Doç. Dr. Müdriye YILDIZ BIÇAKÇI
Ankara Üniversitesi
Raportör

Doç. Dr. Ender DURUALP
Ankara Üniversitesi
Üye

Tez hakkında alınan jüri kararı, Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü
Yönetim Kurulu tarafından onaylanmıştır.

Prof. Dr. Mehmet AKAN
Sağlık Bilimleri Enstitüsü Müdürü

İÇİNDEKİLER

Etik Beyan	ii
Kabul ve Onay	iii
İçindekiler	iv
Önsöz	vii
Simgeler ve Kısaltmalar	ix
Şekiller	x
Çizelgeler	xi
1.GİRİŞ	1
1.1. Dil Gelişimi	2
1.1.1. Dil Gelişim Dönemleri	4
1.1.1.1. Konuşma Öncesi Dönem	4
1.1.1.1.1. Yenidoğan (Refleksif) Dönemi (0-2 Ay)	4
1.1.1.1.2. Gıgıldama (Agulama) Dönemi (2-4 Ay)	5
1.1.1.1.3. Mırıldanma (Cıvılda) Dönemi (4-6 Ay)	5
1.1.1.1.4. Mırıldanmanın Tekrarı Dönemi (6-9 Ay)	5
1.1.1.1.5. Ses Sözcükler Dönemi (9-12 Ay)	6
1.1.1.2. Konuşma Dönemi	6
1.1.1.2.1. Sözcük Öğrenme Dönemi (1-2 Yaş)	6
1.1.1.2.1.1. İlk Sözcükler ve Tek Sözcüklü Cümlecikler Dönemi (12-18 Ay)	7
1.1.1.2.1.2. Tek Sözcüklerin Birbirini İzlemesiyle Oluşan İki Sözcüklü Birleşimler Dönemi (18-24 Ay)	7
1.1.1.2.2. Üç ve Daha Fazla Sözcüklü İfadeler Dönemi (2-3 Yaş)	8
1.2. Dil Gelişimine İlişkin Kuramlar	9
1.2.1. Biyolojik/Doğuşancı Kuram	9
1.2.2. Davranışçı Kuram	10
1.2.3. Sosyal Öğrenme Kuramı	10
1.2.4. Bilişsel Kuram	11
1.3. Dil Gelişimini Etkileyen Faktörler	11
1.4. Dil Gelişiminde Annenin Rolü	18
1.5. Prematüre Bebekler	20

1.5.1. Prematüre Bebeklerin Sınıflandırılması ve Görülme Sıklığı	21
1.6. Prematüreye Neden Olabilen Risk Faktörleri	23
1.7. Prematüre Bebeklerin Genel Gelişim Özellikleri	25
1.8. Bebeklerde/Çocuklarda Gelişen Dil ve Konuşma Problemlerinin Değerlendirilmesi	27
1.9. Kaynak Özetleri	31
2.GEREÇ VE YÖNTEM	36
2.1. Araştırmanın Amacı	36
2.2. Araştırmanın Deseni	36
2.3. Araştırmanın Çalışma Grubu	38
2.4. Veri Toplama Araçları	41
2.4.1. Genel Bilgi Formu	41
2.4.2. Gazi Erken Çocukluk Gelişim Değerlendirme Aracı	41
2.4.3. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu	43
2.5. Veri Toplama Yöntemi	45
2.6. Verilerin Analizi	46
3.BULGULAR	48
3.1. Çalışmanın Nicel Bulguları	50
3.2. Çalışmanın Nitel Bulguları	53
4.TARTIŞMA	80
4.1. GEÇDA Dil Gelişimi Alt Testi Puanlarının Prematüre Olma Durumuna Göre T-Testi Sonuçlarının Tartışılması	81
4.2. GEÇDA Dil Gelişimi Alt Testi Puanlarının Bebeklerin Cinsiyetlerine Göre T-Testi Sonuçlarının Tartışılması	83
4.3. GEÇDA Dil Gelişimi Alt Testi Puanlarının Doğum Haftasına Göre T-Testi Sonuçlarının Tartışılması	84
4.4. Annelerin Dil Gelişiminin Tanımına İlişkin Görüşlerinin Tartışılması	89
4.5. Annelerin Dil Gelişimini Olumlu ve Olumsuz Etkileyen Etkenlere İlişkin Görüşlerinin Tartışılması	90
4.6. Annelerin Dil Gelişimini Desteklemeye Yönelik Uyguladıkları Etkinliklere İlişkin Görüşlerinin Tartışılması	93
4.7. Annelerin Dil Gelişimini Destekleyici Etkinlik Öncesi Planlama-Hazırlık Yapma Durumlarına İlişkin Görüşlerinin Tartışılması	99

4.8. Annelerin Dil Gelişimini Desteklemek İçin Destek Aldığı Kaynaklara İlişkin Görüşlerinin Tartışılması	100
---	-----

5. SONUÇ VE ÖNERİLER	101
-----------------------------	------------

ÖZET	104
-------------	------------

SUMMARY	105
----------------	------------

KAYNAKLAR	106
------------------	------------

EKLER	116
--------------	------------

Ek 1 Çalışma İzinleri	116
-----------------------	-----

Ek 2 Onam Formları	118
--------------------	-----

Ek 3 GEÇDA Kullanım Sertifikası	123
---------------------------------	-----

ÖZGEÇMİŞ	124
-----------------	------------

ÖNSÖZ

Bu araştırmada, 12-24 ay arasında prematüre ve term bebeklerin dil gelişimlerinin incelenmesi ve annelerin bebeklerin dil gelişimini desteklemeye ve uygulamalarına ilişkin görüşlerinin belirlenmesi amaçlanmıştır.

Yüksek lisans programına başladığım günden beri güler yüzü, sevecen ve sıcakkanlı davranışı ile yakın hissettiğim, her türlü bilgisini ve tecrübesini benimle paylaşan, çalışmamın her aşamasında beni yönlendiren, bu araştırmayı gerçekleştirmeme vesile olan, danışmanlık dışında da bana her zaman her konuda desteğini esirgemeyen, artık kendisini bir hocadan çok daha öte hissettiren, çok kıymetli tez danışmanım Doç. Dr. Müdriye YILDIZ BIÇAKÇI' ya teşekkürü bir borç bilirim.

Birlikte çalışma arzumuzu kırmayan, çalışmamın istatistik ve analiz sürecinde değerli bilgileriyle araştırmama katkı sağlayan Prof. Dr. Şener BÜYÜKÖZTÜRK' e ve çalışmama emek vererek katkılarını sunan Arş. Gör. Menekşe UYSAL' a teşekkürlerimi sunarım.

Tez çalışmasına başlarken bize desteklerini sunan, değerli vaktini ayıran Yard. Doç. Dr. Özlem ALKAN ERSOY' a teşekkür ederim.

Tez çalışmamda ihtiyaç duyduğum her an manevi desteğini ve rehberliğini benden esirgemeyen sevgili arkadaşım Arş. Gör. Müge KUNT' a teşekkür ederim.

Çalışmamı gerçekleştirmeme fırsat sağlayan görev yaptığım Etimesgut Şehit Sait Ertürk Devlet Hastanesi Yöneticiliğine, çalışmamda bana destek olan ekip arkadaşlarıma, çalışma grubuna dâhil olan bebelere ve annelerine çok teşekkür ederim.

Yaşamım boyunca bana en iyi fırsatları sunmaya çalışan, her zaman maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen, kalbimin kıymetlileri canım annem Adalet EMRE, canım babam Cemalettin EMRE, canım kardeşim Cihan Ali EMRE' ye ve canım ablam Dilek EMRE BOZKURT ve sevgili eşi Ali Rıza BOZKURT' a sonsuz teşekkür ederim.

Hayatıma girdikten sonra varlıklarına çabucak alıştığım, her an gözümün içine bakan, kıymet veren ve kıymet görmeyi bir ömür hak eden, her biri ayrı değerli, soyadlarını keyifle taşıdığım geniş aileme çok teşekkür ederim.

Tanıştığımız ilk günden beri hayatıma güzellikler katan, beni her zaman destekleyen, her an varlığını yanımda hissettiğim, yokluğunda kendimi yarım hissedeceğim, huzur kaynağım, yol arkadaşım Eren BOLATBAŞ' a sonsuz teşekkür ederim.

Bu araştırma Ankara Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinatörlüğü tarafından Hızlandırılmış Proje kapsamında desteklenmiştir.

SİMGELER VE KISALTMALAR

ADDA	Aşırı Düşük Doğum Ağırlığı
ÇDDA	Çok Düşük Doğum Ağırlığı
DDA	Düşük Doğum Ağırlığı
APA	Amerikan Pediatri Akademisi
CP	Cerebral Palsy (Serebral Palsi)
MMR	Mental Motor Retarde
NICHD	National Institute of Child Health and Human Development (Ulusal Çocuk Sağlığı ve İnsan Gelişimi Enstitüsü)
GEÇDA	Gazi Erken Çocukluk Değerlendirme Aracı
PMG	Psiko Motor Gelişim
BG	Bilişsel Gelişim
DG	Dil Gelişim
SDG	Sosyal Duygusal Gelişim
BBGÖ	Bayley Bebekler İçin Gelişim Ölçeği
DGTT II	Denver Gelişim Tarama Testi II
AGTE	Ankara Gelişim Tarama Envanteri
YDYBÜ	Yeni Doğan Yoğun Bakım Ünitesi

ŞEKİLLER

Şekil 1.1. Erken Doğum İçin Risk Faktörleri	24
Şekil 3.1. Annelerin Dil Gelişimini Tanımlamaya İlişkin Görüşleri	53
Şekil 3.2. Annelerin Dil Gelişimi Tanımlamalarının Bebeklerin Prematüre Olma Durumları ve Ay Aralıklarına Göre Yoğunluğu	55
Şekil 3.3. Annelerin Dil Gelişimini Olumlu Etkileyen Etkenlere İlişkin Görüşleri	56
Şekil 3.4. Annelerin Dil Gelişimini Olumlu Etkileyen Etkenler Görüşlerinin Bebeklerin Prematüre Olma Durumları ve Ay Aralıklarına Göre Yoğunluğu	59
Şekil 3.5. Annelerin Dil Gelişimini Olumsuz Etkileyen Etkenlere İlişkin Görüşleri	60
Şekil 3.6. Annelerin Dil Gelişimini Olumsuz Etkileyen Etken Görüşlerinin Bebeklerin Prematüre Olma Durumları ve Ay Aralıklarına Göre Yoğunluğu	63
Şekil 3.7. Annelerin Dil Gelişimini Desteklemeye Yönelik Uyguladıkları Etkinliklere İlişkin Görüşleri	64
Şekil 3.8. Annelerin Dil Gelişimini Desteklemek İçin Uyguladıkları Destek Etkinliklerin Bebeklerin Prematüre Olma Durumları ve Ay Aralıklarına Göre Yoğunluğu	66
Şekil 3.9. Annelerin Dil Gelişimini Desteklemeye Yönelik Uyguladıkları Etkinlikler İçerisindeki Oyun Oynama Alt Koduna İlişkin Görüşleri	67
Şekil 3.10. Annelerin Dil Gelişimini Desteklemeye Yönelik Uyguladıkları Etkinlikler İçerisindeki Oyun Süresi Alt Koduna İlişkin Görüşleri	68
Şekil 3.11. Annelerin Dil Gelişimini Desteklemeye Yönelik Uyguladıkları Etkinlikler İçerisindeki Oyuncaklar Alt Koduna İlişkin Görüşleri	69
Şekil 3.12. Annelerin Dil Gelişimini Desteklemeye Yönelik Uyguladıkları Etkinlikler İçerisindeki Konuşma Alt Koduna İlişkin Görüşleri	71
Şekil 3.13. Annelerin Dil Gelişimini Desteklemeye Yönelik Uyguladıkları Etkinlikler İçerisindeki Kitap Okuma Alt Koduna İlişkin Görüşleri	72
Şekil 3.14. Annelerin Dil Gelişimini Desteklemeye Yönelik Uyguladıkları Etkinlikler İçerisindeki Müzik Alt Koduna İlişkin Görüşleri	73
Şekil 3.15. Annelerin Dil Gelişimini Destekleyici Etkinlik Öncesi Planlama-Hazırlık Yapma Durumlarına İlişkin Görüşleri	74
Şekil 3.16. Annelerin Dil Gelişimini Desteklemek İçin Uyguladıkları Etkinlikler Öncesi Planlama-Hazırlık Yapma Durumunun Bebeklerin Prematüre Olma Durumları ve Ay Aralıklarına Göre Yoğunluğu	76
Şekil 3.17. Annelerin Dil Gelişimini Desteklemek İçin Destek Aldıkları Kaynaklara İlişkin Görüşleri	77
Şekil 3.18. Annelerin Dil Gelişimi Desteğini Nereden Aldığının Bebeklerin Prematüre Olma Durumları ve Ay Aralıklarına Göre Yoğunluğu	79

ÇİZELGELER

Çizelge 2.1. Prematüre ve Term Bebeklerin Demografik Özellikleri	39
Çizelge 2.2. Çalışmaya Dâhil Olan Annelerin Demografik Özellikleri	40
Çizelge 3.1. GEÇDA Dil Gelişimi Alt Testi Puanlarının Bebeklerin Prematüre Olma Durumuna Göre T-Testi Sonuçları	50
Çizelge 3.2. GEÇDA Dil Gelişimi Alt Testi Puanlarının Bebeklerin Cinsiyetlerine Göre T-Testi Sonuçları	51
Çizelge 3.3. GEÇDA Dil Gelişimi Alt Testi Puanlarının Prematüre Bebeklerin Doğum Haftasına Göre T-Testi Sonuçları	52

1. GİRİŞ

Gelişim, büyüme teriminden ayrı olarak çocukların öğrenme, problem çözme gibi bilişsel becerilerinin, iletişim kurma, konuşma, anlama gibi işlevlerinin, ilişki kurma, bağlanma, baş etme, uyum sağlama gibi duygusal evrelerin, hareket işlevlerinin, günlük becerilerinin gelişmesini ifade eden geniş kapsamlı bir terimdir (Ertem, 2012, s: 127). Başka bir ifade ile gelişim, insanların yaş aldıkça hem niteliksel hem de niceliksel olarak değiştiği bir süreçtir. Diğer bir ifade ile ise gelişim, çeşitli dinamiklerle oluşan ve her gelişim evresinin çoğunlukla daha önceki evreler tarafından belirlendiği bir süreç olarak tanımlanmaktadır (Karabekiroğlu, 2009, s: 127; Yavuzer, 1998, s: 9). Bu süreçte biyolojik ve çevresel etkilere bağlı olarak değişimler görülmektedir (Bayhan ve Artan, 2005, s: 9; Trawick-Swith, 2013, s: 4). Gelişimi etkileyen faktörler içerisinde yer alan kalıtım ve hormonlar biyolojik etkiler; anne rahmindeki çevre ve doğumdan sonraki çevre ise çevresel etkiler olarak ifade edilir (Bayhan ve Artan, 2005, s: 11; Tunç ve Gündoğdu, 2013). Gelişim, tüm bu değişkenlerin karşılıklı etkileşimi sonucu yaşam boyu, yani süreklilik gösterecek şekilde gerçekleşmekte ve bu etkileşim farklılıklar oluşturmaktadır. Gelişim belli dönemleri kapsamakta, her dönemde farklı değişimler yaşanmaktadır. Bu değişimler bebeklik döneminde oldukça hızlıdır. Değişimler olumlu yönde olabildiği gibi zaman zaman olumsuz yönde de olabilmektedir (Karabekiroğlu, 2009, s: 127). Bu gelişimsel süreç içerisinde yer alan, olumlu ve hızlı değişim dil gelişimidir. İlk üç yılda bebekler refleks tepkilerden, naif ve hafif sesler çıkarmaya, sesleri hecelemeden, yüzlerce sözcükten oluşan cümlelere, sözdizimi ve gramer kullanımından yetişkin konuşmasına kadar yol alan önemli bir süreç geçirmektedirler (Demir, 2011, s: 148; Yazgan İnanç ve ark., 2013, s: 158). Bununla beraber, bebekler ilk birkaç günde bile iletişim kurabilir; anne ve babalarına anlayabilecekleri sinyaller gönderir ve kendilerini anladığını gösterir tepkilerde bulunabilirler. Birçok bebek için bu iletişim düşüncelerin sözcüklere, onlarınsa cümlelerin içlerine yerleştirildiği pek çok kurala bağlı kalır ve bu sembolik sistemler dili oluşturur (Demir, 2011, s: 148). Dil gelişim sürecinde etkili olan çevre kapsamında anne babanın bebeğin dil gelişimi için yaptıkları destekler bebeğin dil gelişimine yansımaktadır. Gelişim

bilimciler, anne babaları kendileriyle daha sık konuşan, onlara düzenli kitap okuyan ve konuşma esnasında çok çeşitli sözcük kullanımına yer verilen bebeklerin konuşmaya daha erken başladığını, daha geniş bir kelime dağarcığına sahip olduğunu, daha kompleks cümleler kurduğunu ifade etmektedir (Bee ve Boyd, 2009, s: 457). Bu nedenle anne babanın bebeğin dil gelişimi ile ilgili bilgi ve farkındalık düzeylerinin bilinmesi çok önemlidir. Anne babaların çocukların ilk sosyal çevresini oluşturan kişilerdir ve çocukları ile etkileşimleri, çocukların dil gelişimini etkilemektedir. Özellikle de annelerin çocuklarıyla kurdukları sözel iletişim becerileri ya da sözel iletişimin kalitesi, çocuğun uygun dil becerilerini geliştirmede önemli düzeyde etkili olmaktadır. Çocuğa yönelik annenin uygun sözel iletişim becerileri kullanması çocuğun dil becerilerini geliştirmektedir (Diken, 2009). Dil gelişimi, anne babanın destekleri dışında öğrenme ve olgunlaşma, sosyo-ekonomik durum, cinsiyet, aile ilişkileri, sağlık durumu, zekâ, ikiz olma (Tümkiye, 2008, s: 46-47), genetik, sosyal çevre, iki dillilik, anne-bebek etkileşimi, nörolojik gelişim, fiziksel ve ruhsal durum (Karabekiroğlu, 2009, s: 183) ile prematüre (erken) doğumlardan etkilemektedir. Bunlardan prematüre olma durumu diğer faktörleri de kapsayan bir çerçevede bebeklerin gelişiminde risk faktörü olarak görülmektedir. Yapılan araştırmalar prematüre bebeklerin pek çok açıdan risk altında olduklarını ifade etmektedir (Berk, 2013a, s: 113; Trawick-Swith, 2013, s: 99). Bu risklerden biri de dil gelişimidir. Tüm bu bilgilerden hareketle, bu çalışmada 12-24 ay grubu, prematüre ve term bebeklerin dil gelişimlerinin incelenmesi ve annelerin bebeklerin dil gelişimini desteklemeye ve uygulamalarına yönelik görüşlerinin belirlenmesi amaçlanmıştır.

1.1. Dil Gelişimi

Dil, insanı diğer canlılardan ayıran en önemli özelliklerden biri iken, karmaşık bir gelişimin ürünüdür ve iletişimin bir türüdür. Dil bir toplumun kullandığı kelimeleri ve onları birleştirecek ve değiştirecek kuralları içerir, düzenli ve sistematiktir (Cirhinlioğlu, 2010; Karabekiroğlu, 2009, s: 183; Santrock, 2015, s:

164). Kısaca dil, bilgiyi ulaştırmayı dzenleyen birçok kaideye göre bir araya getirilmiş pek çok karmaşık sözel simge olarak tanımlanabilir (Gander ve Gardiner, 2004, s: 185-186). Dil ve konuşma becerileri, çocukların sosyal ve akademik yaşantılarını, hatta doğrudan yaşam kalitelerini etkileyen en önemli gelişimsel beceriler içerisindedir (Diken, 2009).

Dil iletişimin bir türü iken semboller sistemine dayalıdır. Dil, dzenlidir ve anlatım dili beş kural sistemi içerir (Sanrock, 2015, s: 164). Bu kurallar sırası ile; herhangi bir dilde kullanılan ses örüntüleri ve bu örüntüleri yöneten kurallar bu dilin *ses bilgisi (fonoloji)*; dildeki kök ve ekleri, bunların birleşmeleri ve çekim özellikleri *biçim bilgisi (morfoloji)*; sözcüklerin birleşerek bir cümle oluşturması ile ilgili kurallar ise *sözdizimi (sentaks)* ifade eder (Bayhan ve Artan, 2005, s: 127; Bee ve Boyd, 2009). İçerik, nesne, olay ve bunlar arasındaki ilişkileri simgeleyen sözcük ve cümleleri ifade eden *anlam bilgisini (semantik)*; *kullanım (edimbilim)* ise dilin iletişim için kullanımını anlatır (Bayhan ve Artan, 2005, s: 127).

Dil becerileri, jest dili, alıcı dil ve ifade edici dil olarak gelişim gösterir.

Jest dili: bebeklerin birinci yaşını doldurduğu sırada ortaya çıkan jest dili, bebekler tarafından sıkça kullanılır. Bir Şeyi isterken ya da oyun oynarken, vücudunu yahut bir nesneyi araç olarak kullanarak kendilerini ifade ederler (Bee ve Boyd, 2009, s: 435).

Reseptif dil (alıcı dil): sözel uyarıların duyu sinir ağı ve işitsel-algısal süreçler aracılığıyla alınması ve anlaşılması olarak ifade edilir (İşleri, 2007, s: 159).

Ekspresif dil (ifade edici dil): duyu sinir ve motor sinir işlevler ile zihinsel kavramın bir ses imgesi aracılığı ile ifade edilmesidir (İşleri, 2007, s: 159).

İfade edici dil alıcı dilden daha kolay gözlenebilmekte olup, çocuklar genelde kavramları anlamayı sözcük olarak ifadesinden önce öğrenmektedir. Çoğunlukla ocukların alıcı dilleri ifade edici dillerinden çok daha iyi gelişmiştir (Demir, 2011, s: 149-156).

İlk üç yaş beyin gelişiminde kritik dönem olarak ele alınır. Sekiz ay ile üç yaş arasında dili anlama ve dili kullanma becerileri karmaşık bir süreç içerisine girerken, bebek hecelerden kelimelere, kelimelerden iki üç sözcüklü cümlelere geçiş yapar. Çocuğun dil gelişiminin ilerleyen dönemlerde kısıtlı kalması normal dil gelişimini yakalamasını güçleştirse de yine de her çocuk gelişim basamaklarına farklı yaşlarda ulaşabilir (Karabekiroğlu, 2009, s: 43). Dil gelişimi çeşitli aşamalardan geçmektedir.

1.1.1. Dil Gelişim Dönemleri

Kelimelerin, sembollerin kazanılması, saklanması ve gramere uygun olarak kullanabilmesi olan dil gelişimi; konuşma öncesi dönem ve konuşma dönemi olmak üzere iki başlıkta incelenmektedir (Şahin ve Atay, 2009).

1.1.1.1.Konuşma Öncesi Dönem

Bu dönem; yenidoğan dönemi, gıgıldama dönemi, mırıldanma dönemi, mırıldanmanın tekrarı dönemi ve ses-sözcükler dönemini içine alan beş alt başlıktan oluşmaktadır.

1.1.1.1.1.Yenidoğan (Refleksif) Dönemi (0-2 Ay)

Konuşma sesinin üretilmesi için gerekli olan nefes alma, ağız ve yüz hareketlerinin kazanıldığı döneme denir. Bu dönem içerisinde farklılaşmamış ve farklılaşmış ağlamalar gözlenir. Bebeğin ihtiyacını bildirir tek iletişim yoludur. Farklılaşmamış ağlamalar refleksiftir ve birinci ayda kaybolur. Ancak daha sonra açlık ve rahatsızlığa bağlı ağlamalar görülürken, bebek başkalarının çıkardığı seslere

tepki gösterir. Anne, bebeğin ses farklılığına göre ağlamasının nedenini belirleyebilir (Bayhan ve Artan, 2005, s: 130; Şahin ve Atay, 2009; Vialle ve ark., 2000).

1.1.1.1.2. Gııldama (Agulama) Dönemi (2-4 Ay)

İkinci ayın başlamasıyla bebekler agulama olarak da isimlendirilen gııldamaya başlarlar. Bu sesler evrenseldir ve bu seslerin üretiminde bir bilinç yoktur. Bu sesler çoğunlukla ünlü seslerin (a, u, o) uzatılması şeklindedir. Ardından bu seslere “h,k,g,t” gibi yumuşak damak sesleri eklenerek “ahh” gibi sesler şeklinde çıkar ve bu seslere eğilimin doğuştan geldiği varsayılır (Baykoç Dönmez ve ark., 2000, s: 51; Bee, 1992; Gander ve Gardiner, 2004, s: 188).

1.1.1.1.3. Mırıldanma (Cııldama) Dönemi (4-6 Ay)

Bu dönemdeki ses üretimi artık refleksif değildir. Bebek bu aylarda tek heceler üretmeye başlar. Artık ses mekanizması üzerinde daha kontrollüdür. Bebek bu dönemde ses oyunları oynar. “ma-ma-ma”, “ba-ba-ba” gibi sesler çıkarırken, konuşan kişiyi gözleriyle arar. Bebek ismi söylendiğinde sesin geldiği yöne bakar (Avcı, 2007, s: 155; Şahin ve Atay, 2009).

1.1.1.1.4. Mırıldanmanın Tekrarı Dönemi (6-9 Ay)

İlk yılın ikinci yarısından itibaren görülen tekrarlayan mırıldanmalara ses oyunlarının tekrarı dönemi de denir. Bu dönemde bebek ses üretirken bunları işitme ile bütünler ve sürekli tekrarlar. Bu dönemde bebeğin ağız hareketleri çeşitlenir ve

ses oyunlarında ritim kullanmaya başlar. “ba-ba, ma-ma” en sık karşılaşılanlardır (Baykoç Dönmez ve ark., 2000, s: 52; Bee, 1992; Vialle ve ark., 2000).

1.1.1.1.5. Ses Sözcükler Dönemi (9-12 Ay)

Söz öncesi evrenin sonu olan bu dönemde ses dizinleri çeşitlenir, bebekler yetişkinlerinkine benzer bir ses tonu kalıbı kullanabilirler. Sıralamalar farklı yapıda çeşitli hecelerin birleşmesinden meydana gelebilir –bağibadu gibi-. Doğrudan anlam taşımazlar ancak evrenin sonunda anlamlı sözcüklerin başlaması ile birlikte jest ve sesleme kullanımları örtüşmeye başlar (Topbaş, 2015, s: 89).

1.1.1.2.Konuşma Dönemi

Bu dönem bir-üç yaş dönemini kapsarken; sözcük öğrenme dönemi (ilk sözcükler ve tek sözcüklü cümlecikler dönemi, tek sözcüklerin birbirini izlemesiyle oluşan iki sözcüklü birleşimler dönemi) ile üç ve daha fazla sözcüklü ifadeler dönemini içine alır.

1.1.1.2.1. Sözcük Öğrenme Dönemi (1-2 Yaş)

Sözcük öğrenme dönemi, ilk sözcükler ve tek sözcüklü cümlecikler dönemi (12-18 ay) ve tek sözcüklerin birbirini izlemesiyle oluşan iki sözcüklü birleşimler dönemi (18-24 ay) olmak üzere iki alt başlıktan oluşmaktadır.

1.1.1.2.1.1. İlk Sözcükler ve Tek Sözcüklü Cümlecikler Dönemi (12-18 Ay)

Bu dönemde bebekteki sözcük üretimi daha geç geliştiği için alıcı dil gelişimi hızlıdır. Bebek isteklerini belirtirken ya da sorulara yanıt verirken sözcük kullanmak yerine işaretle yanıt verebilir. Çocuğun anladığı sözcük sayısı kullandığından daha fazladır. Çocuk ifadelerine vurgu katarak anlaşılmayan bir dil ile konuşur (Anlar ve ark., 2008). Bebek bu dönemde ilk anlamlı sözcüğünü üretip gerçek konuşmaya geçmeye başlamıştır. Sözcük dağarcığı gelişir (Baykoç Dönmez ve ark., 2000, s: 84; Gander ve Gardiner, 2004, s: 190). Genellikle bebekler sık duydukları ve belirgin olan sözcük türlerini daha öncelikli olarak öğrenmektedirler. İngilizce gibi dillerde bu sözcükler isim olurken, Türkçe gibi dillerde bu, cümle sonuna gelen ve daha belirgin duyulan fiil sözcükleri olmaktadır. Tek sözcük dönemi adı verilen bu dönemde, bebek sözcükleri teker teker üretmekte ve sözcük dağarcığındaki kısıtlı sözcükleri farklı işlevleri anlatmak için kullanmaktadır. Örneğin “baba” sözcüğü babanın kendisini, babaya benzeyen herhangi bir kişiyi, babanın arabasını, babanın herhangi bir eşyasını ya da babanın yaptığı bir eylemi adlandırmak için bile kullanılabilir. Bu dönemde bebeklerin ifadeleri içinde buldukları durum ile birlikte değerlendirilmelidir (Aksu-Koç ve Ketrez, 2016, s: 21; Baykoç Dönmez ve ark., 2000, s: 84; Vialle ve ark., 2000).

1.1.1.2.1.2. Tek Sözcüklerin Birbirini İzlemesiyle Oluşan İki Sözcüklü Birleşimler Dönemi (18-24 Ay)

Bu dönemde dil edinimi hızla ilerlerken, yeni deneyimler algılanır ve yetişkinler tarafından yeni yeni sözcükler öğretilir (Baykoç Dönmez ve ark., 2000, s: 85; Topbaş, 2015, s: 91). Telgraf konuşması olarak da isimlendirilen bu dönem, bebekler iki sözcüklü ifadeleri çok sınırlı kullanmalarına karşın bunu etkileyici bir anlam zenginliğini ifadesi etmek için kullanırlar (Bayhan ve Artan, 2005, s: 136). Bebeğin ilk sözcüklerinin bir araya getirdiği cümleler çoğunlukla ayrık iki sözcük

şeklindedir. Akıcı bir cümle değildir “baba ev” gibi adlardan ibarettir ancak bebek burada “baba evde” demek istemektedir (Gander ve Gardiner, 2004, s: 192). Bebeğin bu dönemde anlamlı olarak ürettiği sözcük sayısı 20 ile 100 sözcük arasındadır. Bu sözcüklerin çoğunu bütün yiyeceklere “mama” demek gibi genellerler. Ancak bu dönemde tek sözcüklü cümleler üreten bebekler olduğu gibi üç sözcüklü cümleleri olan bebekler de olabilir (Baykoç Dönmez ve ark., 2000, s: 85).

1.1.1.2.2. Üç ve Daha Fazla Sözcüklü İfadeler Dönemi (2-3 Yaş)

Bu dönemde bebeğin dil bilgisi yeteneği ve kelime üretimi oldukça hızlıdır. Çok sözcük birleşimli cümle kurarken dilin temel yapılarını da öğrenmiş olur. Olumsuz cümleler ve soru cümlelerini de basit düzeyde kullanmaya başlar. Aynı zamanda bu dönem içinde çocuk “ben, sen, bana” gibi zamirleri kullanabilir, “kim, nerede, ne” gibi soruları sorar, duyu organlarının ne işe yaradığını bilir, gördüğü resimleri inceler ve anlatabilir (Şahin ve Atay, 2009). Çocuk, yetişkin konuşma seslerinin 2/3’ ünü öğrenirken çıkardığı ünlülerin % 90’ ı doğrudur. Ünsüzlerin pek çoğunu da kendine özgü bir tarzda söyleyebilir. Bazı sözcüklere kendiliğinden sesler ekler ve bu dönem başında çocuğun iki sözcüklü birleşimleri fazladır. Ancak bu cümlelerde hala yardımcı fiiller, tanımlıklar, belirleyiciler, zamirler, edatlar ve çekim ekleri bulunmaz. Dolayısıyla çocuğun içinde olduğu süreç ve yaptığı vurgularda bu yapıların değerlendirilmesi önemlidir (Baykoç Dönmez ve ark., 2000, s: 86).

1.2. Dil Gelişimine İlişkin Kuramlar

Dil gelişimi kuramları temelde, çocukların nasıl hızlı ve kolay bir şekilde konuşmaya başladıklarını ve dilin kurallarını nasıl anladıklarını sorgulamaktadır. Bu bölümde dilin kazanımına ilişkin biyolojik/doğuştancı kuram, davranışçı kuram, sosyal öğrenme kuramı ve bilişsel kuram açıklanmıştır.

1.2.1. Biyolojik/Doğuştancı Kuram

Bu kuramın iki önemli ismi Chomsky ve Lennenberg' dir. Bu kurama göre bebekler dünyaya dil gelişimini öğrenebileceği özel bir mekanizma ile gelmektedir. Doğuştan var olan bu mekanizma bebeğin çevresinde konuşulan dili özümsemesini, kuralları anlayarak öğrenmesini ve sonrasında da uygun dil bilgisi kuralları ile konuşmasını sağlamaktadır. Bu mekanizma aracılığıyla bütün insanlar aynı süreçlerden geçerek, biyolojik olgunlukları tamamlandığında yürümeyi öğrendikleri gibi konuşmayı öğrenmektedirler (Erden ve Akman, 2008). Chomsky' ye göre dil, kültürün ve toplumun bir ifadesi olmadığı gibi, genlerimizin bir ifadesi olup, dil yetisi beyinde kalıtsal olarak mevcuttur (Choubsaz, 2010, s: 176). Chomsky, sıradan çocuğun dilsel başarılarının çevreden gelen her türlü girdiyle açıklanamayacak kadar büyük olduğunu ifade etmiştir. Çocukların çok sınırlı bir konuşmayı dinlediklerini, bunların çoğunun basit ifadeler olduğunu, ancak çok sayıda cümle oluşturmak için karmaşık bir kurallar sistemi ile hızla ve düzgün bir şekilde kendilerini geliştirdiklerini ifade etmiştir. Chomsky, ayrıca, çocukların dili öğrenme becerilerinin tamamen uzmanlaşmış bir fakülte olduğunu varsaymıştır. Bunun da, bilim öğrenmekten, müzik öğrenmekten vb. tamamen farklı olduğunu, kendi genetik kodlarından ileri geldiğini savunmuştur (akt. Crain, 2005). Lennenberg, dil gelişimine ait bazı biyolojik kuramların çocukta “kritik dönem” olarak ifade edilen erken gelişim evresi içinde gözlemlendiğini, bu dönem dışında kalan bireylerde dil gelişiminin anormal şekilde ilerleyeceğini savunmuştur (Maviş, 2015, s: 49).

1.2.2. Davranışçı Kuram

Skinner' in öncüsü olduğu bu kuramın ileri sürdüğü görüşe göre, çocuklar dili, herhangi bir beceri kazandıkları gibi öğrenirler. Bebeklerin sesleri tekrar etmesi ile konuşulan dil öğrenilmeye başlanır. Bebeklerin tekrarı sırasında çıkan sesler günlük dildeki sözcüklere benzer çıkar ve yetişkinler tarafından ödüllendirilirler. Bu sayede bebek, ödülle pekiştirilen sesleri çok daha sık kullanmaya başlayarak konuşmayı şekillendirir. Bebekler sıkça duydukları sesleri taklit ederek de dil edinimini sağlarlar (Erden ve Akman, 2008). Taklidin, kelime dizilişi ve gramerin öğrenimi konusunda da etkili olduğu açıklanmaktadır. Yetişkinin çeşitli kelime gruplarını (isim, zarf, fiil) cümle içinde kullanıp tekrarlaması sonucu, çocuk hangi kelimelerin neyi takip edeceğini öğrenir. “köpeği gördüm” cümlesini duyan bir çocuk kelimeleri yer değiştirerek kullanmaz, koşullanarak aynı şekilde tekrarlar. Davranışçı yaklaşım, taklit ve koşullanmayı dil ediniminde “kilit kavramlar” olarak adlandırmaktadırlar. İnsanoğlunun anadilini öğrenmesini de doğasında var olan taklit ve koşullanma sayesinde öğrendiğini ifade ederler. Skinner dilin içeriği konusunu dikkate almadığı ileri sürülerek eleştirilmiştir (Aydın, 2015).

1.2.3. Sosyal Öğrenme Kuramı

Bandura' nın öncüsü olduğu bu kuramda, dilin taklit ve tekrar yoluyla öğrenildiğini savunmaktadır. Çocuklar çevrelerinden, anne babalarından duymuş oldukları dili tekrarlayarak taklit ederler (Tümkaya, 2008, s: 34). Bu kuramda anne-babasını taklit eden çocuk yine anne-babası ya da çevredekiler tarafından pekiştirilir. Davranışçı görüşten farkı, dilin kazanılmasında bilişsel süreçlerin etkili olduğunu ifade etmesidir (Çeçen, 2007, s: 115). Bu yaklaşım linguistik yapı, kavramlar ve sembolleri izah etmemektedir (Aydın, 2015).

1.2.4. Bilişsel Kuram

Bu görüş Piaget ve Bloom tarafından savunulurken, dil gelişiminin çocuğun algılama, anlama, dikkat, imgeleme, hafıza, akıl yürütme gibi zihinsel gelişime bağlı olarak geliştiği ifade edilir. Bu yaklaşımın temelinde dil ile biliş arasındaki bağ yatmaktadır (Aydın, 2015). Piaget, bilişsel gelişim göstergelerinin çocuğun dil yetilerine yansımadan önce oluşmasını beklemektedir. Piaget' in savunduğu bu yaklaşım çocuğun bilişsel gelişimi ne kadar mükemmelse dilsel gelişiminin de o kadar iyi olduğunu ileri sürer. Bu sebeple, bebekler nesnelere ve çevresinde bulunan insanlar arasındaki anlamsal ilişkiyi anlamaya başladıktan sonra ilk cümlelerini üretmeye başlayacaktır. Bu görüşle, bebeklerin ilk gramer yapıları eylemler ve onları gerçekleştiren kişileri içeren anlamlı sınıflamaları içerir “baba geldi, top attı” gibi. Bu yönde yapılan araştırma sonuçları, çocukların dil gelişiminde konuşmadan önce kavram öğrendiklerini, sentaks, gramer yapılarını bilmeden önce de anlamları ifade edebildiklerini göstermektedir (Aydın, 2015). Zaman geçtikçe ve bebekler yaş aldıkça bilişsel gelişimleri daha soyut bir hal alacak ve soyut dilbilgisini de kullanmaya başlayacaklardır. Piaget' in savunduğu bu yaklaşım çocuğun bilişsel gelişimi ile dil gelişimi arasındaki ilişkiye vurgu yapar (Maviş, 2015, s: 51).

Dört kuram da dil gelişimini açıklamaya çalışan teoriler olarak, dil kazanımını açıklamada tek başına yeterli olmamaktadır (Aydın, 2015)

1.3. Dil Gelişimini Etkileyen Faktörler

Çocuklarda dil gelişimi birçok faktörden etkilenmektedir. Bu faktörlerin bir kısmı çocuğun dil gelişimini olumlu etkilerken bir kısmı olumsuz

etkileyebilmektedir. Bu faktörlerin dil gelişimi üzerindeki etkilerinin bilinmesi dil gelişiminin olumlu yönde ilerlemesi noktasında önemlidir (Akbay ve Çapri, 2013).

Dil gelişimini etkileyen faktörler genelde kalıtım ve çevre olarak ele alınırken, burada farklı başlıklar altında ele alınmıştır. Genetik, cinsiyet, sağlık, zihinsel gelişim, zekâ, işitme yetersizliği, ikiz olma, iki dillilik, uyarıcı yetersizliği (sosyo-ekonomik durum, aile ve toplumsal etkileşim, konuşmaya teşvik, oyun) gibi başlıklar şeklinde ele alınmıştır.

Genetik

Sağlıklı ve tipik gelişim gösteren bebekler dil öğrenme yeteneği ile dünyaya gelirler. Bebeklerin dili anlamaya ve ifade etmeye başlamadan öncesinde dil açısından genetik olarak hazır oldukları kabul edilmektedir (İşeri, 2012).

Cinsiyet

Dili barındıran sol cerebral hemisferin fiziksel olgunlaşmasının kızlarda daha hızlı olmasına bağlı olarak kızların erkeklere oranla daha hızlı sözcük dağarcığının olduğu ifade edilmektedir (Bayhan ve Artan, 2005, s: 139). Genellikle kız çocukları erkek çocuklarına nazaran daha erken konuşmaya geçmektedir (Köksal Akyol, 2011, s: 97). Bu bilgilerle beraber kız çocuklarında dil ve konuşma erken dönemde başladığı ve ilerlediği için erkek çocuklarına kıyasla daha az dil ve konuşma bozukluklarına rastlandığı ifade edilirken son yıllarda yapılan çalışmalarda cinsiyete yönelik çok fazla farklılık olmadığı sonucu ortaya konmuştur (Çiyiltepe, 2015).

Sağlık

Çocuğun herhangi bir sağlık problemi yaşamış olması, sık sık hastalanması veya uzun süren hastalıklar dil gelişimini olumsuz yönde etkileyen nedenlerden biri olmaktadır. Çocuğun hastalığı sebebi ile hastane süreci yaşaması, dil gelişimi için gerekli uyarıcılardan, aileden uzak kalması, hastalığın işitmeyi etkilemesi gibi birçok neden dil gelişimi için önemli etkenler olarak ifade edilebilmektedir (Cirhinlioğlu, 2010).

Zihinsel Gelişim

Dil ve zihin birbirine paralel şekilde gelişmektedir. Düşünme, hatırlama, kavrama, dikkati verme, algılama gibi zihinsel becerilerde dil mevcuttur. Dil, bütün bu zihinsel süreçlerle birlikte gelişirken, çocuğun dil gelişimi onun tüm zihinsel gelişimini desteklemektedir (Yazıcı ve İter, 2008). Zihinsel gelişimin normal düzeyde olmaması çocuğun dikkatini toparlayamamasına, kavramaya ait becerileri kazanmada güçlük yaşamasına ve öğrenmede zorluk çekmesine neden olur. Çocuk zihinsel yetersizliğin düzeyine göre dil gelişiminde ya zayıf kalır ya da hiç öğrenemez (Cirhinlioğlu, 2012; Çiyiltepe, 2015). Zihinsel yetersizliği bulunan ve dolaylı ya da dolaysız yolla iletişim açısından risk taşıyan gruplar içerisinde otozomal kromozomal bozukluklardan down sendromu, gen anormallikleri sonucu oluşan tubero skleroz, çeşitli enfeksiyonlara bağlı oluşan zekâ gerilikleri, otizm ve yaygın gelişimsel bozukluklar, serebral palsi, hidrosefali vb. bulunur (Çiyiltepe, 2015).

Zekâ

Çocuklarda dil ve konuşma gelişimini engelleyen durumlar içerisinde zekâ gelişimi önemli bir yer tutmaktadır (Cirhinlioğlu, 2012; Çiyiltepe, 2015). Yapılan çalışmalar sonucunda dil yeteneği ile zekâ arasında doğru ilişki olduğunu ortaya koyarken, erken konuşmaya geçen çocukların zekâ düzeylerinin diğer çocuklara oranla daha iyi olduğu öne sürülmektedir (Çeçen, 2007, s: 123). Çocuğun zamanında konuşmaya geçmesi pek çok açıdan avantaj sağlamaktadır. Zihinsel süreçleri hareketlendirerek zekâ gelişimini destekler ve çocuğun çevresini daha erken tanımasını, başkalarıyla daha anlamlı iletişim kurmasını sağlar. Bu da çocuğun iletişim, sosyal beceri ve özgüvenini olumlu anlamda etkiler (Özbey, 2008, s: 136). İletişim becerilerinde sınırlılık, zekâ geriliğinin ilk belirtilerindedir (Gürkan, 2007).

İşitme Yetersizliği

Yenidoğan normal bir bebeğin beyni, ana dilini öğrenebilmek için gereken bütün donanıma sahiptir ve öğrenmeye hazırdır. Ancak bebek dili, duyarak öğrenmektedir (Ataklı ve Ekinci, 2009, s: 109). İşitme, dil ve konuşma gelişiminin kazanımında önemli bir role sahiptir. İnsan dil ve konuşma dilinin seslerini duyarak ses algısını geliştirmektedir. Kişi işitme yetersizliğine sahipse ses algısı da etkileneceğinden konuşma gelişiminde problemler gözlenebilir (Çiyiltepe, 2015, s: 207). Çeşitli çevresel ve kalıtsal etkenlerin sebep olabileceği işitme yetersizliği, işitme oranının çok düşük olması ya da hiç olmaması olarak tanımlanabilir. Hayatın ilk birkaç ayında işitme kayıplı bebekler normal işiten bebekler ile aynı vokalizasyona sahip olabilir ve fark edilmeyebilirler. Bu süreçte işitme yetersizliği

dil gelişimini ciddi şekilde sekteye uğratabilir. Bu sebeple erken tanı ve müdahale ile bu olumsuz etkiler en aza indirgenebilir (Trawick-Swith, 2013, s: 161).

İkiz Olma

İkiz çocuklar bir başka çocuğa ihtiyaç duymadan birlikte oynarlar. İkizler birbirlerini sözel ifadeye gerek duymadan anlayabilirler ve bu da uzun uzun konuşma yapılmasını engelleyen temel noktalardan biridir. Bu yüzden deneyim edinmesi azalan ikizler dil gelişimi açısından akranlarını geriden takip edebilir (Ataklı ve Ekinci, 2009, s: 112).

İki Dillilik

İki dil ile bir arada büyüyen çocuklar öncelikli olarak bir dilde sözcük öğrenir sonra diğerini geliştirirler. Ardından her iki dilde de söz dizimi kurallarını sözcüklere uygularlar. Son olarak da duydukları dili net bir şekilde ayırt edebilirler. İki dili aynı anda öğrenmek zorunda kalan kişilerin iki dili de ana dili gibi edinmeleri bilingualizm olarak ifade edilir. Başlangıçta geçici gecikme oluştursa da iki dil konuşulan evlerde üç yaş civarında çocuklar konuşulan her iki dili de anlayabilir ve konuşabilirler. Bazı araştırmalar iki dili ayrı kişilerden ya da ayrı yerlerde öğrenmeleri gerektiğini savunur (Bayhan ve Artan, 2005, s: 142; Çiyiltepe, 2015, s: 217).

Uyarıcı Yetersizliği

Çocuğa yeterince sözel ya da fiziksel uyaran sağlanmaması dil gelişimini olumsuz etkileyerek dil gelişimini yavaşlatabilmektedir. Ailenin, yakın çevrenin çocuğa yeterince ilgili yaklaşmaması, sohbet etmemesi, kitap okumaması, çocuk şarkısı söylememesi, çocuğun konuşma girişimine karşın teşvik edici olmaması, çocuğun yeterli sözel uyarıcı almaması, yaş gelişim özelliklerinden geride kalmasına neden olabilmektedir (Cirhinlioğlu, 2012). Beraberinde çocuğun akranları ile bir arada olabileceği ortamların oluşturulmaması da dil gelişimini olumsuz etkileyen bir diğer nedendir (Özbey, 2008, s: 137). Uyarıcı yetersizlikleri içerisinde sosyo-ekonomik durum, aile ve toplumsal etkileşim, konuşmaya teşvik ve oyun daha detaylı şekilde ifade edilmiştir.

Sosyo-Ekonomik Durum: Bebekle konuşma sıklığı ve bebeğe yöneltilen dilin zenginliği anne ve babanın sosyo-demografik özellikleri ile yakından alakalıdır. Yüksek sosyoekonomik düzeyde olan ailelerde genellikle anne-babaların öğrenim düzeyi de yüksektir. Ailelerin sundukları maddi olanaklar dışında çocuklarına her bir gelişim alanını destekleyebilecek çeşitli uyaranlar sağladıkları kabul edilmektedir. Düşük sosyo-demografik özelliklere sahip ailelerin öğrenim ve ekonomik düzeylerinin düşük olması, çocuklarına benzer şartlar sağlayabilmelerini engellediği gibi özellikle dil gelişimleri açısından risk altında olmalarına neden olabildiği ifade edilmektedir (Aksu-Koç ve Ketrez, 2016, s: 29).

Aile ve Toplumsal Etkileşim: Bebek ve sosyal çevre arasındaki etkileşim doğumla birlikte başlayan aktif bir süreçtir (İşleri, 2007, s: 163). Yetişkinin, bebeğin çıkardığı seslere ilgili şekilde yaklaşmış olması yeni doğan bireye seslerin iletişim amacı ile kullanıldığı iletisini verir. Bebek ile konuşmak dil öğreniminden ziyade çevre bebek etkileşimi içinde çok önemlidir. Bebeğin erken dönemde kendisi ile iletişime girenleri izleme ve dinleme becerisi sözel etkileşimin zeminini sağlar (İşeri, 2012). Dil gelişiminde gözlenen gelişmelerin ciddi bir kısmı bebeğin yetişkinlerle yaptığı

konuşmaların bir sonucudur. Bir yetişkin ile sürdürülen konuşmalar içerisindeki soru cevap, bebeğin çeşitli yapılar öğrenmesini sağlar (Tümkiye, 2008, s: 47). Bebeklerin bulunduğu çevrenin, bebeğin ilk sözcüklerini şekillendirmede ve dilin kademe kademe gelişmesinde önemli bir görev aldığı düşünülmektedir. Bebeğin çıkardığı sözcüklerin kişilerce tekrarlanıp pekiştirilmesi ve bebelere yeni sözcüklerle model olunması bebeklerin dil gelişimleri üzerinde önem arz etmektedir. Özellikle bu bireyler bebelere her an bakım veren anne babalardır (Garder ve Gardiner, 2004, s: 204-205).

Konuşmaya Teşvik: Dili öğrenme temelde aynı sırayı izlese de çocuklardaki gelişimsel hız çevreden etkilenmektedir. Yetişkinlerin ve özellikle anne-babanın bebekle erken dönemde kurdukları iletişim bebeğin dilini öğrenmesinin temelidir (Çeçen, 2007, s: 122). Çocukların dil gelişimi, yetişkin kişilerin onlara model olması, çıkarılan seslerin, sözcüklerin tekrarlanması ve doğru olan dil kullanımı ile yanlış olan dil kullanımının yetişkin tarafından ayırt edilip duruma göre ilgi gösterme ya da göstermeme ile kolaylaştırılmaktadır (Demir, 2011, s: 149). Çocuklara sunulan sözel uyarıların çeşitliliği dil gelişimini olumlu etkilemektedir. Kendileriyle yüz yüze bakarak, bazen melodik konuşularak, sözcük uzatmaları yapılarak, basitleştirilerek, vurgulanarak konuşulan ve ilgilenilen bebekler konuşmaya cesaretlendirilirler (Çeçen, 2007, s: 122). Bunların aksine çocukların isteklerinin yetişkinler tarafından anlaşılıp hemen yerine getirilmesi dil gelişimini olumsuz etkilemektedir. Kişi isteği anladığında hemen yapmak yerine isteği cümle içerisinde kullanmalı, çocuğu konuşturmaya çalışmalı ve çocuğa konuşması için fırsat sağlamalıdır (Ataklı ve Ekinci, 2009, s: 112). Ailelerin çocukların dillerini tenkit etmeleri, kuvvetlendirmemeleri ya da uygun örnekler vermemeleri, çocukların dili anlamlandırmalarına fırsat vermez. Çünkü eleştirilmek çocukların dil üzerinde deneme yapmalarını ve beceri kazanmalarını engelleyen, cesaretlerini kıran bir durumdur (Bayhan ve Artan, 2005, s: 147).

Oyun: Oyun, çocuğun yaşamında önemli yer tutan, keyifle gerçekleştirdiği, amaçlı ya da amaçsız, kurallı ya da kuralsız gerçekleştirilen, fiziksel, bilişsel, sosyal, duygusal ve dil gelişimini destekleyen, gerçek yaşamın bir parçası ve en etkin öğrenme süreci olarak ifade edilmektedir. Dil gelişimine ciddi katkı sunan oyun; dinleme, gözlem yapma, taklit etme, kavram oluşturma ve sembolik anlama gibi dil gelişiminin yapı taşlarının gelişimine de yardımcı olur. Çocuklar oyun aracılığı ile duygu ve düşüncelerini, sözle anlatamadığı kaygılarını ortaya dökerler (Baykoç Dönmez ve ark., 2000, s: 111). Çocuğa sözcükler ya da kavramlar öğretileceği zaman oyun ile birleştirilerek öğretilmelidir (Çeçen, 2007 s: 123). Bir yaşından itibaren bebeğe, nesnelere, şekiller, renkler, sayılar tanıtılmaya başlanmalı, taklit etme becerisini destekleyen oyun ve etkinliklere sıkça yer verilmelidir. Oyun ve etkinlikler çocukların tüm gelişim alanları gibi dil ve konuşma gelişimine de önemli düzeyde katkı sağlamaktadır (Özbey, 2008, s: 137).

1.4. Dil Gelişiminde Annenin Rolü

Bebeklik dönemi dil, bilişsel, sosyal-duygusal ve motor gelişimin hızlı bir şekilde geliştiği bir dönem iken, bebeğin takip edilmesi, değerlendirilmesi ve aile ve çevresiyle bir bütün olarak ele alınması sağlıklı bir gelişim için temel olmaktadır. Bebekler bakıma muhtaç oldukları için daimi olarak ebeveynleri ile birlikte dirler ve bu süreçte ekibin çekirdek üyeleri ailelerdir. Değişimler ailelerin aktif katılımı ile gerçekleşebilmektedir (İşleri, 2007, s: 155).

Konuşma kendiliğinden gelişen bir süreçtir, ancak ebeveyn özellikle anne bu süreci hızlandırmaktadır. Anne ona nasıl konuşulacağını öğretmek yerine, onunla konuşmalı, sohbet etmeli ve bolca konuşma desteği sağlayabilecek oyunlara zaman ayırmalıdır (Özbey, 2008, s: 138-139). Özellikle anne tarafından sağlanacak uygun destekler, bebeğin beynindeki işitme ve konuşma merkezini geliştirerek bebeğin anlama ve ifade etme becerisini artırmaktadır (Avcı, 2007, s: 163).

Erken bebeklik döneminde bebek-anne arasında geçen duygusal iletişim ilk olarak yüz yüze bakma, vücut duruşu, temas ve ses çıkarma ile gerçekleşmektedir. Bebek büyümeye başladıkça yeni ve karmaşık sistemler geliştirse de yüz yüze iletişim değişmeyen temel noktadır. Bebek istediği veya reddettiği şeyleri gözleri ile iletişim kurarak fark ettirebilir (İşeri, 2012). Bir sonraki dönem olan çocuklukta dil ediniminin ve iletişim becerilerinin erken zamanda gelişebilmesi için çocuğun etrafında en sık bulunan ve ona bakım veren anne, bebeklikten itibaren onunla konuşmaya başlamalıdır. Pek çok anne, bebekle konuşmanın gerekli olmadığını, bebek anlamlı konuşmaya geçene kadar onunla sohbet etmenin ona katkı sağlamayacağını düşündüğünden çocuk büyüyene kadar onunla iletişim kurmayı tercih etmez. Hâlbuki çocukla iletişim anne karnında başlamalı ve sürmelidir. Bebek ilk zamanlar konuşmayı anlamasa da annenin onunla gerçekleştireceği sohbet niteliğindeki iletişim, bebeğin erken anlamasına, alıcı ve ifade edici dil becerilerinin gelişmesine katkı sağlar. Anne gün içinde yapmış olduğu bakım esnasında ya da bebek uyanık olduğu zamanlarda sırasıyla ve basit cümlelerle anı ifade etmelidir (Özbey, 2008, s: 137). Annenin, bebeğin çıkarmış olduğu seslere ilgi ile yaklaşması bebeğin seslerin iletişim amacı ile kullanıldığını öğrenmesini sağlar. Bebek ile konuşmak bebeğin yalnızca sonraki dönem dil öğrenimi için değil sosyal etkileşimi açısından da ciddi önem arz etmektedir. Bebeğin sosyal çevresi ve annesi ile erken dönemli etkileşime girmesi, izlemesi ve dinlemesi sözel etkileşimin temelini oluşturmaktadır (İşeri, 2012).

Dil gelişiminde öğrenmeyi kolaylaştırmak için bebeğin göz hizasına inip yüzüne bakarak konuşmak, kelimeleri doğru kullanmak, cümle içerisindeki vurgulara dikkat etmek, ev içerisinde veya dışarda gezdirmek, farklı görüntüler göstermek ve bunlar hakkında sohbet gerçekleştirmek gerekmektedir (Ataklı ve Ekinci, 2009, s: 109). Annelerin bebekleri ile iletişim kurdukları sırada daha çok soru sormaları, sadece yaşanan olayla ilgili ve çocuk isteğine odaklı konuştukları dikkat çekmektedir. Annelerin bebekleri ile konuşurken tıpkı yetişkinlerle konuştukları gibi sıralı ve karşı tarafı konuşma esnasında bekleme davranışı göstermeleri önemlidir

(İşeri, 2012). Özellikle risk grubunda bebeği olan annelerin bu konularda daha dikkatli olmaları gereklidir.

1.5. Prematüre Bebekler

Prematüre bebekler, annenin son menstrüasyon döneminin birinci gününden itibaren normal doğum zamanı olan 38-42 haftayı tamamlayamamış ve 37. haftadan önce dünyaya gelmiş bebeklerdir (Soysal, 2007; Trawick-Swith, 2013; Santrock, 2015, s: 99). Diğer bir ifade ile 38-42 hafta olan tamamlanmamış hamilelik sürecinden en az 3 hafta erken doğmuş bebeklere ya da 2500 gramdan daha hafif bebeklere prematüre denmektedir. Araştırmalar, prematüre bebeklerin risk taşıdıklarını göstermektedir (Berk, 2013b, s: 136). Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerdeki bebek ölümlerinin ve önemli kalıcı sekellerin temel nedeni olarak prematürelilik değerlendirilmektedir (Okumuş, 2012).

Gelişim terim olarak, sıkça karıştırılan ve boy-kilo ölçülerini ifade eden büyümeyi ifade etmekten ziyade, çocukların öğrenme, problem çözme gibi bilişsel becerilerinin; iletişim kurma, konuşma, anlama gibi işlevlerinin; ilişki kurma, bağlanma, baş etme, uyum sağlama gibi duygusal dönemlerin; hareket işlevlerinin, günlük etkinliklerinin ve yaşama katılmalarının gelişmesini tanımlamaktadır. Yapılan araştırma ve çalışmalar, erken doğan bebeklerde, zamanlı doğan bebeklere göre gelişimsel açıdan daha yüksek oranda sorun yaşandığını ortaya koymaktadır (Ertem, 2012). Gelişim süreğen ve değişken bir süreç olması sebebi ile doğum öncesi ve sonrası etkenlerin yanında, prematüre bebeklerin içinde bulunduğu çevresel ve sosyo-demografik özelliklerin de gelişim açısından önemli etkenler olduğu bilinmektedir (Çak ve Görker, 2012, s: 188).

Erken doğan bebeklerin bedenleri rahim dışında çalışmaya tam anlamıyla hazır olmadığından ortaya çok fazla tıbbi komplikasyon çıkabilir (ısı, nem, oksijen, besin alma vb.) ve bu problemlerin giderilebilmesi için bebeğin araçlarla izlenmesi ve tedavi edilmesi gerekebilir (Gander ve Gardiner, 2004, s: 110). Bu tip bebekler tıbbi sebeplerden ötürü anne-babalarından ayrı kalmakta ve anne-babalarına sinyal verme yeteneklerini etkileyen gelişimsel problemlerle sıklıkla karşılaşmaktadırlar (Craig and Baucum, 2001). Prematüre bebekler, organları ve doku sistemleri yeterli düzeyde gelişmeden dünyaya geldikleri için zamanında doğmuş olan bebeklerle karşılaştırıldıklarında, enfeksiyon ve kronik solunum hastalıkları, öğrenme ve davranış bozuklukları, serebral palsi, algısal eksiklik (Okumuş, 2012), hidrosefali, mental retardasyon, görme ve işitme kayıpları, dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu, öğrenme güçlüğü, ergenlik döneminde çocukluk çağı sorunlarının devamı, pek çok psikiyatrik rahatsızlık ve erken çocukluk döneminde gelişim gecikmeleri açısından yüksek risk altında kalmaktadırlar (Çak ve Görker, 2012, s: 181). Özellikle prematüre bebeklerin olumsuz etkilenmeleri doğum haftası ve doğum ağırlığına göre değişiklik göstermektedir.

1.5.1.Prematüre Bebeklerin Sınıflandırılması ve Görülme Sıklığı

Erken doğan yenidoğanları prematüre olarak adlandırırken ve kendi içlerinde gruplandırırken dikkat edilen iki unsur gestasyon/doğum haftası ve doğum ağırlığıdır. Dolayısıyla iki tür sınıflandırma yapılmaktadır. Sınıflandırmalardan ilki prematür bebeklerin gestasyon haftalarına göre gerçekleşmekte olup üç grup altında ele alınmaktadır. Bu gruplar:

- 24 ile 31 hafta arasında doğan bebekler ileri derecede prematüre,
- 32 ile 36 hafta arasında olanlar orta derecede prematüre,
- 37. haftada doğanlar sınırda prematüre olarak değerlendirilirler (Çak ve Görker, 2012, s: 180).

İkinci sınıflandırma ise bebeklerin doğum ağırlıklarına göre yapılmaktadır. Bunlar;

- 1000 gr ve altında olması aşırı düşük doğum ağırlığı (ADDA),
- 1500 gr ve altında olması çok düşük doğum ağırlığı (ÇDDA),
- 2500 gr ve altında olması düşük doğum ağırlığı (DDA) olarak ifade edilir (Ertem ve ark., 2005).

Bebeğin doğum ağırlığı ve doğum haftası ne kadar düşük ise beynin immatüritesi ve gelişimsel sorunların ortaya çıkma riski de o derece artmaktadır (APA, 2004). Bununla birlikte son yıllarda prematüre bebeklerin yaşatılma oranı da gittikçe artmaktadır ve bu durum prematüre doğuma bağlı ortaya çıkan sorunları da artırmaktadır (Karabekiroğlu, 2009, s: 66). Diğer bir ifade ile son yıllarda neonatoloji bilimindeki gelişmeler özellikle çok düşük doğum ağırlıklı bebeklerde yaşama oranını, yaşayan prematüre bebek sayısını, bu bebeklerde de kronik morbidite oranını (belli bir hastalık gösterenlerin tüm nüfusa oranı) önemli ölçüde arttırmıştır. Sağ kalım oranı 22. gestasyon haftasında halen % 20-30 arasındayken, bu oran 25. gestasyon haftasında % 70' lere, 28. Gestasyon haftasında ise % 80-90' lara çıkmıştır (Colvin ve ark., 2004). Tüm yeni doğan ölümlerinin % 75' i ve tüm yetersizliklerin % 50' sinin nedeninin prematüre doğum olduğu bildirilmektedir (Bakkaloğlu, 2011).

Prematüre doğumların gerçekleşen tüm doğumlar içerisindeki oranının % 10 olduğu tahmin edilmektedir (Bakkaloğlu, 2011). Erken ve düşük doğum ağırlıklı bebekler ile ilgili istatistiki bilgiler daha çok batı ülkelerinden bildirilmektedir. Tüm doğumlar içinde düşük doğum ağırlığı ve prematüre doğum oranı Amerika Birleşik Devletleri 2003 yılı Yaşamla İlgili Ulusal İstatistikler Raporunda % 12,3 olarak verilmiş, 1990 yılında bu oran % 10,6 iken 2003 yılında bu oranda % 16 artış saptanmıştır (Ertem ve ark., 2005, s: 333).

Dünya Sağlık Örgütünce (2012) yayınlanan ve 184 ülkenin bulunduğu “Erken Doğum Hakkında Küresel Eylem Raporu” ‘nda, prematüre doğum oranlarının Dünya’da % 5-18 arasında değiştiği belirtilirken, ülkemizde bu oran % 11,97 olarak ifade edilmiştir (Okumuş, 2012). Bu çalışmalar gösteriyor ki ülkemizde ve dünyada erken ve düşük doğum ağırlıklı bebeklerin sayısı tüm doğumlar içinde önemli bir sayıya sahiptir ve yıllar içinde artmaktadır (Ertem ve ark., 2005, s: 334).

1.6. Prematüre Doğuma Neden Olan Faktörler

Preterm doğumlara neden olan faktörler halen net olarak anlaşılamamıştır. Bu faktörlerin multifaktöryel olduğu düşünülmektedir. Preterm doğumla ilişkili bulunan faktörler arasında anneyle ve fetusla ilgili medikal durumlar, genetik ve çevresel etkenler, infertilite tedavileri, sosyo-ekonomik ve davranışsal faktörler ve iyatrojenik prematürite yer almaktadır (Okumuş, 2012). Prematürelığe neden olan bu risk faktörlerini temelde üç başlık altında toplamak mümkündür. Bunlar tıbbi faktörler, yaşam tarzı ve demografik faktörler olabilir. Bu başlıklar altında etken olan risk faktörleri Şekil 1.1.’ de özet şeklinde sunulmuştur.

Şekil 1.1. Erken Doğum İçin Risk Faktörleri (Can, 2002; Okumuş, 2012; Snow and McGaha, 2003).

Sağlığın olumsuz etkilenmesi ile oluşan tıbbi faktörler prematüre doğum riski için önemli bir yere sahiptir. Genetik faktörlerden ileri gelen veya bireysel nedenlerle oluşan pek çok problem beraberinde prematüre doğumları getirebilmektedir. Kişinin yaşam tarzından ileri gelen sorunlarda benzer sonuca neden olabilmektedir. Özellikle zararlı alışkanlıklara sahip kadınların preterm doğum için tehlike altında oldukları aşikârdır. Bu durum anne yaşının küçük ya da büyük olması ile de yakından ilişkilidir. Özellikle ilk gebelikler için anne yaşı önemli bir kriterdir. Gelir düzeyinin düşük olması ile ilişkilendirilen yetersiz ve sağlıksız beslenme bebeğin doğum sürecini önemli derecede etkilemektedir.

1.7. Prematüre Bebeklerin Genel Gelişim Özellikleri

Yardımcı üreme tekniklerinin yaygınlaşması çoğul gebeliklerin ve prematüre doğumların sayısını artırmıştır. 32. gestasyon haftasındaki prematür bebeklerin çoğu, yaşam süresi ve uzun dönemde nörogelişim açısından matür bebeklere benzer özellikler göstermektedir. Sayı ve sağ kalım oranı artmakla beraber yaşayan bir kısım prematüre bebekte serebral palsi (SP), mental motor retardasyon (MMR), konuşma bozuklukları, dikkat eksiklikleri, öğrenme bozuklukları gibi ağır nörolojik sekeller; kronik akciğer gibi solunum problemleri, işitme bozuklukları, görme problemleri önemli sorun olarak görülmektedir (Colvin ve ark., 2004). Beraberinde ne yazık ki, preterm bebeklerin çoğunda bir veya daha fazla gelişimsel sorun yaşanmaktadır. Gestasyonel yaş ve doğum ağırlığı azaldıkça bir ya da birden fazla gelişimsel sorun yaşanma riski artmaktadır.

Bu bölümde de preterm bebeklerde ilgili gelişim özellikleri ve özelliklere ilişkin sorunlar fiziksel, motor, sosyal-duygusal ve bilişsel ve dil gelişimi başlıkları altında incelenerek sunulmuştur.

Fiziksel gelişim açısından;

Preterm doğan bebeklerde fizyolojik bir hipotoni vardır. Normal yenidoğanlara kıyasla baş gövdeye göre daha büyüktür (preterm megasefali). Gözler iri ve belirgin ve burun kökü basıktır. Fontanel daha geniş, göğüs duvarı yumuşak ve karın bölgesi gergindir. Cilt yapısı daha ince, jelatinöz görünümünde, vernix caseosa ile kaplıdır. Deri altı yağ dokuları daha azdır. Pretermilerin vücut yüzeyi tartıya göre daha geniştir ve bu da ısı kaybının daha fazla olmasına sebebiyet vermektedir. Prematüre yenidoğanların mide kapasitesi küçük, besinlerin mideden geçişi çok yavaştır. Beslenme büyük bir sorun oluşturmaktadır. Kilo alma çok yavaştır. Genital organlar az gelişmiştir. Erkek bebeklerde testisler skrotuma inmemiş, kız bebeklerde labium majörler minörleri örtmemiştir. Kulak kıkırdak yapısı yumuşak, kıvrım sayısı daha

azdır. Meme başındaki sertlik ve pigmentasyon zamanında doğanlara göre daha küçük ya da yoktur. Ayak tabanının çizgi ve çukurluklar gelişmemiştir (Can, 2002; Çavuşoğlu, 2011; Ertoğan, 1997; Snow and McGaha, 2003; Yurdakök ve Erdem, 2004).

Motor gelişim açısından;

Preterm bebeklerde doğum haftasının azlığına ya da doğum kilosunun düşüklüğüne bağlı olarak motor gelişimde gerilikler gözlenebilmekte ve serebral palsy, mental motor retarde gibi problemler gözlenebilmektedir (Colvin ve ark., 2004; Snow and McGaha, 2003).

Sosyal-duygusal gelişim açısından;

Erken doğan bebeklerin bir kısmında davranış bozuklukları, özgül öğrenme güçlüğü, dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu gibi tedavi gerektiren sorunlar yaşanmaktadır. Preterm bebeklerde ilk yıllarda davranışsal düzenleme konularında çeşitli problemler görülmektedir (Snow and McGaha, 2003; Soysal, 2007, s: 534).

Bilişsel gelişim ve dil gelişimi açısından;

DDA bebekler, ağırlıkları gebelik haftasına uygun olan bebeklere göre gelişimsel yetersizlik oranı daha yüksek olma eğilimindedir ve bu daha çok bilişsel alanda olmaktadır. Preterm bebekler yaşamlarının ilk iki üç yılına kadar tipik olarak görsel dikkat eksiklikleri, bilgi işleme becerisi ve dil edinimi konularında eksiklikler göstermektedirler (Snow and McGaha, 2003).

Erken doğan preterm bebeklerde zamanında doğan bebeklere göre en çok zihinsel gelişim alanında farklılıklar gözlenmektedir (Soysal, 2007, s: 534). Gözlenen zihinsel gelişimdeki farklılıklar etkileşim içinde olduğu dil gelişimini de mutlaka etkilemektedir. Bebeklik döneminde bilişsel gecikmesi olan (sıklıkla bunun

yanında başka nörolojik ve nörosensorial sorunları da olan) çocuklarda, dil, konuşma bozukluğu ve eşlik eden pek çok bilişsel sorun giderek daha belirgin hale gelmektedir (Wolke, 1998). Son yıllarda yapılan araştırmaların, DDA bebeklerin okul döneminde yaşadıkları güçlükleri ortaya koymak üzere gerçekleştirildiği ve bu çocukların okulöncesi ve okul döneminde dili kullanma becerilerinin zayıf olduğu gözlenmiştir (Soysal, 2007, s: 536).

Gelişim alanları içinde bulunan dil gelişimi, pek çok çocukta normal gelişim zamanında gelişirken, bu gelişim alanı çeşitli nedenlerle olumsuz yönde etkilenebilmektedir. Prematüre bebekler dil ve konuşma gelişimi bakımından yaşitlarını geriden izleyebilmektedirler (Diken, 2009).

1.8. Bebeklerde/Çocuklarda Gelişen Dil ve Konuşma Problemlerinin Değerlendirilmesi

Genelde bebeklerde/çocuklarda bir sorunun varlığına ilişkin ilk belirlemeler gözlenen davranışlara ve bir sorun olmasını düşündüren belirtilere göre gerçekleştirilmektedir. Bu ise genelde bireyin yakın çevresinde bulunan kişiler tarafından gerçekleşmektedir. Bazen fark edilmeyen durumlar olabilir. Peşinden birçok uzman değerlendirmesi gelmektedir. Ancak burada devreye uzmanların yaklaşımı ve mesleki donanımı girmektedir. Çünkü yalnızca durumu saptamak yeterli değildir. Mutlaka nedenleri, problemin türü, bebeğin/çocuğun yaşamına getirebilecekleri irdelenmeli ve yapılabilecekler ortaya konmalıdır. Değerlendirme çok yönlü gerçekleştirilmelidir (Konrot, 2015). Değerlendirmede dikkat edilmesi gereken önemli nokta ise gelişimin puanlarla, sayılarla ifade edilmesinin sakıncalı ve uygun olmadığıdır. Bu tip değerlendirmeler bebek veya çocukların durumları hakkında doğru bilgi vermediği gibi uzman kişi ve aileyi yanıltabilir. Gelişim bir bütünlük içerisinde değerlendirilmelidir (Ertem ve Gök, 2005).

Bebeklerde/çocuklarda gelişen dil ve konuşma problemlerinin değerlendirilmesi; çevresel koşulların ve ailenin değerlendirilmesine yönelik aile görüşmeleri, çocuğun değerlendirilmesi ve diğer uzmanlara yönlendirme ve değerlendirme olmak üzere üç başlıkta sunulabilir.

Çevresel Koşulların ve Ailenin Değerlendirilmesine Yönelik Aile Görüşmeleri

Çocuğun dil, iletişim ve sosyal alanlarda göstermiş olduğu sorunların niteliği, şiddeti, çocuğun yaşı, diğer gelişim alanlarındaki düzeyi (Karabekiroğlu, 2009, s: 237), genetik yatkınlığı olabilecek durumların varlığı, ailenin ve çocuğun sosyo-demografik özellikleri, çevresel etmenler gibi durumlar dikkate alınarak değerlendirme ve eğitim planı oluşturulur (Uslu, 2012).

Görüşme mümkün olduğunca bebeğe/çocuğa bakım veren herkesi içine almalıdır. Bu durum bebekle alakalı farklı bilgilerin alınması, bakım veren kişinin niteliğinin öğrenilmesi ve bebek-kişi etkileşiminin ortaya konulması açısından güçlü bilgiler alınmasını sağlar (Uslu, 2012). Son yıllarda gelişimsel değerlendirmenin temel ilkesi aile merkezli yapılmasıdır. Aile merkezli gelişimsel değerlendirme, çocuğun temel bakım ihtiyacını karşılayan ebeveynleri ile birlikte, aile için anlamlı olan bir yöntemle, ailenin ortak katılım ve eşit katılım gösterebileceği değerlendirme türüdür (Ertem ve Gök, 2005). Öncelikli olarak eğer aile farkındalığı ile bebek uzman kişiye getirildi ise aileden problem olarak gözlenen konu ayrıntılı şekilde alınmalıdır. Bebeğe bakım veren kişinin anne veya başkası ise kim olduğu öğrenilmelidir. Bebeğin günlük yaşam düzeni ve gün içerisinde neler yaptığı ve zamanının nasıl geçtiği konusunda özellikle anneye sorular sorulmalıdır (Uslu, 2012).

Bebeğin/Çocuğun Değerlendirilmesi

Aile görüşmesi sonrasında bebeğe materyallerle oyun ortamı sunulmalı ve öncelikli olarak ortama alışabilmesi için aile ile etkileşimi gözlenmelidir. Daha sonrasında uzman kişi de sürece katılır. Bu sırada çocuk göz teması, mimik, davranım, etkileşim, sözel ya da sözsüz ifade, tepki vb. yönlerinden dikkatlice gözlenmelidir. Çünkü özellikle bebeklerde ancak oyun yoluyla gözlem yapmak mümkün olmaktadır (Uslu, 2012). Bu süreçte uzmanın gelişimsel araçlarla (test/ölçek) değerlendirme yapması da uygun olacaktır (Ertem ve Gök, 2005). Türkiye’de alıcı dil değerlendirmesi için Peabody Resim Kelime Testi; sesletim ve ses bilgisi değerlendirmesi için Ankara Artikülasyon Testi ve Türkçe Sesletim ve Ses Bilgisi Testi; sözdizimi gelişimini ölçmek için Ortalama Sözce Uzunluğu Testi kullanılmaktadır (Çiyiltepe ve Türkbay, 2004). Bu gelişimsel değerlendirme araçlarında gerekli görülen maddeler anne-babaya sorulmalı, birebir uygulanması beklenen maddeler oyun ortamında birebir çocuk ile yapılmalıdır. Ancak gelişimsel değerlendirmeyi yapan uzman için var olan değerlendirme araçları yeterli değildir. Uzmanın yeterli deneyiminin olması da önemlidir. Bununla birlikte bu araçlar değerlendirmenin yapılmasında tek başına yeterli gelmemektedir (Ertem ve Gök, 2005).

Çocuğun yaşı göz önünde bulundurularak eğer riskli bir durum söz konusu değil ise aileye gelişimsel destek sağlayabilecekleri etkinlik ve davranış önerileri sunularak çocuk belirli süre aralıklarında takip edilebilir. Ancak gelişimsel destek ile çocuğun iyilik halinin sağlanamayacağı düşünülüyor ise ayrıntılı değerlendirme için gereken konsültasyon veya yönlendirmelerden uygun olanı tercih edilmelidir. Bunlar; konuşma ve işitme organlarına bağlı konuşma problemini tespit etmek üzere kulak burun boğaz uzmanı; işitme sorunlarına bağlı konuşma problemlerini saptamak ve tedavi etmek üzere bir odyolog; psikiyatrik bir sebep ile konuşma problemi olup olmadığını tespit etmek üzere çocuk ve ergen psikiyatri uzmanı; nörolojik bir sebele bağlı dil ve konuşma bozukluğu olma olasılığı ile nöroloji uzmanı olabilir. Tespit

sonrasında tedavi süreci içerisindeyken yahut tedavi bitiminde dil ve konuşma terapistine ya da özel eğitim hizmeti alınması için rehberlik araştırma merkezine yönlendirme şeklinde bir sıra izlenebilir.

Özetle, dil ve konuşma gelişiminin değerlendirilmesi dil ve konuşma bozuklukları uzmanları ile iş birliği içerisinde yapılmalıdır. İlk aşamada ağız yüz değerlendirmesi; ikinci aşamada işitme; üçüncü aşamada alıcı dil; dördüncü aşamada konuşma değerlendirilmektedir.

Diğer Uzmanlara Yönlendirme ve Değerlendirme

İletişim bozukluklarının değerlendirilmesinde temel kişi dil ve konuşma bozuklukları uzmanı olsa da, bu sürecin sağlıklı olmasında pek çok kişinin katılımı mevcuttur. Bu değerlendirme esnasındaki ekip içerisinde aile dışında, temel sağlık hizmetleri ekibi (uzmanlaşmış tıp hekimleri), destek sağlık hizmetleri ekibi (odyoloji uzmanı, çocuk gelişimci, fizyoterapist, sosyal hizmet uzmanı, psikolog), dil ve konuşma bozuklukları uzmanı ve eğitim ekibi gelmektedir (Konrot, 2015). Multidisipliner bir yaklaşımla çocuk ve ailesi ele alınmalı ve süreç yürütülmelidir.

Tüm bu bilgiler ışığında özetle, dil gelişimi biyolojik ve çevresel pek çok etmenden etkilenmektedir. Bebeklik dönemi dil gelişiminin dışında bilişsel, psiko-motor, duygusal ve sosyal gelişiminde hızlı geliştiği bir dönemdir ve evrelerden, geçişlerden oluşmakla birlikte sıcırayışların da yoğun olduğu bir dönemdir. Bu sebeple bebek takibi ve gelişimsel basamakların izlenmesi, aile ve çevre ile ilişkilerin erken dönemde ele alınması gelişimin olumlu yönde ilerlemesi için en temel husustur (İşeri, 2012).

1.9. Kaynak Özetleri

Flanagan ve arkadaşları (1994) bebeğin iletişim davranışlarını ölçen İletişim ve Sembolik Davranış Ölçeği ve Ana-Bebek Etkileşimi Ölçeği kullanılarak, serbest oyun zamanında değerlendirilen on üç anne-bebek çifti ile deneysel bir çalışma yapmış, annenin bebekle olan etkileşimi ile bebeğin konuşma öncesi iletişim becerisi arasında ilişki olduğunu bulmuşlardır.

Senechal, Thomas ve Monker (1995), öykü kitabı okumasında 4 yaşındaki çocukların kelime dağarcığında bireysel farklılıkları görmeyi amaçladıkları bir çalışma gerçekleştirmişlerdir. Çalışmada deney ve kontrol grubu kullanarak 4 yaşındaki çocuklar değerlendirilmiştir. Peabody Resim Kelime Testi-Revize (PPVT-R) standart puanları yüksek ya da düşük kelime bilgisine sahip olarak sınıflandırılmıştır. Deney grubuna aileleri tarafından kitap okunmuş ve çocuklar yalnızca dinlemiş, kontrol grubuna ise kitap okunurken ailesi tarafından periyodik olarak hedeflenen kelimelere yönelik “ne?, nerede?” gibi sorular sorulmuştur. Çalışma sonucunda soru-cevap şeklinde etkileşimli kitap okunan grubun diğer gruba göre hedeflenen kelimelerden daha fazla kazanım sağladıkları görülmüştür.

Reissland ve Stephenson (1999), bebek ve anneleri ile vokal etkileşimi karşılaştırmayı amaçlayan bir çalışma gerçekleştirmişlerdir. Çalışmaya 26-32 hafta arasında doğan prematürel ve normal zamanlı 13 bebek ve anneleri dâhil edilmiştir. Çalışma, oyun, alt değiştirme ve besleme olarak üç ayrı durum sırasında gerçekleştirilmiştir. Araştırmacılar bu çalışmalarında, erken ve zamanlı doğan bebek annelerinin, çocuklara yönelik konuşmalarının zamanlamasında farklılıklar gösterdiğini ortaya koymuşlardır. Bu durumun ise, prematüre ve term bebeklerin dil gelişimi için etkileri olabileceğini dile getirmişlerdir.

Özbek (2002), prematürelde gelişimsel, davranışsal ve çoşkusal özellikleri belirlemeyi ve bunları etkileyen etmenleri araştırdığı çalışmasında, 15' i 1500 g ve altında, 28' i 1501-2500 g arasında doğan, herhangi bir engeli olmadığı belirlenen toplam 43 preterm bebek ile kontrol grubunu oluşturan zamanında doğmuş 37 bebek, 48-66 aylık iken “Çocuk Davranış Kontrol Listesi” ve “Ankara Gelişim Tarama Envanteri” ile gelişimsel açıdan değerlendirmiştir. AGTE sonuçlarında ÇDDA grubun kontrol grubuna göre dil-bilişsel alanda anlamlı geriliği olduğu ($p<0.05$) belirlenmiştir. Dil-bilişsel gelişimin DDA grupta % 14.3 oranında geri kaldığı, bu oranın kontrol grubu çocuklarında % 2.7 olduğu dikkati çekmektedir. Ancak DDA grupta bu fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır.

Pan ve arkadaşlarının (2005), İngiltere' de düşük gelirli ailede yaşayan 1-3 yaş arasında 108 çocuk ve ailesi ile yaptıkları çalışmada, çocuğun sözcük dağarcığı gelişiminde annenin konuşmasının en iyi yordayıcı olmadığı; annenin dili ve okuma-yazma becerileri ile annelerin çok sözcük kullanımlarının daha iyi birer yordayıcı olduğu sonucu çıkmıştır.

Öz Göçer (2006) yapmış olduğu çalışmasında YDYBÜ' de yatırılarak takip edilen 32. haftadan erken doğan ve/veya 1500 gr'ın altında olan 117 bebeğin üç yaşına geldiklerinde % 87' sinin nörolojik muayenelerinin normal olduğu, % 73' ünün DGTT II sonucunda yaşına göre normal olduğu saptanmıştır. Ancak DGTT II ile en çok dil gelişim alanında (% 23,1) gerilik saptanmıştır.

Raikes ve arkadaşlarının (2006), 2581 anne ile yaşamın ilk üç yılında anne-bebek kitap okuma sürecini konu alan bir çalışma yapmışlardır. Bu çalışmada 14-24 aylık bebeklere günlük kitap okumanın, çocukların 36 aylık olduklarındaki dil gelişimi ve bilişsel gelişimi ile ilişkili olduğu bulunmuştur.

Ertem ve arkadaşlarının (2007), Annenin Bebek Gelişimi Bilgisi Ölçeğini kullanarak 1055 anne ve üç yaş ve altında çocuklarla yapmış oldukları araştırmada amaç, Türkiye’de çocuk gelişimi ile ilgili anne bilgisini belirlemek olmuştur. Sonuçta annelerin, çocukların gelişimsel beceri ve etkinliklerin büyük çoğunluğunu, sağlıklı gelişen çocukların yapabileceği ay aralığının üzerinde yapabileceğini düşündüğü ortaya koyulmuştur. Beraberinde, annelerin görme, ses çıkarma, sosyal (karşılıklı) gülümseme ve beyin gelişiminin yaşamın ilk aylarında başladığını bilmedikleri belirlenmiştir. Bu araştırmada annelere çocukların gelişim basamakları ile ilgili sorulan sorulardan ancak % 10’ u kadarına doğru yanıt verdikleri saptanmıştır. Bu sorular içerisinde “çocuklar kendileriyle konuşulduğunda cevap verir gibi ses çıkarmaya ne zaman başlarlar” da bulunmaktadır.

Karaaslan (2008) çok düşük doğum ağırlığı ile doğan çocukların üç yaş döneminde gelişimsel sorunlarının sıklığını, ev ortamında aldıkları şefkatli bakım ve uyaranların yeterliliğini ve gereksinimleri olan hizmetleri belirlemeyi amaçlayan bir çalışma gerçekleştirmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu, Ocak 2004 – Mart 2006 tarihlerinde Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi ve Zekai Tahir Burak Hastanesi Yenidoğan Yoğun Bakım Ünitelerinde yatarak tedavi almış, 1500 gram ve altında doğum ağırlığı ile doğan, araştırma verilerinin toplandığı dönemde yaşları 24-42 ay aralığında prematüre bebekler oluşturmuştur. Çalışmada Bayley Bebekler için Gelişimsel Değerlendirme Ölçeği-II, Bayley Bebeklik ve Erken Çocukluk Dönemi Gelişimsel Değerlendirme Ölçeği-III, Gelişimsel İzlem Bilgi Formu I-II, Anne Bebek İlişisini Değerlendirme Ölçeği, Annenin Bebek Gelişimi Bilgisi Ölçeği araçları kullanılmıştır. Karaaslan bu çalışmada doğum haftası 24-31 olan 18, 32-36 olan 12 çocuk olmak üzere toplam 30 çocuk ile bir çalışmıştır. Çalışmadaki gelişim değerlendirmesi sonuçlarına göre, çalışma grubunu oluşturan çocukların 20’ sinde gelişimsel sorun saptanmamış, 10’ unda en az bir gelişim alanında sorun saptanmıştır. Çalışma grubunu oluşturan çocukların 8’ inde dil-bilişsel alanda, 8’ inde hareket alanında, 2’ sinde ilişki-iletişim kurma alanında gelişimsel sorun saptanmıştır. Aynı zamanda, Annenin Bebek Gelişimi Bilgisi Ölçeği sonuçlarında, annelerin yüksek oranda (% 70.0) soruların yarısına doğru ay aralığında ya da bir ay

yaklaşık yanıt verdikleri belirlenmiştir. Annelerin, çocuklarının ‘kitap bakma’ ve ‘kendi kendine yemek yeme’ gibi etkinliklere henüz hazır olmadığını düşündükleri ve çocuklara bu uyaran ve etkinlikleri daha geç dönemlerde sundukları bulunmuştur.

Aarnoudse-Moens ve arkadaşlarının (2009) yaptıkları bir meta analiz çalışmasında, 10 yıl boyunca ÇDDA ve 32 haftadan küçük doğmuş 4125 olgu ve 3197 kontrol grubu çocuk değerlendirilmiş, ortalama beş yaşında yapılan değerlendirmede matematik, okuma, dikkat gibi becerilerde zayıflık saptanırken prematüre olanlarda kelime artikülasyonlarında zorluk ve sözel anlatım becerilerinde anlamlı düzeyde düşüklük olduğu belirtilmiştir.

Korkmaz ve arkadaşları (2009) Hacettepe Üniversitesi YDYBÜ’ den 2003-2006 döneminde ÇDDA bebek tanısı alarak taburcu olmuş vakaların 12-18. aydaki büyüme, nörolojik ve gelişimsel durumlarının belirlenmesini amaçladıkları çalışmalarında, 128 bebeği DGTT II ile değerlendirmişlerdir. Vakaların 16’ sında kaba motor gerilik, 12’ sinde ince motor gerilik, 9’ unda kişisel-sosyal gerilik ve 10’ unda dil geriliği belirlenmiştir.

Stolt ve arkadaşlarının (2014), ÇDDA bebekler ve anneleri ile anne-çocuk etkileşimi ile dil gelişimi arasındaki ilişkiyi uzunlamasına prospektif değerlendirmeyi amaçladıkları çalışmalarında, 28 ÇDDA bebek ve 34 zamanlı doğan bebek değerlendirmeye alınmıştır. 6. 12. ve 24. aylarda bebekler değerlendirilmiş ve anne-çocuk etkileşimi kalitesi de 6. ve 12. aylarda PC-ERA yöntemi ile değerlendirilmiştir. Sonuçta bu iki grup arasında anlamlı bir farklılık olmasa da ÇDDA bebekler ve zamanlı bebekler arasında yine de farklılık saptanmıştır. Biyolojik faktörlerin ÇDDA bebeklerinin dil gelişimini tam dönem çocuklara göre daha fazla etkileyebilir yorumu yapılmıştır.

Çelik (2016) normal gelişim gösteren, otizm spektrum bozukluğu ve zihinsel yetersizliği olan çocukların annelerinin, çocuklarıyla paylaşımlı kitap okuma sırasında kullandıkları dili ve etkileşimi destekleme stratejilerinin betimlenmesi ve strateji kullanımları açısından gruplar arasında anlamlı bir fark olup olmadığının belirlenmesini amaçladığı çalışmada, 15 normal gelişim gösteren, 15 otizm spektrum bozukluğu olan ve 15 zihinsel yetersizliği olan toplam 45 çocuğun annesi ile çalışmıştır. Çalışmada Türkçe Erken Dil Gelişimi Testi ve araştırmacı tarafından geliştirilen Paylaşımlı Kitap Okuma Dereceleme Ölçeği kullanılmıştır. Normal gelişim gösteren, otizm spektrum bozukluğu ve zihinsel yetersizliği olan çocukların annelerinin etkileşim ve dili destekleme stratejilerini kullanımlarında gruplar arasında anlamlı farklılık bulunmadığı ancak dereceleme ölçeğinin alt maddelerinden biri olan dili anlama ve üretme becerilerini destekleme stratejilerini kullanımlarında gruplar arasında anlamlı farklılık olduğu bulunmuştur. Bununla birlikte dereceleme ölçeğinin diğer alt maddeleri olan dikkati kitaba çekme ve sürdürme stratejileri ve etkileşimi destekleme stratejilerinin kullanımlarında gruplar arasında anlamlı fark bulunmadığı belirtilmiştir.

Emre Bolatbaş ve Yıldız Bıçakçı (2016) yapmış oldukları “Prematüre Olan ve Olmayan Çocukların Gelişimlerinin İncelenmesi” isimli çalışmalarında, prematüre olan ve prematüre olmayan çocukların gelişimlerini karşılaştırmayı ve prematüre olan çocukların doğum haftaları ve doğum kilolarına göre gelişimlerini incelemeyi amaçlamışlardır. Çalışma, 2013 yılının Mayıs ve Ekim ayları arasında Türkiye Kamu Hastaneler Birliği Nevşehir Genel Sekreterliğine bağlı Nevşehir Devlet Hastanesi Çocuk Gelişimi Bölümüne başvuran 0-6 yaş arasında, 40 prematüre olan çocuk ve 40 prematüre olmayan çocuk olmak üzere toplamda 80 çocuk ile gerçekleştirilmiştir. Çalışmada DGTT II kullanılmıştır. Sonuç olarak, prematüre olan ve olmayan bu iki grup arasında dil gelişimi açısından anlamlı bir farklılığın olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Beraberinde prematürelerin doğum haftasına göre 24-31 haftalık doğan çocukların 7’sinin, 32-35 haftalık doğanların 10’unun, 36-37 haftalık doğan çocukların 13’ünün dil gelişimlerinin normal olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

2. GEREÇ VE YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın amacı, araştırmanın deseni, araştırmanın evreni ve örneklemin seçimi, veri toplama araçları, veri toplama yöntemi, verilerin analizi bölümlerine yer verilmiştir.

2.1. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmada, 12-24 ay arasında prematüre ve term bebeklerin dil gelişimlerinin incelenmesi ve annelerin bebeklerin dil gelişimini desteklemeye ve uygulamalarına ilişkin görüşlerinin belirlenmesi amaçlanmıştır.

2.2. Araştırmanın Deseni

Yapılan bu çalışmada karma yöntem (Creswell, 2014; Creswell ve Plano Clark, 2015) kullanılmıştır. Karma yöntem araştırması, araştırmacının veri topladığı, analiz ettiği, bulguları eklediği ve yalnızca bir çalışmada nitel ve nicel yaklaşımları kullanarak çıkarımda bulunduğu bir tür araştırmadır. Karma yöntem problemin yalnızca bir yöntemin kullanılarak yapıldığı halinden daha iyi anlaşılmasını sağlamaktadır (Creswell ve Plano Clark, 2015). Bu araştırmada da iki aşamalı bir süreç izlenmiştir. Öncelikle nicel sonrasında bunları desteklemek amaçlı nitel veriler toplanmıştır. Dolayısıyla araştırmada önce nicel bir yöntem sonrasında bunu tamamlamak ve rafine etmek amacıyla nitel verilerin görüşme yöntemiyle toplandığı karma yöntemlerden açılımlayıcı sıralı karma yöntem deseni (Creswell, 2014) kullanılmıştır. Bu desen, araştırma sorusuna ilk karşılık veren nicel verilerin

toplanması ve çözümlenmesi ardından nitel verilerin toplanması ve çözümlenmesi ile gerçekleşir (Creswell ve Plano Clark, 2015).

Nitel araştırma, değişkenler arasındaki ilişkiyi inceleyerek nesnel kuramları test etme yaklaşımıdır (Creswell, 2014) ve herhangi bir araştırma problemine yönelik daha geniş bir anlayış ortaya koymaktadır (Creswell ve Plano Clark, 2015). Bu çalışmanın nitel boyutunda nedensel karşılaştırma modeli kullanılmıştır. Nedensel karşılaştırma modeli, bireylerin belli bir özellik açısından geçmişten gelen farklarının, odak olarak ele alınan özelliğe ait değerlerinde bir fark oluşturup oluşturmadığını test etmek amacıyla tercih edilen ve doğal bir ortamda gerçekleştirilen bir araştırma desenidir. Deneysel çalışmalara en yakın desen olmakla birlikte özellikle süreçle ilgili kontrol güçlükleri nedeniyle gerçek bir neden sonuç ilişkisinin kurulması mümkün değildir (Büyüköztürk ve ark., 2017). Bu çalışmada bebeklerin geçmişten gelen bir özellik olarak prematüreliliğin (bağımsız değişken), onların dil gelişimlerinde (bağımlı değişken) bir farklılaşmaya yol açıp açmadığı incelenmiştir.

Nitel araştırma ise, sosyal ya da beşeri bir probleme kişilerin veya grupların yüklediği anlamları keşfetme ve bunları anlamaya yönelik bir yaklaşımdır. Nitel yöntemler metin ve imgesel verilere dayanır ve veri analizinde özgün adımlara ve farklı desenlere sahiptir. Bu araştırma, bir olayın yoğun bir şekilde çalışılmasıyla ilgili olan, nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması ile gerçekleştirilmiştir. Durumlar, bireyler, gruplar, mahalleler, programlar, kurumlar, kültürler gibi bir dizi işleme göre değişebilir. İyi yapılandırılmış durum çalışmaları bütüncül ve betimseldir. Durum çalışmaları, katılımcıların gözlemleri, derinlemesine görüşmeler ile doküman toplama yolu ile elde edilen ve analiz edilen verilerin ayrıntılı bir şekilde incelenmesini içerir (Glesne, 2013; Patton, 2014). Bu çalışmada prematüre ve term bebek annelerinin dil gelişimini desteklemeye ve uygulamaya yönelik görüşleri incelenmiştir.

2.3. Araştırmanın Çalışma Grubu

Bu çalışmada nicel ve nitel çalışmanın yer aldığı karma yöntem kullanılmış olup, karma çalışmalarda olasılıklı ve amaçlı örneklemedeki tüm teknikler kullanılabilir. Önemli nokta araştırma sorularını cevaplayacak şekilde bir örneklem oluşturmayı sağlamaktır. Karma yöntem çalışmalarında birden fazla örneklem bulunur. Ayrıca örneklemin genişliği araştırmanın amaç ve sorularına bağlı olarak az sayıda olaylardan geniş çaplı birimlere kadar değişebilir (Demir-Çelebi, 2013). Bu çalışmanın hem nicel hem de nitel veri toplama aşamasında çalışma grubu, Etimesgut Şehit Sait Ertürk Devlet Hastanesi (2016 yılı güz dönemi itibari ile Prof. Dr. Celal Ertuğ Etimesgut Devlet Hastanesi (eski) ismi değiştirilmiştir) çocuk polikliniklerine başvurmuş ve çocuk gelişimi bölümüne yönlendirilmiş olan 12-24 ay arası bebekler ve annelerinden oluşmuştur. Çalışmaya gönüllü olarak katılma, herhangi bir engel tanısı almama, ikiz olmama ve prematüre bebeklerde orta derecede prematüre (32-36 hafta arasında doğan bebekler), sınırda (geç) prematüre (37.haftasında doğan bebekler) olma ve gelişimsel takip altında olmama sınırlılıkları doğrultusunda çalışma grubu belirlenmiştir. Bu doğrultuda araştırmacının görev yapmakta olduğu Etimesgut Şehit Sait Ertürk Devlet Hastanesi çocuk polikliniklerine başvurmuş ve çocuk gelişimi bölümüne yönlendirilmiş olan 12-24 ay bebekler ve anneleri amaçlı örnekleme yoluyla belirlenmiştir. Bu çalışmanın nicel boyutunda 36 prematüre bebek ve 36 term bebekle çalışılmıştır. Bebeklerin yaş aralığı, dil gelişim basamakları, GEÇDA' da bulunan ay aralıkları ve özellikle prematüre bebeklerde yeterli ve uygun sayıya ulaşabilme durumu dikkate alınarak 12-15 ay, 16-19 ay, 20-24 ay olmak üzere üç gruba ayrılmıştır. Her yaş aralığında 12 bebek ile çalışılmış ve bu bebeklerin cinsiyete göre sayıları (6 kız, 6 erkek olmak üzere) eşit tutulmuştur. Amaçlı örnekleme yönteminin uygun örnekleme tekniği araştırmacının çalışma grubuna ulaşılabilirlik durumunu tanımlamaktadır (Glesne, 2013). Bu araştırmada da prematürelerin genel popülasyonda daha az sıklıkta bulunması ve çalışma yeri sebebi ile uygun örnekleme tekniği kullanılmıştır.

Çizelge 2.1. Prematüre ve Term Bebeklerin Demografik Özellikleri

Özellikler	Prematüre Bebek	Term Bebek
Cinsiyet	Kız	18
	Erkek	18
Yaş (Ay Grupları)	12-15 ay	12
	16-19 ay	12
	20-24 ay	12
	32-36 hafta	22
Prematüre Doğum Haftası	37 hafta	14

Nitel boyutta çalışmaya dâhil edilen annelerin belirlenmesinde ise bebeklerin Gazi Erken Çocukluk Değerlendirme Aracında (GEÇDA) aldıkları dil gelişim puanları belirleyici olmuştur. Dil gelişiminde düşük (normal gelişim sınırının altında kalan), orta (normal gelişim sınırında olan) ve yüksek (normal gelişim sınırının üstünde olan) puan alan bebeklerin anneleriyle nitel boyutun gerçekleştirilmesi planlanmıştır. Ancak uygulama yapılan bebekler arasında yalnızca term grupta iki bebek yüksek puan (normal gelişim sınırlarını aşan bölge) almıştır. Bu yüzden yüksek puan çalışmadan çıkarılarak düşük (normal gelişim sınırının altında kalan) ve orta puan (normal gelişim sınırında olan) ile çalışma gerçekleştirilmiştir. Patton (2002) amaçlı örneklemin mantığının ve gücünün derinlikli çalışmalar için bilgi açısından zengin durumlar seçilmesini sağladığını ifade etmektedir. Bilgi açısından zengin durumların ise araştırma amacı için önem taşıyan konular hakkında araştırmacının büyük miktarda bilgi edinebileceği durumlar olduğunu dile getirmiştir (akt. Glesne, 2013). Amaçlı örnekleme yönteminin ölçüt örnekleme tekniği ile örneklemin problemle ilgili olarak belirlenen niteliklere sahip kişi, olay, nesne ya da durumlardan oluşturulması sağlanmıştır (Büyüköztürk, 2012). Önceden belirlenmiş ölçütlerin belirgin özelliklerini gösteren veri sistemindeki tüm durumlar derinlemesine nitel bir analiz için rutin bir şekilde belirlenmektedir. Ölçüt örnekleme aynı zamanda derinlemesine takip için standart anketlerdeki durumların belirlenmesi için de kullanılabilir (Patton, 2014). Bebeklerin GEÇDA ham puanına göre

belirlenen annelerde, her iki grup annenin sosyo-demografik özelliklerinin mümkün olduğunca benzer ya da yaklaşık olarak tutulmasına özen gösterilmiştir.

Örneklemin belirleyicisi olan nicel sonuçlar temel alınarak nitelde benzer cevaplar verilmeye başlandığı an uygulama bitirilmiş ve örneklem belirlenmiştir. Nitel çalışmalarda örneklem sayısını belirlemek, sorulan sorulardan çalışmayı destekleyen kaynaklara kadar geçen tüm sürece bağlı olmaktadır. Amaca yönelik örneklemede, katılımcı sayısı bilgiler göz önünde tutularak belirlenmektedir. Çalışmanın amacına göre örneklem seçimi, katılımcılardan yeni bilgiler alınamadığında son bulur (Patton, 2014). Lincoln ve Guba (1985) doygunluk ve aşırılık düzeyine gelene kadar verileri toplamayı önermektedir (akt. Patton, 2014). Bu çalışmada da görüşülen anne sayısı veri doygunluğuna ulaşma sürecine göre belirlenmiş ve 24 prematüre bebek annesi ve 24 term bebek annesi olmak üzere toplamda 48 anne ile görüşme yapılmıştır.

Çizelge 2.2. Çalışmaya Dâhil Olan Annelerin Demografik Özellikleri

Özellikler	Prematüre Bebek	Term Bebek	
Anne Öğrenim	Okuryazar değil/İlkokul	11	12
	Ortaokul	13	12
	Yüksekokul/Üniversite	12	12
	Toplam	36	36
Anne Çalışma	Çalışıyor	10	10
	Çalışmıyor	26	26
	Toplam	36	36

2.4. Veri Toplama Araçları

Araştırmanın nicel boyutunda prematüre ve term bebekler ile nitel boyutunda ise, bebeklerin anneleri ile çalışılmıştır. Bebek ve anneleri hakkında demografik bilgi toplamak amacı ile de araştırmacı tarafından hazırlanan “Genel Bilgi Formu” kullanılmıştır. Nicel boyutta prematüre ve term bebeklerin dil gelişim düzeylerini belirlemek üzere Gazi Erken Çocukluk Değerlendirme Aracı dil alt testi kullanılmıştır. Nitel aşamada ise; annelerin bebeklerin dil gelişimini desteklemeye ve uygulamalarına yönelik görüşleri ile ilgili kategoriler oluşturmak üzere açık uçlu sorulardan oluşan ve araştırmacı tarafından hazırlanan “Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu” aracılığı ile görüşme tekniği kullanılmıştır.

2.4.1. Genel Bilgi Formu

Genel bilgi formu sadece bebeğin doğum tarihi, doğum haftası, cinsiyeti bilgilerini içerirken; bebeğin annesine yönelik olarak anne öğrenim düzeyi, anne çalışma durumu bilgilerini içermektedir.

2.4.2. Gazi Erken Çocukluk Gelişim Değerlendirme Aracı

Temel ve arkadaşları (2005) tarafından geliştirilen Gazi Erken Çocukluk Değerlendirme Aracı (GEÇDA), sıfır-altı yaş arasındaki çocukların gelişimlerinin detaylı değerlendirilmesinde, eğitim hayatlarının düzenlenmesinde ve çocuklarda gözlenebilecek gelişimsel yetersizliklerin erken tanınmasında kullanılabilen bir gelişim değerlendirme aracıdır. Bu aracın güvenilirliği KR-20 ile ölçülmüş olup sonuçları incelendiğinde; genel toplamda .82 ile .94, psikomotor gelişim alt testinde .57 ile .88, bilişsel gelişim alt testinde .47 ile .84, dil gelişimi alt testinde .52 ile .86

ve sosyal-duygusal gelişim alt testinde ise .47 ile .81 arasında değişiklik gösterdiği gözlenmektedir. Bu sonuçlar aracın güvenilirliğinin epey yüksek olduğunu göstermektedir. Aracın alt test puanlarının genel gelişim puanları ile korelasyonları .64 ile .93, düzeltilmiş toplam puanları ile korelasyonları ise .47 ile .81 arasında bulunmaktadır.

Gazi Erken Çocukluk Gelişimi Değerlendirme Aracı; psikomotor, bilişsel, dil ve sosyal-duygusal gelişim olmak üzere dört alt testten oluşmaktadır. Psikomotor gelişim alt testinde 73 madde, bilişsel gelişim alt testinde 60 madde, dil gelişimi alt testinde 60 madde ve sosyal-duygusal gelişim alt testinde 56 madde olmak üzere toplamda 249 madde bulunmaktadır. Gelişimin alanlara göre belirli dönemlerde farklı hızlarda ilerlemesi sebebiyle aracın madde sayılarında aylara ve gelişim alanlarına göre farklılıklar mevcuttur. Özbakım becerilerine ait maddeler ise sosyal-duygusal gelişim alt testi içinde bulunmaktadır. GEÇDA gelişimsel oyunlar esnasında çocuğun gözlemlenmesi yoluyla gerçekleştirilmekte ve daha sonra değerlendirilmektedir. Uygulama esnasında gözlenemeyen maddeler çocuğun anne baba ya da yanında olan yakınına sorularak değerlendirilmektedir. Gelişim aracında bu maddeler (A) harfi ile gösterilmektedir. Her bir madde uygulandıktan sonra eğer çocuk o maddeyi başarıyorsa “1”, başaramıyorsa “0” olarak değerlendirilmelidir. Uygulamanın bitiminde uygulamaya başlanan aydan önceki maddeler de başarılı kabul edilerek “1” olarak puanlanmalıdır. Puanlama işlemi bittikten sonra çocuğun her gelişim alanından (alt testten) aldığı puanlar toplanarak bu dört alt teste ait ham puanlar elde edilmektedir. GEÇDA’ da, prematüre bebeklerin yaş hesaplaması göz önünde bulundurulmaktadır. GEÇDA “özel gereksinimli çocuk” tanısı almamış çocuklara uygulanmaktadır. Bunun yanı sıra gelişimsel problemlere ön tanı koymak, çocuğu daha ileri değerlendirmelere sevk etmek ve daha uygun bir yaklaşım sergilemek üzere kullanılabilir (Temel ve arkadaşları, 2005).

Prematüre bebeklerin çeşitli gelişimsel süreçlerini inceleyen çalışmalar, bu bebeklerin yaşamlarının ilk iki yılındaki büyüme ve gelişimlerini değerlendirirken

düzeltilmiş yaşı kullanılmasının doğru bir yaklaşım olduğunu ifade eder (Bee ve Boyd, 2009, s: 163). Çalışma içerisinde değerlendirme aracının uygulaması yapılırken erken doğan bebeklerin doğum haftaları göz önünde bulundurularak gerekli yaş düzeltmesi yapılmış ve düzeltilmiş yaşa göre değerlendirme gerçekleştirilmiştir.

Bu çalışmanın amacı doğrultusunda çalışmada Gazi Erken Çocukluk Değerlendirme Aracının dil gelişim alt testi değerlendirilmeye alınmıştır. Aracın uygulama tekniği, bebeklerin içerisinde bulunduğu ay ve bebeklerin gelişim durumları neticesinde 10. aydan başlayan ve 31-36. aya kadar çıkan ay aralığı ile değerlendirme yapılmıştır. 12-24 ay arasında olan bebeklere GEÇDA dil gelişimi alt testinde 32 madde aracın uygulama kuralları çerçevesinde uygulanmış ve her bebeğe uygulanan madde sayısı değişiklik göstermiştir.

2.4.3. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

Yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ile katılımcıların sorulardan ne anladıklarını kendi düşünceleriyle ifade etmeleri beklenir. Bu teknikte soruların çoğu açık uçludur. Katılımcılardan özel bir bilgi istendiği zamanlarda yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılır. Araştırmacı görüşmenin gidişatına göre soruyu detaylandıran çeşitli sorularla görüşmenin akışını yönetebilmekte ve katılımcının cevaplarını daha ayrıntılı bir şekilde vermesini sağlayabilmektedir (Merriam, 2013).

Bu araştırmada sorular oluşturulmadan önce dil gelişimi ile ilgili kuramsal bilgiler incelenmiş ve soru havuzu oluşturulmuştur. Bu sorular çalışmanın amacı ile örtüşecek şekilde nitel görüşme soruları haline getirilmiştir. Nitel çalışmalarda geçerlilik, araştırmacının üzerine çalıştığı konuyu yönlendirme yapmadan ve tarafsızca ortaya koyması ile mümkündür. Bu araştırmada nitel çalışmalarda

kullanılan geçerlilik yöntemlerinden uzman görüşüne başvurulmuştur. Hazırlanan bu form öncelikle Çocuk Gelişimi alanında uzman ve farklı üniversitelerde görev yapan beş öğretim üyesi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık alanında uzman bir öğretim üyesine ve Ölçme Değerlendirme alanında uzman bir öğretim elemanına gönderilmiştir. Toplam yedi uzmandan görüş alınmış olup, alınan dönütlerde herhangi bir soru değişikliği yapılmamış yalnızca soru ifadelerinde terimsel kavramlar daha da yumuşatılarak ve açıklanarak annelerin anlayabileceği şekilde düzenlenmiştir. Dönütler sonrası pilot bir uygulama yapılmış ve soruların kontrolü yapılmıştır. Uzmanlardan alınan geri bildirimler ve yapılan bir pilot uygulama ile soru formu yeniden düzenlenerek son hali verilmiştir. Araştırmanın güvenilirlik çalışması için araştırmacı ile ölçme ve değerlendirme alanında uzman bir öğretim elemanı, görüşme dökümlerini ayrı ayrı inceleyerek belirlenen kategoriler, kodlar ve alt kodlar doğrultusunda değerlendirme yapmıştır. Çalışmanın güvenilirliği süreci için şu yollar izlenmiştir:

- Yapılan çözümler hata olasılığı ile tekrar tekrar gözden geçirilmiştir.
- Kodlama sürecinde kodların tanımlanmasında bir sapma olmadığından ve kodların anlamlarının değişmediğinden emin olunması için kontroller yapılmıştır.
- Kodlayıcıların düzenli aralıklarla bir araya gelip çalışmalar yapması, bu sayede analizlerin paylaşımı ile kodlayıcılar arasındaki iletişim koordine edilmiştir.
- Farklı araştırmacılar tarafından geliştirilen kodların, bağımsız olarak türetilen sonuçların karşılaştırılması ile çapraz kontrolün yapılması ve kodlayıcılar arası uyumun sağlanabilmesi için tez danışmanı tarafından kategori, kod ve alt kodlar yeniden değerlendirilmiştir.
- Bunlar üzerinde iki ve daha fazla kodlayıcının kabulü ile (Creswell, 2014) güvenilirliği değerlendirilen kodlara son hali verilmiştir.

Bu form, annelerin bebeklerin dil gelişimi tanımı, dil gelişimini etkileyen etkenlerin neler olabileceği, dil gelişimini desteklemeye yönelik görüşleri ve uygulamaları, dil gelişimini desteklemek için yararlandıkları kaynaklar konusundaki düşüncelerini belirlemek amacıyla oluşturulan beş nitel soruyu içermektedir.

2.5. Veri Toplama Yöntemi

Çalışmanın veri toplama aşamasında öncelikle Etimesgut Şehit Sait Ertürk Devlet Hastanesi Yöneticiliğinden (eski ismi Prof. Dr. Celal Ertuğ Etimesgut Devlet Hastanesi) ve ardından 3. Bölge Kamu Hastaneler Birliği Genel Sekreterliğinden kurum izinleri alınmıştır. Ardından çalışmanın etik açıdan değerlendirilmesi için Ankara Üniversitesi Rektörlüğü Etik Kurulu Başkanlığından Etik Kurul İzni alınmıştır. Bu izinler kapsamında hazırlanan bilgilendirilmiş gönüllü onam formları bebekler ve anneler için ayrı ayrı hazırlanmıştır. Çalışmanın veri toplama araçlarından olan GEÇDA' nın çalışmada kullanılabilmesi için öncelikle Temel ve arkadaşlarından eğitim alınmıştır. GEÇDA eğitimi bir gün sürmüş ve eğitim sonrası çeşitli yaş aralıklarında on çocuk ile uygulama yapılması ve bir adet video kaydı çekilmesi istenmiştir. Ardından kısa süre içerisinde on çocuğa uygulama yapılmış ve bir video kaydı hazırlanarak dokümanlar teslim edilmiştir. Temel ve arkadaşları tarafından kontrol edilen dokümanlar neticesinde uygulama prensiplerine uyulduğuna ve aracın uygulayıcısı olunabileceğine karar verilmiş ve böylece GEÇDA uygulayıcı sertifikası (Ek 3) alınmıştır. Verilerin toplanması aşamasında etik prensipler (Miles ve Huberman, 1994) göz önünde bulundurulmuştur. Uygulama öncesi çalışmanın içeriği konusunda annelere bilgi verilmiştir. Bu kapsamda anneye, bebeklerine gelişim değerlendirme aracı uygulanacağı, değerlendirme aracının uygulanma amacı, gelişim değerlendirme aracının ne olduğu ve neleri içerdiği, uygulama sonucunda neler olabileceği anlatılmış ve ardından kendileri ile bebeklerinin dil gelişimi ile ilgili görüşme yapılacağı belirtilmiştir. Bu açıklama sonrasında kabul eden annelerden hem bebeklerinin hem de kendilerinin çalışmaya katılmayı kabul ettiğine ilişkin bilgilendirilmiş onam formlarını doldurmaları ve imzalamaları talep edilmiştir (Ek 2). Bilgilendirilmiş onam formunu doldurmayı ve çalışmaya katılmayı kabul eden annelerin bebekleri ve kendileri çalışma grubuna dâhil edilmiştir. Kabul eden anneler ve bebekleri ile uygulayıcıya ve ortama uyum sağlamaları için kısa sohbetler ve materyallerle ısınmaları sağlanmıştır. Ardından bebek ve anne hakkında bilgi almak için “Genel Bilgi Formu” doldurulmuştur. Veri toplama aşamasında çalışma grubunu oluşturan prematüre ve term bebeklere GEÇDA uygulaması yapılmıştır. Bu uygulama birebir bebekle, uyarıların az

olduğu, sessiz ve rahat bir poliklinik odasında gerçekleştirilmiştir. Uygulama yaklaşık olarak 15-20 dakika srmştir. Uygulama içeriğinde anneye sorulması gereken maddelerde (bunlar değerlendirme aracında bulunan bazı maddelerde A ile belirtilmiştir) anne bilgisine başvurulmuştur. Daha sonra bebeklerin dil gelişim puanına göre belirlenen nitel çalışma grubunu oluşturan anneler ile müsait oldukları bir zamanda yine poliklinik ortamında yüz yüze ve bireysel görüşme şeklinde “Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu” uygulaması yapılmıştır. Bilgilendirilmiş onam formunda belirtilen kayıt tutma seçeneği doğrultusunda annelerin verdiği cevaplar kayıt altına alınmıştır. Nitel araştırmada dört farklı veri toplama yöntemi, ‘gözlem, görüşme (mülakat), dokümanlar ile sesli ve görsel materyaller’ mevcuttur (Creswell, 2014). Görüşmeler, kaynakların ulaşılabilirliğine ve araştırmada toplanmak istenen verilerin özelliklerine göre beş alt başlıkta değerlendirilmektedir. Bunlar; yapılandırılmış görüşme, yapılandırılmamış görüşme, yarı yapılandırılmış görüşme, etnografik görüşme ve odak görüşmesi olarak sınıflandırılmaktadır (Büyüköztürk ve ark., 2017). Bu araştırma ise, görüşme türlerinden yarı yapılandırılmış görüşme ile gerçekleştirilmiştir.

2.6. Verilerin Analizi

Nicel verilerin analizinde bağımsız iki grubun karşılaştırıldığı alt problemlerde ilişkisiz örneklemler için T-testi istatistiksel yöntemleri ve normal dağılım olup olmadığına Shapiro-Wilk normallik testi kullanılmıştır. Verilerin analizinde SPSS (ver.22) programı kullanılmıştır. Anlamlılık seviyesi olarak 0,05 kullanılmış olmakla birlikte, $p < 0,05$ olması durumunda anlamlı farklılığın olduğu, $p > 0,05$ olması durumunda ise anlamlı farklılığın olmadığı belirtilmiştir (Büyüköztürk, 2012).

Araştırmanın nitel verilerinin analizi içerik analizi yöntemi ile yapılmıştır. Verilerin analizinin gerçekleştirilmesinden önce verilerin dökümü, analiz öncesi hazırlıklar ve daha sonra tümevarım yoluyla analiz edilmesi sırası takip edilmiştir

(Glesne, 2013; Merriam, 2013; Yıldırım ve Şimşek, 2011). Anneler ile yapılan görüşmeler bitiminde alınan kırk altı ses kaydı araştırmacı tarafından bilgisayar ortamında yazıya dökülmüştür. Kayıtlar duyulduğu gibi, hiç değişiklik yapılmadan aktarılmış ve tamamlandıktan sonra ses kayıtları tekrar dinlenerek yazımın doğruluğu kontrol edilmiştir. İki anne ile de görüşme yapılmış, ancak yalnızca yazılı bir kayıt tutulmuştur. Çözümlemesi yapılmış ve metne dökülmüş görüşmeler MAXQDA (ver.12) (Creswell, 2014, s: 196) programına yüklenmiş ve her soru için kodlama yapılmıştır. Her bir soruya verilen cevaplar içerik analizi ile çözümlenip yorumlanmış böylece kategori, kod ve alt kodlar oluşturulmuştur. Oluşturulan kategori, kod ve alt kodlara daha sonra araştırmacıdan bağımsız bir uzman tarafından (dış denetleyici) aynı işlem tekrarlanmış ve iki işlem karşılaştırılarak görüş birliği olunanlar belirlenmiştir. Çalışmanın nitel boyutuna katılım gösteren annelerin gizliliği için görüşülen 48 annenin her birine (A1, A2, A3...şeklinde) kod verilmiştir. Annelerin yanıtları kategori, kod ve alt kodlara ayrılırken bir annenin her bir koda birden fazla vurgu yaptığı ve her bir vurgunun yeni bir cevap kabul edildiği göz önünde bulundurularak analiz edilmiştir.

3. BULGULAR

Araştırmada 12-24 ay arasında prematüre ve term bebeklerin dil gelişimlerinin incelenmesi ve annelerinin bebeklerin dil gelişimini desteklemeye ve uygulamalarına ilişkin görüşlerinin belirlenmesi amaçlanmış olup, veriler nicel ve nitel bulgular şeklinde sunulmuştur.

Çalışmanın Nicel Boyutuna İlişkin Bulgular;

- GEÇDA Dil Gelişimi Alt Testi Puanlarının Bebeklerin Prematüre Olma Durumuna Göre T-Testi Sonuçları
- GEÇDA Dil Gelişimi Alt Testi Puanlarının Bebeklerin Cinsiyetlerine Göre T-Testi Sonuçları
- GEÇDA Dil Gelişimi Alt Testi Puanlarının Prematüre Bebeklerin Doğum Haftasına Göre T-Testi Sonuçları şeklinde yer verilmiştir.

Çalışmanın Nitel Boyutuna İlişkin Bulgular;

- Annelerin Dil Gelişiminin Tanımına İlişkin Görüşleri
- Annelerin Dil Gelişimi Tanımlamalarının Bebeklerin Prematüre Olma Durumları ve Ay Aralıklarına Göre Yoğunluğu
- Annelerin Dil Gelişimini Olumlu Etkileyen Etkenlere İlişkin Görüşleri
- Annelerin Dil Gelişimini Olumlu Etkileyen Etkenler Görüşlerinin Bebeklerin Prematüre Olma Durumları ve Ay Aralıklarına Göre Yoğunluğu
- Annelerin Dil Gelişimini Olumsuz Etkileyen Etkenlere İlişkin Görüşleri

- Annelerin Dil Gelişimini Olumsuz Etkileyen Etkenler Görüşlerinin Bebeklerin Prematüre Olma Durumları ve Ay Aralıklarına Göre Yoğunluğu
- Annelerin Dil Gelişimini Desteklemeye Yönelik Uyguladıkları Etkinliklere İlişkin Görüşleri
- Annelerin Dil Gelişimini Desteklemeye Yönelik Uyguladıkları Destek Etkinliklerin Bebeklerin Prematüre Olma Durumları ve Ay Aralıklarına Göre Yoğunluğu
- Annelerin Dil Gelişimini Desteklemeye Yönelik Uyguladıkları Etkinlikler İçerisindeki Oyun Oynama Alt Koduna İlişkin Görüşleri
- Annelerin Dil Gelişimini Desteklemeye Yönelik Uyguladıkları Etkinlikler İçerisindeki Oyun Süresi Alt Koduna İlişkin Görüşleri
- Annelerin Dil Gelişimini Desteklemeye Yönelik Uyguladıkları Etkinlikler İçerisindeki Oyuncaklar Alt Koduna İlişkin Görüşleri
- Annelerin Dil Gelişimini Desteklemeye Yönelik Uyguladıkları Etkinlikler İçerisindeki Konuşma Alt Koduna İlişkin Görüşleri
- Annelerin Dil Gelişimini Desteklemeye Yönelik Uyguladıkları Etkinlikler İçerisindeki Kitap Okuma Alt Koduna İlişkin Görüşleri
- Annelerin Dil Gelişimini Desteklemeye Yönelik Uyguladıkları Etkinlikler İçerisindeki Müzik Alt Koduna İlişkin Görüşleri
- Annelerin Dil Gelişimini Destekleyici Etkinlik Öncesi Planlama-Hazırlık Yapma Durumlarına İlişkin Görüşleri
- Annelerin Dil Gelişimini Desteklemek İçin Uyguladıkları Etkinlikler Öncesi Planlama-Hazırlık Yapma Durumlarının Bebeklerin Prematüre Olma Durumları ve Ay Aralıklarına Göre Yoğunluğu
- Annelerin Dil Gelişimini Desteklemek İçin Destek Aldıkları Kaynaklara İlişkin Görüşleri
- Annelerin Dil Gelişimi Destegini Nereden Aldığının Bebeklerin Prematüre Olma Durumları ve Ay Aralıklarına Göre Yoğunluğu şeklinde sunulmuştur.

3.1. Çalışmanın Nicel Bulguları;

Çalışmanın nicel bulguları Çizelge 3.1. ile Çizelge 3.3. arasında sunulmuştur.

Araştırmaya dâhil edilen bebeklerin GEÇDA dil gelişimi alt testi puanlarının prematüre olma durumuna göre t-testi sonuçları Çizelge 3.1.' de verilmiştir.

Çizelge 3.1. GEÇDA Dil Gelişimi Alt Testi Puanlarının Bebeklerin Prematüre Olma Durumuna Göre T-Testi Sonuçları

Prematüre Olma Durumu	N	\bar{X}	SS	sd	t	p	η^2
Prematüre Bebek	36	32,556	6,531	70	0,480	0,633	0,003
Term Bebek	36	33,250	5,714				

Çizelge 3.1' de bebeklerin dil gelişimi alt test puanlarına bakıldığında prematüre bebeklerin (n=36) ortalamasının 32,556 olduğu görülürken; term bebeklerin (n=36) ortalamasının 33,250 olduğu görülmektedir. Bu amaçla prematüre ve term bebeklerin GEÇDA dil gelişim puanları ortalamaları arasındaki farkın manidarlığı ilişkisiz örneklem için T-testi analizi ile incelenmiştir. Bebeklerin dil gelişimleri arasında prematüre olma durumlarına göre anlamlı bir farklılık gözlenmemiştir, $t(70)=0,480$, $p>.05$. Ortalama puanların karşılaştırılmasında hipotez testi sonuçlarının yorumlanmasında dikkate alınan bir başka istatistik de etki büyüklüğüdür. En sık kullanılan etki büyüklüğü eta-kare (η^2) korelasyon katsayısıdır. Eta-kare bağımsız değişkenin bağımlı değişken üzerinde ne derece etkili olduğunu, bağımsız değişkenin bağımlı değişkendeki varyansın ne kadarını açıkladığını gösterir. Sırasıyla 0,01; 0,06 ve 0,14 küçük; orta ve geniş etki büyüklüğü olarak yorumlanır. Prematüre olma durumuyla hesaplanan eta kare değerinin 0,003 olduğu yani çok küçük etki büyüklüğüne sahip olduğu yorumu yapılabilir. Buna göre prematüre olma durumunun dil gelişimindeki değişimin % 0,3'ünü açıkladığı görülmektedir.

Araştırmaya dâhil edilen bebeklerin GEÇDA dil gelişimi alt testi puanlarının cinsiyetlerine göre t-testi sonuçları Çizelge 3.2.' de verilmiştir.

Çizelge 3.2. GEÇDA Dil Gelişimi Alt Testi Puanlarının Bebeklerin Cinsiyetlerine Göre T-Testi Sonuçları

Prematüre olma durumu	Cinsiyet	N	\bar{X}	SS	sd	t	p	η^2
Prematüre Bebek	Kız	18	33,167	6,750	34	0,556	0,582	0,009
	Erkek	18	31,944	6,439				
Term Bebek	Kız	18	34,222	6,103	34	1,022	0,314	0,03
	Erkek	18	32,278	5,289				

Çizelge 3.2' de prematüre bebeklerin dil gelişimleri arasında cinsiyete göre anlamlı bir farklılık yoktur, $t(34)=0,556$, $p>.05$. Ancak prematüre kız bebeklerin GEÇDA dil gelişimi alt testinde aldıkları ortama puan 33,167 iken, erkek bebeklerin aldıkları puanın 31,944 olduğu görülmektedir. Bebeklerin cinsiyetlerine göre hesaplanan eta kare değerinin prematüre bebeklerde 0,009 olduğu yani çok küçük etki büyüklüğüne sahip olduğu yorumu yapılabilir. Buna göre cinsiyet değişkeninin prematüre bebeklerde dil gelişimindeki değişimin %0,9 'unu açıkladığı görülmektedir.

Term bebeklerin dil gelişimleri arasında cinsiyete göre anlamlı bir farklılık yoktur, $t(34)=1,022$, $p>.05$. Ancak term kız bebeklerin GEÇDA dil gelişimi alt testinde aldıkları ortama puan 34,222 iken, erkek bebeklerin aldıkları puanın 32,278 olduğu görülmektedir. Bebeklerin cinsiyetlerine göre hesaplanan eta kare değerinin term bebeklerde 0,03 olduğu yani küçük etki büyüklüğüne sahip olduğu yorumu yapılabilir. Buna göre cinsiyet değişkeninin dil gelişimindeki değişimin % 3'ünü açıkladığı görülmektedir.

Araştırmaya dâhil edilen prematüre bebeklerin GEÇDA dil gelişimi alt testi puanlarının doğum haftasına göre t-testi sonuçları Çizelge 3.3.' te verilmiştir.

Çizelge 3.3. GEÇDA Dil Gelişimi Alt Testi Puanlarının Prematüre Bebeklerin Doğum Haftasına Göre T-Testi Sonuçları

Prematüre Doğum Haftası	N	\bar{X}	SS	sd	t	p	η^2
32-36 hafta	22	32,09	6,683	34	0,530	0,600	0,008
37 hafta	14	33,286	6,462				

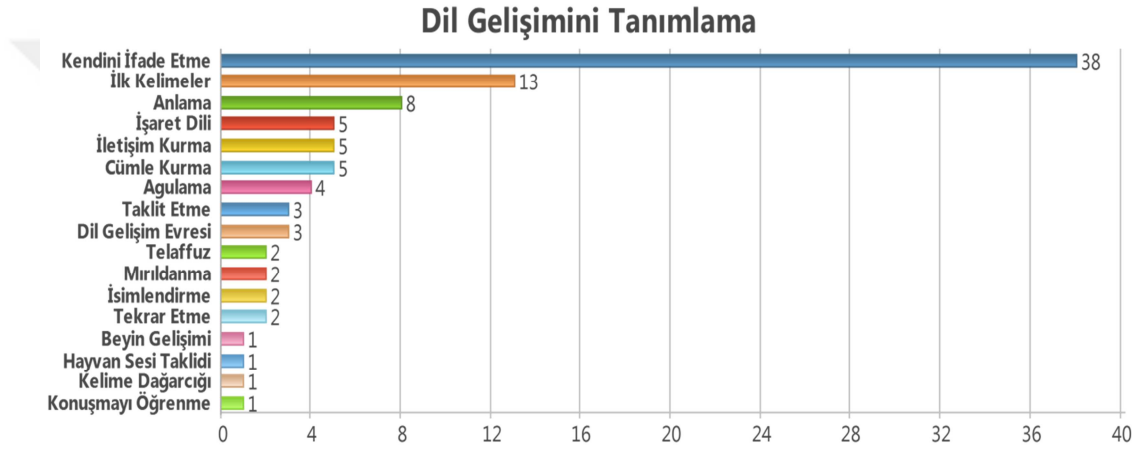
Çizelge 3.3' te prematüre bebeklerin doğum haftalarına göre dil gelişimi alt test puanlarına bakıldığında 32-36 hafta doğan bebeklerin (n=22) ortalamasının 32,09 olduğu görülürken; 37 hafta doğan bebeklerin (n=14) ortalamasının 33,286 olduğu görülmektedir.

Bu amaçla iki grubun (doğum haftası 32-36 ve 37+ olan bebekler) GEÇDA dil gelişim alt testi puanları ortalamaları arasındaki farkın manidarlığı ilişkisiz örneklem için T-testi analizi ile incelenmiştir. Prematüre bebeklerin dil gelişimleri arasında doğum haftasına göre anlamlı bir farklılık gözlenmemiştir, $t(34)=0,530$, $p>.05$. Prematüre bebeklerin doğum haftasına göre hesaplanan eta kare değerinin 0,008 olduğu yani çok küçük etki büyüklüğüne sahip olduğu yorumu yapılabilir. Buna göre prematüre doğum haftası dil gelişimindeki değişimin % 0,8' ini açıkladığı görülmektedir.

3.2. Çalışmanın Nitel Bulguları;

Çalışmanın nitel bulguları Şekil 3.1. ile Şekil 3.18. arasında sunulmuştur.

Araştırmaya dâhil edilen annelerin dil gelişiminin tanımına ilişkin görüşleri Şekil 3.1.' de verilmiştir.

Şekil 3.1. Annelerin Dil Gelişiminin Tanımına İlişkin Görüşleri

Şekil 3.1' de annelerin dil gelişiminin tanımına ilişkin görüşleri incelendiğinde, annelerin dil gelişiminin tanımını yaparken en çok 'kendini ifade etme' ve 'ilk kelimeler' üzerinde durdukları görülmektedir. Bunları 'anlama' ve 'işaret dili', iletişim kurma', 'cümle kurma' alt kodları izlemektedir. Annelerin bu yanıtlar içerisinde en az ve aynı sayıda olmak üzere 'beyin gelişimi', 'hayvan sesi taklidi', 'kelime dağarcığı' ve 'konuşmayı öğrenme' olduğu görülmektedir.

Annelerin en çok 'kendini ifade etme' koduna vurgu yapmış oldukları görülmüş olup, aşağıda bu görüşlere ilişkin örnekler verilmiştir:

“...Dil gelişimi deyince kendisini ifade edebilme becerisi, isteklerini söyleyebilme, anlatabilme, derdini karşı tarafa aktarabilme bunlar geliyor...” (A39).

“...Bebeklik döneminde dil gelişimi ile ilgili... Biraz değişik bir soru oldu... Çocuğun kendini ifade edebilmesi, istediklerini anlatabilmesi, gelişimle ilgili olumlu ya da olumsuz süreçleri gözetleyebilmektir benim için...” (A31).

“...Kendini iyi ifade edebilmesi, hareketlerden çok söyleyerek konuşması...” (A38).

Annelerin ikinci sırada ‘ilk kelimeler’ alt koduna vurgu yapmış oldukları görülmüş olup, aşağıda bu görüşlere ilişkin örnekler verilmiştir:

“...İlk etapta anne, baba, kendini ifade edebilen, en kısa ifade edebilen kelimeler...” (A48).

“...Anne demesi, mama demesi, bizimki diyor mesela. İstesin bir şeyleri, ver desin, al desin...” (A10).

“...Anne, baba ne bileyim bir şeyler, cisimler, yani mama, çiş gibi şeyleri öğrenmek...” (A18).

Annelerin üçüncü sırada ‘anlama’ koduna vurgu yapmış oldukları görülmüş olup, aşağıda bu görüşlere ilişkin örnekler verilmiştir:

“...Yani hani ben söyleyeceğim o algılayacak veya ben biriyle konuşurken o bunları anlayıp konuşabilecek...” (A18).

“...Konuşması işte, konuşabilmesi, kendini geliştirmesi, anlayabilmesi, algılayabilmesi. Önce anlayacak ki sonra konuşabilsin...” (A14).

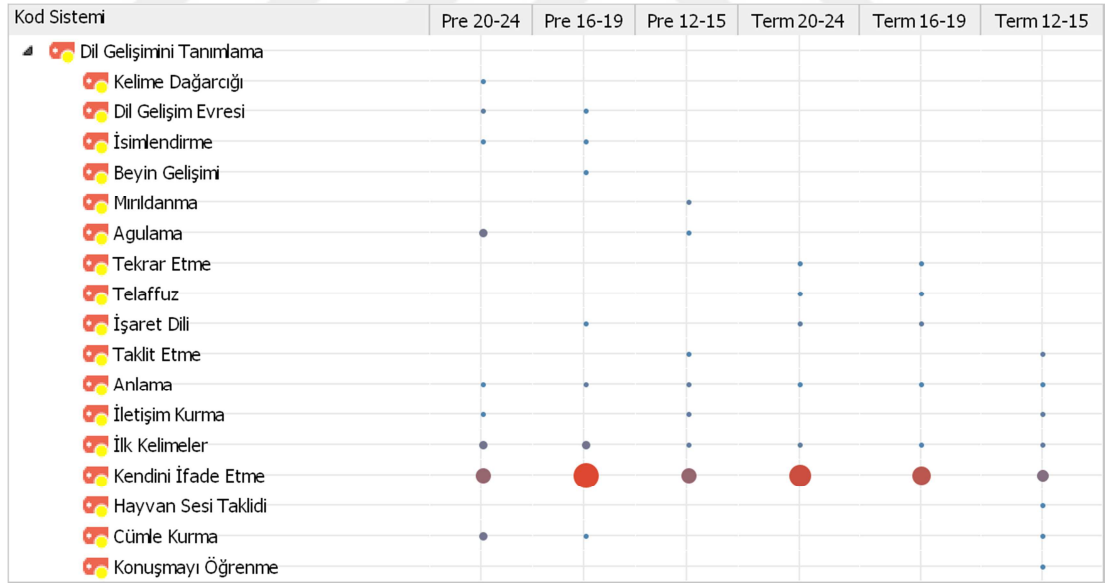
Annelerin ‘işaret dili’ koduna vurgu yapmış oldukları görülmüş olup, aşağıda bu görüşlere ilişkin bir örnek verilmiştir:

“...İster konuşsun ya da işaret diliyle olsun mesela kakasını yaptığında bezini tutmasını isterim ya da üstünü kirlettiğinde -ayy falan tepki vermesini isterim...” (A12).

Annelerin ‘dil gelişim evresi’ alt koduna üç kez vurgu yaptıkları dikkati çekmiş olup, aşağıda bu görüşlere ilişkin bir örnek sunulmuştur:

“...Anne, baba, çocuk gibi kelimeleri söylemesi olabilir. Sesle alakalı bir durum olabilir, ayına göre bazı sesleri çıkarması gerekiyor mesela 3-4 ayda “aguu“ diyor sonra anne babaya dönüyor. Onun gibi şeyler...” (A3).

Araştırmaya dâhil edilen annelerin dil gelişimi tanımlamalarının bebeklerin prematüre olma durumları ve ay aralıklarına göre değişimi Şekil 3.2’ de verilmiştir.

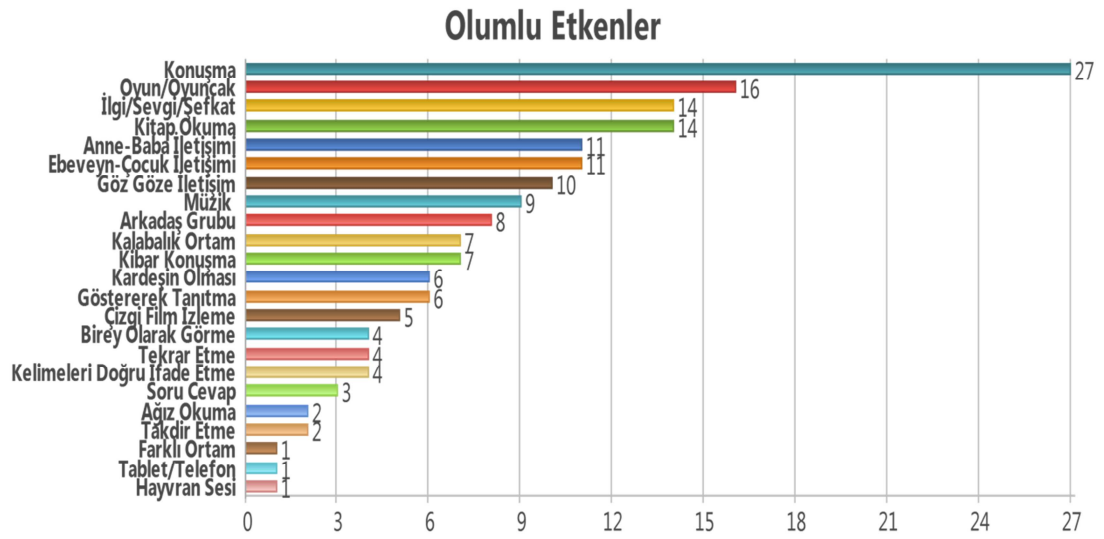

Şekil 3.2. Annelerin Dil Gelişimi Tanımlamalarının Bebeklerin Prematüre Olma Durumları ve Ay Aralıklarına Göre Yoğunluğu

Annelerin dil gelişimi tanımına ilişkin görüşlerine ait kodların yoğunluğu incelendiğinde “kendini ifade etme” kodunun her iki grup anne tarafından ifade

edildiği ancak prematüre bebeğe sahip anneler tarafından daha yoğun vurgulandığı görülmektedir. Özellikle, kendini ifade etme olarak tanımlamanın, prematüre 16-19 aydaki bebek annelerinin vurgulamalarının 20-24 aydaki termlere oranla yoğun olmasının, prematüre bebeklerin tek sözcük kullanımının başlangıcı olarak yorumlanabilir. Beraberinde “agulama”, “ilk kelimeler”, “cümle kurma” yanıtlarını prematüre bebek annelerinin daha fazla vurguladıkları dikkati çekmektedir. Bu durum risk grubunda bebeğe sahip annelerin daha fazla bilgi edinmesi ile açıklanabilir.

Araştırmaya dâhil edilen annelerin dil gelişimini olumlu etkileyen etkenlere ilişkin görüşleri Şekil 3.3’ te verilmiştir.

Şekil 3.3. Annelerin Dil Gelişimini Olumlu Etkileyen Etkenlere İlişkin Görüşleri

Şekil 3.3’ te annelerin dil gelişimini olumlu etkileyen etkenlere ilişkin görüşleri incelendiğinde, annelerin bebeklerin dil gelişimini olumlu etkileyen etkenlere en çok ‘konuşma’ ve ‘oyun/oyuncak’ vurgusu yaptıkları görülmektedir. Bunları ‘ilgi/sevgi/şefkat’ ve ‘kitap okuma’, ‘anne-baba iletişimi’ ile ‘ebeveyn-çocuk

iletişimi' kodları izlemektedir. Annelerin 'farklı ortam', 'tablet/telefon' ve 'hayvan sesi' kodlarını ise en az yoğunlukta verdikleri görülmektedir.

Annelerin ilk sırada 'konuşma' alt koduna vurgu yaptıkları görülmüş olup, aşağıda bu görüşlere ilişkin örnekler verilmiştir:

"...Yani yanında konuşulması gerektiğini düşünüyorum sürekli..." (A42).

"...Kızım mesela küçükken de şuanda da ona ben her şeyi açıklayarak anlattım. Mesela ben köye gittiğimde sobaya yaklaşma kızım elin yanar diyordum, ailem bana gülüyordu. Bebek o, ne anlar sıcaktan soğuktan diye. Hayır, o beni anlar, bebekken de her şeyi kızım cıss yanarsın, elin kesilebilir vs. açıklayarak anlattım. O yüzden gelişiminin bu kadar iyi olduğunu düşünüyorum. Bebeklik döneminden, hatta doğduğu andan itibaren konuşmak gerekiyor. Gerçekten büyük insan gibi hep konuştum ben çocuğumla, hep anlattım, hep açıkladım. Bu şekilde gelişebileceğini düşünüyorum..." (A26).

"...Konuşmak, valla ben çok konuştum, hiç olmadığım kadar çok konuştum zamanında..." (A27).

"...Anne konuşsun ki çocuk da konuşsun. Ben onla öyle çok konuşurum ki. Sabah kalkarım hep ama ne dersem dinler beni..." (A10).

Annelerin ikinci olarak en çok 'oyun/oyuncak' alt koduna vurgu yaptıkları görülmüş olup, aşağıda bu görüşlere ilişkin örnekler verilmiştir:

"...Benim için sadece oyuncaklarla oynamasını istiyorum, bu etkiler..." (A13).

"...Çocuk oyuncak, oyun olduğu zaman, çocuk daha iyi kendini anlatır..." (A14).

"...Mesela ev ortamında anne babanın çocukla birlikte oyun oynaması, zaman ayırması, vakit ayırması, ona faydalı etkinlikler sunması..." (A39).

Annelerin üçüncü olarak en çok 'ilgi/sevgi/şefkat' alt koduna vurgu yapmış oldukları görülmüş olup, aşağıda bu görüşlere ilişkin örnekler verilmiştir:

“...Duyduğu kelimelerden, yaşadığı ortamdan, ilgiden bir sürü değişebilir...” (A33).

“...Olumlu yönde çocuğa sevgiyle, şefkatle yaklaşacaksın...” (A30).

“...Çocukların çok öpülüp saçının çok okşanması da çok işe yarıyor. Oğlum paşa oğlum, tatlı dille güzel yaklaşırsan, öpersen, okşarsan güveni artıyor güveni arttığında da sizin söylediklerinizi daha iyi kavlıyor ve size cevap veriyor...” (A31).

“...Olumlu olarak ne kadar ilgilenirsen, konuşursan o kadar tepki verir bazı şeylere...” (A3).

Annelerin ‘anne-baba iletişimi’ alt koduna vurgu yapmış oldukları görülmüş olup, aşağıda bu görüşlere ilişkin örnekler verilmiştir:

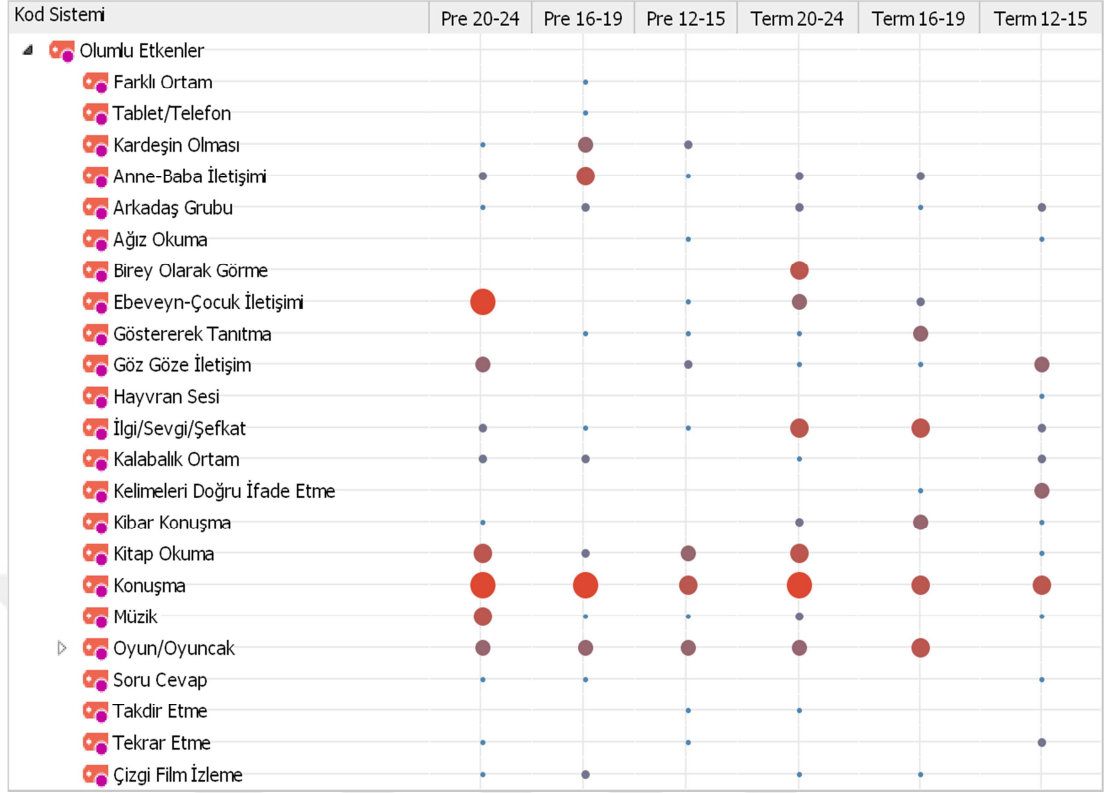
“...Anne babanın bebeğin yanında güzel konuşması, ona faydalı bilgiler aktarabilmesi, kendi arasındaki iletişim bunlardan çocuklar olumlu etkilenir...”(A39).

“...Yani anne babadan çok etkilenir, mesela biz eşimle bu konuda çok dikkat ediyoruz gerçekten. Yüksek sesle konuşurken falan birkaç kere denk geldi eşimle bir şeyi tartışırken bir bana bakıyor bir babasına bakıyor hani buna dikkat ediyoruz artık...” (A29).

Annelerin ‘ebeveyn çocuk iletişimi’ alt koduna vurgu yapmış oldukları görülmüş olup, aşağıda bu görüşlere ilişkin bir örnek verilmiştir:

“...Onun söylediği bir şeye verdiğimiz tepkide etkiler yani ona son durumda verdiğin cevap ya da ondan bir şey isterken kullandığın cümleler bunlar hepsi onun dil gelişimini etkiler...” (A4).

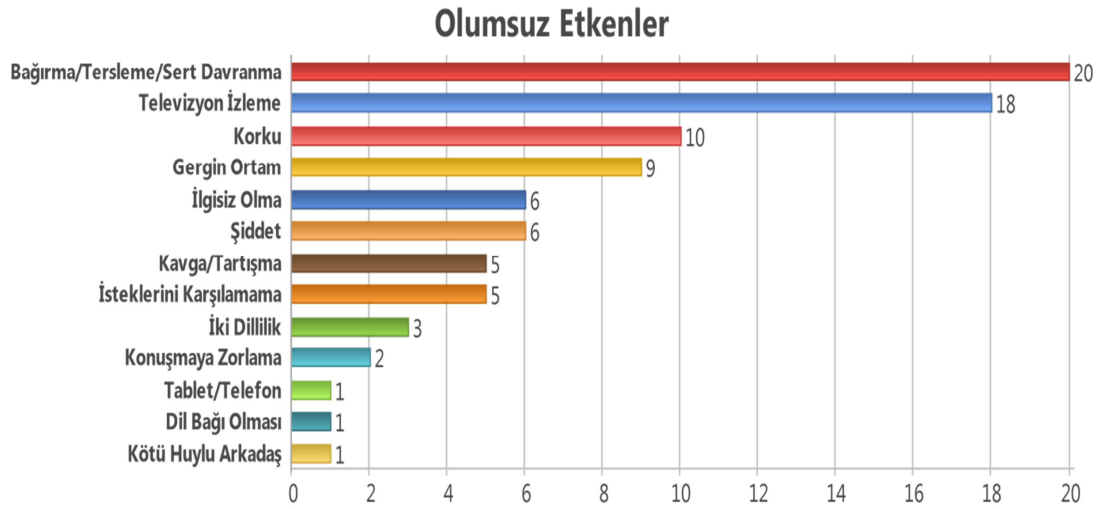
Araştırmaya dâhil edilen annelerin dil gelişimini olumlu etkileyen etkenler görüşlerinin bebeklerin prematüre olma durumları ve ay aralıklarına göre değişimi Şekil 3.4.’ te verilmiştir.

Şekil 3.4. Annelerin Dil Gelişimini Olumlu Etkileyen Etkenler Görüşlerinin Bebeklerin Prematüre Olma Durumları ve Ay Aralıklarına Göre Yoğunluğu

Annelerin bebeklerin dil gelişimini olumlu etkileyen etkenler görüşlerine ilişkin oluşturulan kodların yoğunluğu incelendiğinde “ebeveyn-çocuk iletişimi”, “müzik”, “anne-baba iletişimi”, “göz göze iletişim”, “kitap okuma”, “kardeşin olması” ve “konuşma” alt kodlarının yoğunluklu olarak prematüre bebek annelerinden geldiği görülmektedir. “ilgi/sevgi/şefkat”, “kibar konuşma” ve “kelimeleri doğru ifade etme” alt kodlarının ise term bebek annelerinin daha yoğunluklu vurguladığı görülmektedir.

Araştırmaya dâhil edilen annelerin dil gelişimini olumsuz etkileyen etkenlere ilişkin görüşleri Şekil 3.5.’ te verilmiştir.

Şekil 3.5. Annelerin Dil Gelişimini Olumsuz Etkileyen Etkenlere İlişkin Görüşleri

Şekil 3.5’ te annelerin dil gelişimini olumsuz etkileyen etkenlere ilişkin görüşleri incelendiğinde, annelerin bebeklerin dil gelişimini olumsuz etkileyen etkenlere en çok ‘bağırma/tersleme/sert davranma’ ve ‘televizyon izleme’ yanıtlarını verdikleri görülmektedir. Bunları ‘korku’ ve ‘gergin ortam’, ‘ilgisiz olma’ ile ‘şiddet’ alt kodları izlemektedir. Bunları en az yoğunlukta; ‘tablet/telefon’, ‘dil bağı olması’ ve ‘kötü huylu arkadaş’ cevapları takip etmektedir.

Annelerin en çok ‘bağırma/tersleme/sert davranma’ alt koduna vurgu yapmış oldukları görülmüş olup, aşağıda bu görüşlere ilişkin örnekler verilmiştir:

“...Mesela hani çocuğa sert bir şekilde davrandığın zaman çocuğun bildiğim kadarıyla konuşmasını etkileyebilir, engelleyebilir, biz de elimizden geldiğince bağdırmamaya çalışıyoruz...” (A41).

“...Mesela su isteyecek ben bağırdığımda belki ileri ki zamanlarda su istemeyecek. Tahammülsüz olduğumda onu etkiler...” (A35).

“...Çocuğa kızılmış olduğunda gönlini almadan unutulduğu zaman çocuğun buna tepki vererek bilinçaltına yerleştirdiği için bu olumsuz olarak size geri dönüyor...” (A31).

“...Onun yanında yaptığı şeylere olumsuz tepki gösterirsen, şiddet, bağırıp çağırırsan dil gelişimini, iletişimini engeller bunlar...” (A22).

Annelerin ikinci en çok ‘televizyon izleme’ alt koduna vurgu yapmış oldukları görülmüş olup, aşağıda bu görüşlere ilişkin örnekler verilmiştir:

“...Yani olumsuz şekilde etkiler. Sürekli televizyon açtığımızda karşısında birisi anlatıyor ama çocuk ona karşılık veremiyor. Veremediği için de bir bilgi alış verişi olmuyor açıkçası...” (A48).

“...Aslında olumsuzdur biliyor musun? İyi değil televizyon. Çünkü çocuk çizgi filmde ya da televizyonda biz diyoruz ya şeyde giriş gelişme sonuç, onların hepsini kendi yapıyor. Hani olayı başlatıyor ortaya gelişimi koyuyor sonucu da kendi sonuçlandırıyor. Ama çocuk onu bilmeseydi kendi kendine oynasa fikrini ve hayal dünyasını daha iyi geliştirir...” (A14).

“...Televizyon çocuğun konuşmasını kesen bir şey. Evde televizyonu çok nadir işim varken açıyorum. Onun haricinde televizyon izlettirmiyorum. İzlersek beraber konuşarak izliyoruz onu dahi konuşarak izliyoruz biz. Çocuğun önüne dizerseniz oyuncakları, açıp televizyonu anne baba kenarda oturacak çocuk televizyon seyredecek, oyuncak oynayacak... Bu sefer konuşmazsak bu çocuk tamamen olumsuz etkilenir...” (A26).

“...Çok fazla, hızlı geçişler olduğu için çocukların dil gelişimini etkiliyor ve onu izletmedim kendi kızımda...” (A5).

“...Televizyon da olumsuz etkiler bence herkes öğreniyor diyor ama bence olumsuz çünkü mesela ben eskiden hiç baktırmıyordum ama şimdilerde misafir geldiğinde ya da işim olduğunda baktırıyorum. O zaman dikkat eksikliği oluyor gibi geliyor bana. Karşılaştırıyorum o zamanla bu zamanı biraz daha hırçınlık oluyor televizyon izlediğinde, televizyon iyi değil ama arada mecbur kalıyoruz kimse olmadığı için yanımda, tek bakıyorum...” (A28).

Annelerin üçüncü sırada en çok 'korku' alt koduna vurgu yapmış oldukları görülmüş olup, aşağıda bu görüşlere ilişkin örnekler verilmiştir:

"...Nasıl diyeyim belki hani bir şeyden korkup da konuşmasını engelleyebilir, bir şeyden korktuğu için engelleyebilir. Örnek vereyim benim bir arkadaşım vardı, elektrik çarpmıştı çocuğuna ondan korkmuştu konuşmamıştı..." (A32).

"...Korku etkiler, kötü etkiler konuşmasını..." (A21).

"...Mesela korkarsa herhalde ya konuşmaz ya da belki kekeç olur. Bizim bir tanıdık vardı çocuğu korkmuş köpekten, böyle söylerken annnnnnnnnneeeeeeee derdi..." (A10).

Annelerin 'iki dillilik' alt koduna üç kez vurgu yapmış oldukları dikkati çekmiş olup, aşağıda bu görüşlere ilişkin bir örnek verilmiştir:

"...Bazen düşünüyorum hani iki dil konuşuyoruz, ben konuşuyorum gerçi, diyorum acaba hani yanlış mı yapıyorum hani çocuğa ağır mı geliyor, tek dil mi kullansam. Belki hani iyi değildir yani. Bu onu olumsuz olarak etkiliyordur, bilmiyorum belki yanlışumdır da..." (A12).

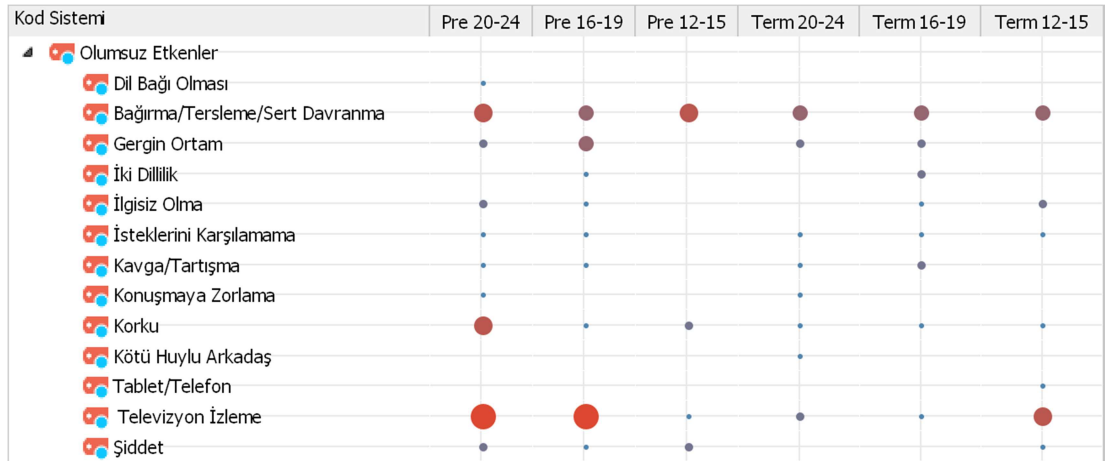
Şekil 3.3 ve Şekil 3.5 birlikte değerlendirildiğinde bazı annelerin çizgi film izlemeyi olumlu etken olarak ifade ederken, televizyon izlemeyi olumsuz etken olarak ifade ettikleri görülmektedir. Annelerin çizgi film izleme ve televizyon izleme arasında yapmış oldukları ayırım dikkat çekmektedir. Aşağıda bu duruma ilişkin örnekler verilmiştir:

"...Mesela televizyon izlerken babası dövüşü kavgalı şeyler izliyor onu görüyor ve -papapapaaa deyip onları taklit ediyor. Artık izletmeyeceğiz. O konuda hem fikir olduk eşimle. Onun dışında mesela uçak görüyor -wuuuu yapıyor. Bazen uçak da diyor, arabaları görüyor. Çizgi filmlerde genelde köpekler kediler falan çıkınca onları tanıyor. Ama çok fazla odaklanıyor onun bir koltuğu var oraya gidip oturuyor bizim gibi uzun uzun izliyor işte o anda oyuna başlatıyorum..." (A35).

“...Televizyon yaşına göre bir çizgi film ya da eğitici bir şey açtığınız sürece olumlu olacağını düşünüyorum, olumsuz etkileyeceğini düşünmüyorum ama onun dışında çocuğun yanında normal dizi izlemiyorum mesela onun içinde bağış çağırışı var...” (A4).

Annelerin çizgi film izlemenin olumlu olabileceğini ancak televizyon izlemenin olumsuz olabileceği konusundaki vurgularının, genel programlar içerisindeki olumsuz uyarıların bebeklerini etkileyebileceği, çizgi filmlerden ise yeni kelimeler öğrenebileceği düşüncesinin hâkim olması ile ilgili olduğu gözlenmiştir.

Çalışmaya dâhil edilen annelerin dil gelişimini olumsuz etkileyen etkenler görüşlerinin bebeklerin prematüre olma durumları ve ay aralıklarına göre değişimi Şekil 3.6.’ da verilmiştir.

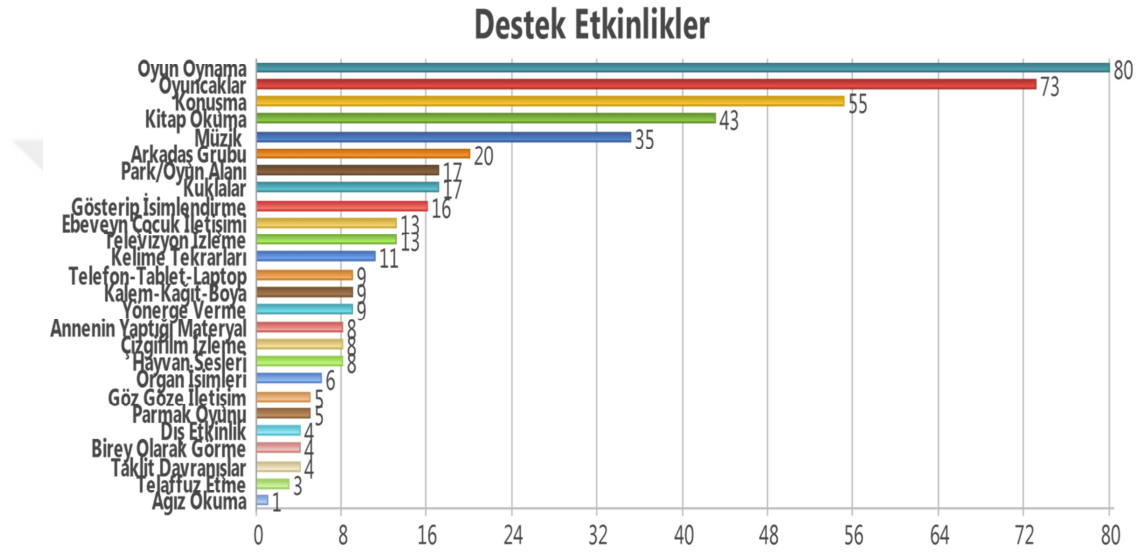

Şekil 3.6. Annelerin Dil Gelişimini Olumsuz Etkileyen Etkenler Görüşlerinin Bebeklerin Prematüre Olma Durumları ve Ay Aralıklarına Göre Yoğunluğu

Annelerin bebeklerin dil gelişimini olumsuz etkileyen etkenler görüşlerine ilişkin oluşturulan kodların yoğunluğu incelendiğinde; “televizyon izleme”, “korku”,

“gergin ortam” ve “şiddet” alt kodlarının yoğunluklu olarak prematüre bebek annelerinden geldiği görülmektedir.

Çalışmaya dâhil edilen annelerin dil gelişimini desteklemeye yönelik uyguladıkları etkinliklere ilişkin görüşleri Şekil 3.7.’ de verilmiştir.

Şekil 3.7. Annelerin Dil Gelişimini Desteklemeye Yönelik Uyguladıkları Etkinliklere İlişkin Görüşleri

Şekil 3.7’ de annelerin dil gelişimini desteklemeye yönelik uyguladıkları etkinliklere ilişkin görüşleri incelendiğinde, annelerin bebeklerin dil gelişimini destekleyebilecek etkinlik önerilerine en çok ‘oyun oynama’ ve ‘oyuncaklar’ yanıtlarını verdikleri görülmektedir. Bu etkinlikleri ‘konuşma’, ‘kitap okuma’, ‘müzik’ ve ‘arkadaş grubu’ alt kodları izlemektedir. En az yoğunlukta ise ‘ağız okuma’ yanıtının alındığı görülmektedir.

Annelerin ‘kelime tekrarları’ alt koduna on bir kez vurgu yapmış oldukları dikkati çekmiş olup, aşağıda bu görüşlere ilişkin örnekler verilmiştir:

“...Bir şey öğreteceksem onları tekrar ettiriyorum mesela dayısı, annesi ya da babası, göstererek öğretiyorum. Ya da bir şeyi iki üç kez tekrar ettiğim zaman söylemeyecekse fazla zorlamıyorum...” (A36).

“...Papağan gibi tekrar ediyorum her şeyi...” (A5).

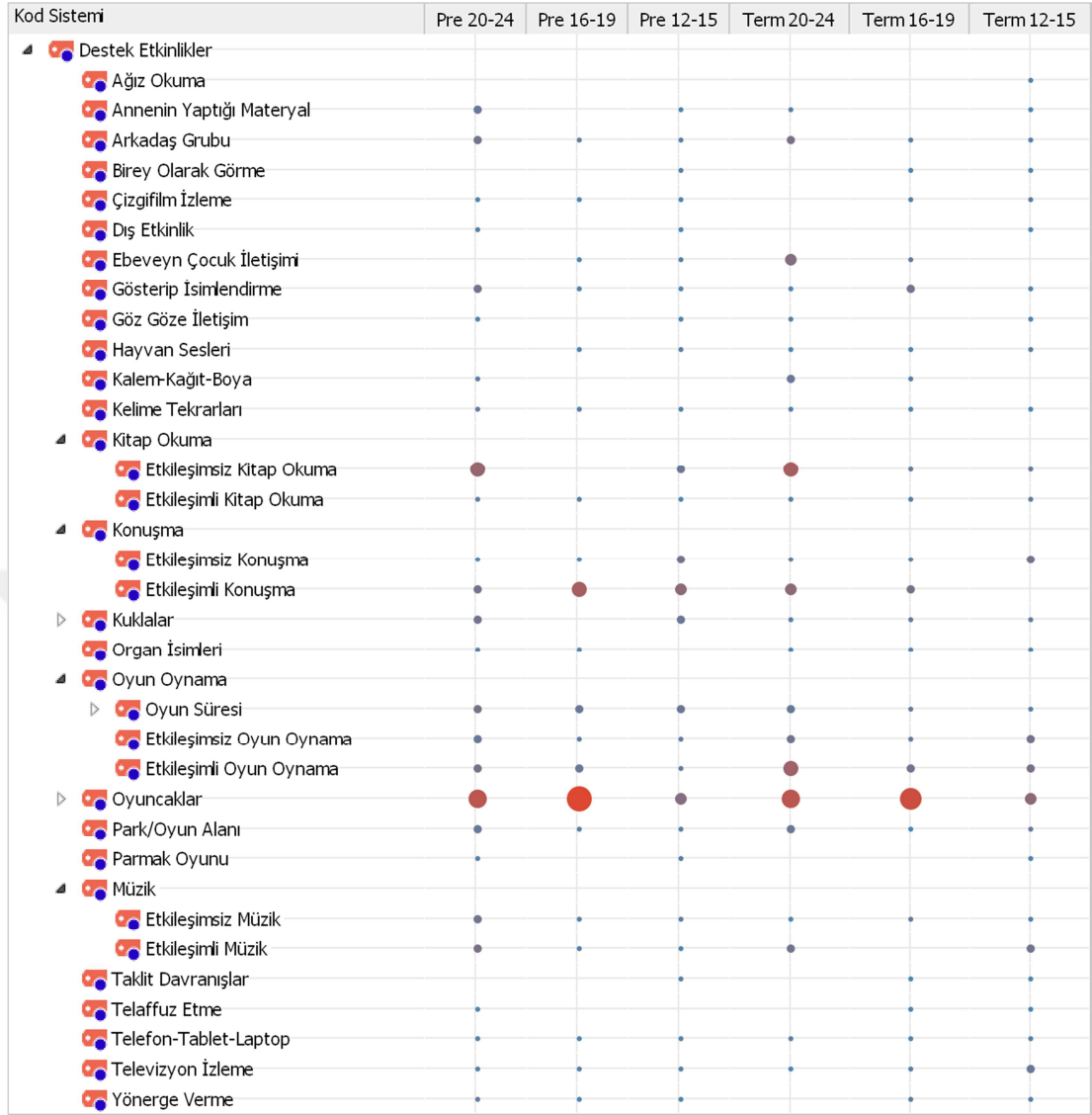
Ayrıca bebeklerin dil gelişiminde “kukla” ‘nın da etkili olduğu düşünülmektedir. Annelerin doğrudan kukla demek yerine çoğunlukla kukla dışı nesnelere bunu ifade etmişlerdir. Aşağıda bu görüşlere ilişkin örnekler verilmiştir:

“...Kukla evet parmağımızı boyarız genelde parmak kuklası yaparız bir de çoraplarını çıkartırım ayağından çoraplarını konuştururuz o şekilde özel bir malzememiz yok biz yapıyoruz...” (A23).

“...Pek o olmasa da diğer şeyler için de mesela merhaba kızım nasılsın falan diye konuşuyoruz aslında kukla yok ama diğer şeylerle...” (A17).

“...Evet kuklalarla da oynadım, maymunumuz var oyuncak onu konuşturuyorum, düştü kalktı gezmeye gitti vs. ...” (A5).

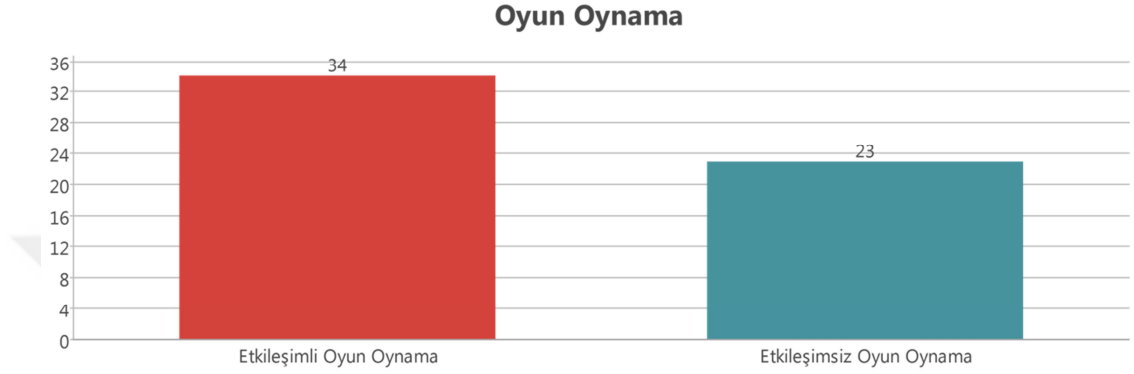
Araştırmaya dâhil edilen annelerin dil gelişimini desteklemeye yönelik uyguladıkları destek etkinliklerin bebeklerin prematüre olma durumları ve ay aralıklarına göre değişimi Şekil 3.8.’ de verilmiştir.

Şekil 3.8. Annelerin Dil Gelişimini Desteklemeye Yönelik Uyguladıkları Destek Etkinliklerinin Bebeklerin Prematüre Olma Durumları ve Ay Aralıklarına Göre Yoğunluğu

Annelerin bebeklerin dil gelişimini desteklemeye yönelik uyguladıkları etkinlikler görüşlerine ilişkin oluşturulan kodların yoğunluğu incelendiğinde; annelerin vurguladıkları alt kodların yoğunluklarının benzer olduğu, çok küçük farklılıklar olduğu görülmektedir. Ancak “etkileşimli konuşma”, “annenin yaptığı materyal” ve “yönerge verme” alt kodlarında prematüre bebek annelerinin vurguları daha belirgindir. Bunlarla birlikte “ebeveyn-çocuk iletişimi” ve “etkileşimli oyun oynama” alt kodlarına ise term bebek anneleri daha yoğun vurgu yapmışlardır.

Araştırmaya dâhil edilen annelerin dil gelişimini desteklemeye yönelik uyguladıkları etkinlikler içerisindeki oyun oynama alt koduna ilişkin görüşleri Şekil 3.9.' da verilmiştir.

Şekil 3.9. Annelerin Dil Gelişimini Desteklemeye Yönelik Uyguladıkları Etkinlikler İçerisindeki Oyun Oynama Alt Koduna İlişkin Görüşleri

Şekil 3.9. incelendiğinde, annelerin bebeklerin dil gelişimini desteklemeye yönelik uyguladıkları etkinlik önerilerine ilişkin görüşleri içerisindeki ‘oyun oynama’ alt kodu ‘etkileşimli oyun oynama’ ve ‘etkileşimsiz oyun oynama’ olmak üzere iki alt kodda incelenmiştir. Annelerin etkileşimli oyun oynama yoğunluğunun etkileşimsiz oyun oynama yoğunluğundan daha fazla olduğu görülmektedir.

Annelerin ‘oyun oynama’ alt kodunda etkileşimli oyun oynamaya daha çok vurgu yapmış oldukları görülmüş olup, aşağıda bu görüşlere ilişkin örnekler verilmiştir:

“...İlk oyun arkadaşı annesi ve babası. Kapıdan geldiği zaman babası ile oyun oynamazsa, kovalamaca oynamazsa veya zıplamazsa işte babasını şey yapıyor mesela çok af edersiniz at yapıyor eşek yapıyor, üzerine çıkıyor yani kakhaha atması, mutlu olması, çığlık atması ona istediğiniz kelimeleri söyletebilmek, dil gelişimi için çok geçerli bir şey yani moral hani nasıl hastalıkta bile moral gerekiyor, çocuğun

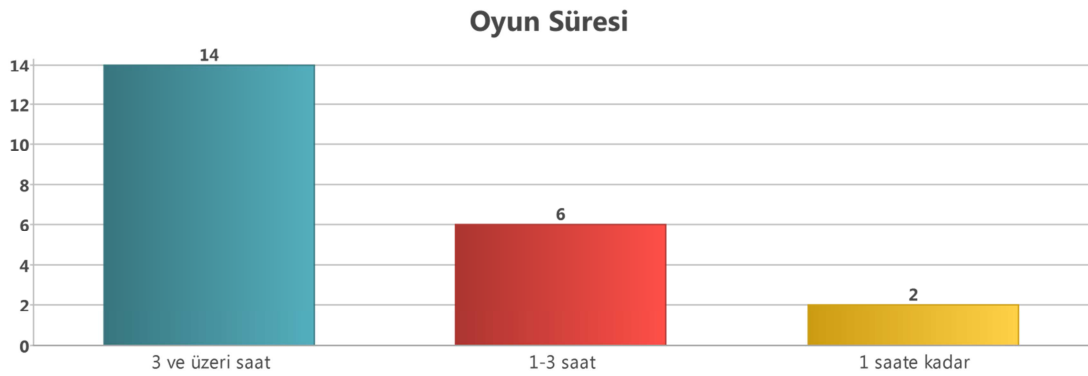
sizden istediği tatlı dil, huzur, huzurlu bir ortam bir de onunla oyun oynamanız...” (A31).

“...Oynamak, anne ile konuşarak mesela top daha küçük aylardayken attı, tuttu hani ayaklarımızı açıp oyunlarla gelişebilir...” (A28).

“...Genelde oyun oynayarak, bebeklerini çıkarıyorum mesela gel bunu sallayalım, buna da mama yedirelim bu şekilde...” (A38).

“...Çocuk gibi oturup evcilik oynuyoruz, bebek bakıyoruz. Bir ara bebek bakmaya sarmıştık. Altını bağılıyorduk ondan sonra yemek yapıyorduk baya getirip bana yedirdiyordu. Bir dönem onları yapıyorduk şimdi de bebek arabası var bebeği alıp gezdiriyoruz evin içinde öyle baya hoplamalı zıplamalı oynuyoruz...” (A27).

Araştırmaya dâhil edilen annelerin dil gelişimini desteklemeye yönelik uyguladıkları etkinlikler içerisindeki oyun süresi alt koduna ilişkin görüşleri Şekil 3.10.’ da verilmiştir.

Şekil 3.10. Annelerin Dil Gelişimini Desteklemeye Yönelik Uyguladıkları Etkinlikler İçerisindeki Oyun Süresi Alt Koduna İlişkin Görüşleri

Şekil 3.10. incelendiğinde annelerin bebeklerin dil gelişimini desteklemeye yönelik uyguladıkları etkinlik önerilerine ilişkin görüşleri içerisindeki ‘oyun süresi’ alt kodu ‘1 saate kadar’, ‘1-3 saat’ ve ‘3 ve üzeri saat’ olmak üzere üç alt kodda

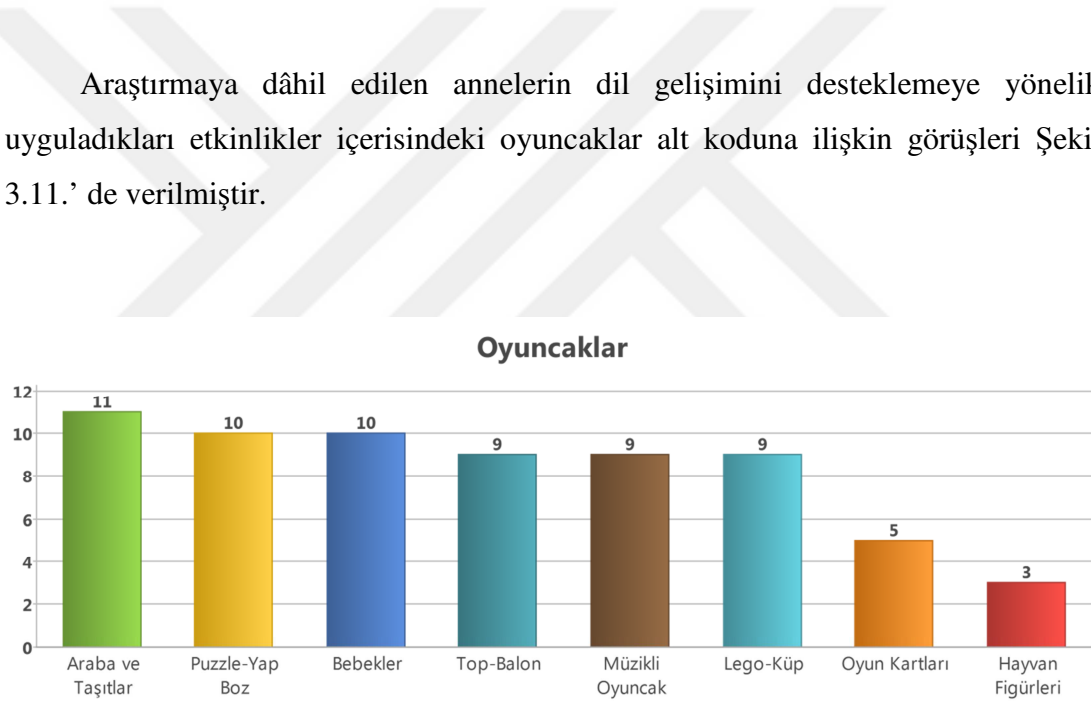
incelenmiştir. Annelerin oyun oynama sürelerinin “3 ve üzeri” olması diğer alt kodlara göre dikkat çekici şekilde daha yoğun olarak ifade edilmiştir.

Annelerin cevaplarının yoğunluklu olarak ‘3 ve üzeri saat’ oyun oynama süresi olduğu yönündedir. Aşağıda bu görüşlere ilişkin örnekler verilmiştir:

“...Yani uyku dışında böyleyiz ama sadece oyun dersek 3-4 saat oluyordur...” (A48).

“...Ben onunla sürekli oynarım günde 4-5 saat. Her şeyi söylerim bu kedidir, bu köpektir, bu oyuncaktır diye... (A34).

Araştırmaya dâhil edilen annelerin dil gelişimini desteklemeye yönelik uyguladıkları etkinlikler içerisindeki oyuncaklar alt koduna ilişkin görüşleri Şekil 3.11.’ de verilmiştir.

Şekil 3.11. Annelerin Dil Gelişimini Desteklemeye Yönelik Uyguladıkları Etkinlikler İçerisindeki Oyuncaklar Alt Koduna İlişkin Görüşleri

Şekil 3.11. incelendiğinde annelerin bebeklerin dil gelişimini desteklemeye yönelik uyguladıkları etkinlik önerilerine ilişkin görüşleri içerisindeki ‘oyuncaklar’ alt kodu yanıtları incelendiğinde, annelerin bebekleri için kullandıkları oyuncaklar arasında, yoğunlukla ‘araba ve taşıtlar’, ‘puzzle-yapboz’, ‘bebekler’ ve ‘top-balon’

,‘müzikli oyuncak’ alt kodları bulunmaktadır. En az yoğunlukta ise ‘hayvan figürleri’ni tercih ettikleri gözlenmektedir.

Annelerin “oyuncaklar” görüşleri pek çok oyuncacı bir arada barındırdığı için cümleler tek tek alt kodlara göre bölünmeden alıntılar verilmiştir. Aşağıda bu görüşlere ilişkin örnekler verilmiştir:

“...Oyuncaklarımız arasında araba var, bir kaç tane renkli arabaları var, topumuz var, bir tane bebeğimiz var benim evde daha önceden olan onunla oynuyor bazen işte penguen var, bir tane müzikli işte hayvanların sesini çıkartan oyuncacı var piyano gibi ses çıkartıyor başkada balonumuz, topumuz...” (A16).

“Onlar için özel oyuncaklar var onlardan almıştım. Yap-bozlar ve şekiller var, onlarla oynayarak ya da bebek alıp kaş göz burun nerde diye göstererek gelişebilir” (A7).

“...Puzzle, içine attığımız küpler var ya onlardan bir tane daha aldım onlardan atıyoruz. Halkalar var onları geçiriyoruz...” (A35).

“...Zekâ geliştirici oyuncaklar almayı düşünüyorum. Dikkatini bebekler çekiyor ama hani legolar, küpler falan onlarla oynaması bir şeyler öğrenmesi...” (A3).

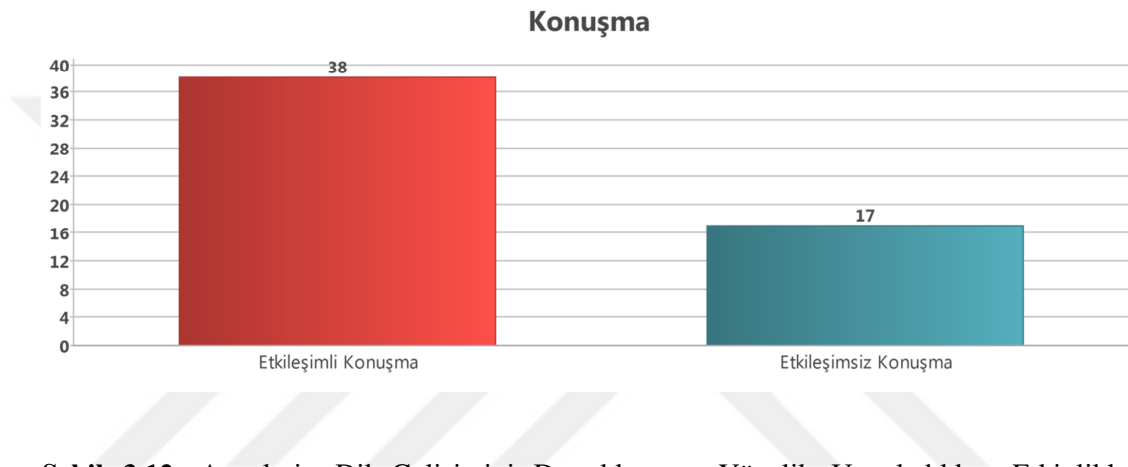
“...Neler var, bebek, bebek arabaları, uçakları var...” (A43).

“...Onun gelişimine göre oyuncak alıyorum. Dikkatimin çektiği oyuncakları değil onun gelişimine faydası olacak oyuncakları. Rengârenk şeyler renkleri öğrenmesi için, şekilleri öğrenmesi için balonlar. O tür şeyler alırım. Çünkü merak ediyor çocuk bu ne diye soruyor. Renkleri öğrenir. Daha fazla konuşur daha fazla dikkatini çeker...” (A26).

“...Daha çok eğitici mesela oğlumun oyun aktivitesi masası var İngilizce müzik, üzerinden tren falan geçiyor belki biliyorsunuzdur. O tarz bir masa. Yani ucuz oyuncaklar alıp da yaramaz oyuncaklar almaktansa geliştirecek, kendi başına oynayabileceği, kendi başına keyif yapabileceği yararlı üç beş parça oyuncacı olmasını daha uygun buluyorum ben...” (A31).

“...Ses çıkarabilen oyuncakları var onları çok seviyor, mikrofon falan var onları çok seviyor, müzikli aletlerden çok hoşlanıyor...” (A43).

Araştırmaya dâhil edilen annelerin dil gelişimini desteklemeye yönelik uyguladıkları etkinlikler içerisindeki konuşma alt koduna ilişkin görüşleri Şekil 3.12.’ de verilmiştir.

Şekil 3.12. Annelerin Dil Gelişimini Desteklemeye Yönelik Uyguladıkları Etkinlikler İçerisindeki Konuşma Alt Koduna İlişkin Görüşleri

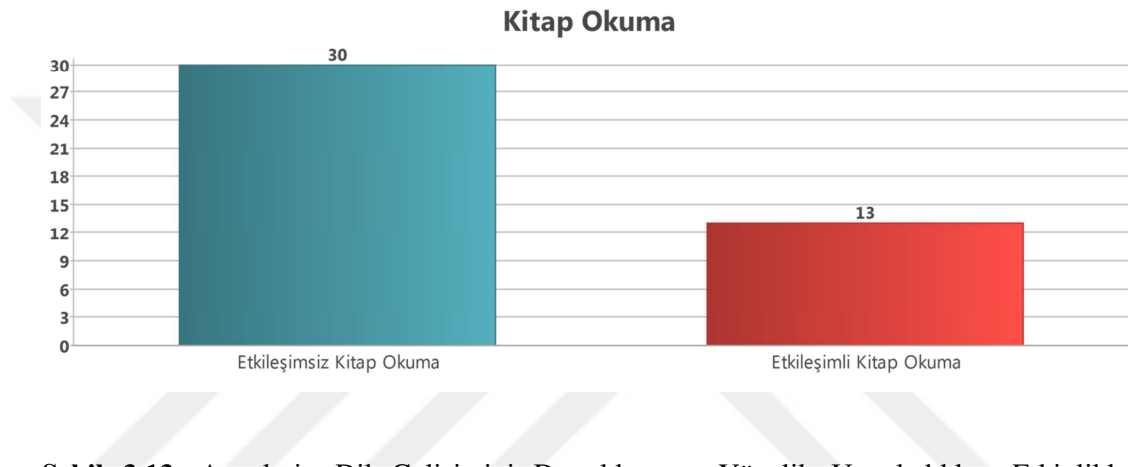
Şekil 3.12. incelendiğinde annelerin bebeklerin dil gelişimini desteklemeye yönelik uyguladıkları etkinlik önerilerine ilişkin görüşleri içerisindeki ‘konuşma’ alt kodu ‘etkileşimli konuşma’ ve ‘etkileşimsiz konuşma’ olmak üzere iki alt kod altında incelenmiştir. Annelerin etkileşimli konuşma yoğunluğunun etkileşimsiz konuşma yoğunluğundan ciddi farkla daha fazla olduğu görülmektedir. Aşağıda bu görüşlere ilişkin örnekler verilmiştir:

“...Oturup konuşuyoruz, hadi kızım burnunu silelim siliyorum, ya da bir yeri temizleyelim, öyle öyle yaptığım her şeyi anlatarak, yaptığım her şeyi yanında konuşarak, hadi temiz olalım deyip burnunu siliyorum...” (A27).

“...Beni anlayabiliyor en azından konuştuğumda, yapma dediğimde yapmıyor. Mesela dolaptan tuttuğunda düşeceksin dediğimde anlıyormuş gibi geliyor artık

ya da yapmıyor bırakıyor. Karşılıklı konuştuğumuzda daha iyi anlıyor beni...”
(A20).

Araştırmaya dâhil edilen annelerin dil gelişimini desteklemeye yönelik uyguladıkları etkinlikler içerisindeki kitap okuma alt koduna ilişkin görüşleri Şekil 3.13.’ te verilmiştir.

Şekil 3.13. Annelerin Dil Gelişimini Desteklemeye Yönelik Uyguladıkları Etkinlikler İçerisindeki Kitap Okuma Alt Koduna İlişkin Görüşleri

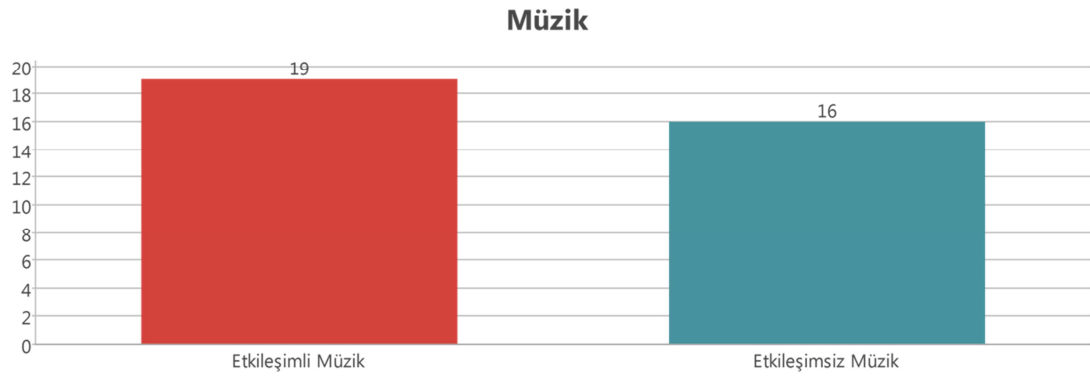
Şekil 3.13. incelendiğinde annelerin bebeklerin dil gelişimini desteklemeye yönelik uyguladıkları etkinlik önerilerine ilişkin görüşleri içerisindeki ‘kitap okuma’ alt kodu ‘etkileşimli kitap okuma’ ve ‘etkileşimsiz kitap okuma’ olmak üzere iki alt kod altında incelenmiştir. Annelerin etkileşimsiz kitap okuma yoğunluğunun etkileşimli kitap okuma yoğunluğundan çok daha fazla olduğu görülmektedir. Aşağıda bu görüşlere ilişkin örnekler verilmiştir:

“...Mesela genelde hayvan resimlerinin içinde olduğu kitaplar var. Kitaplardan ilk önce kedi diyoruz -aaa kedi bak miyav dedi diye cümle içinde kullanıyoruz. Sonra köpek diyip o şekilde. Kitaplardan resmini gösteriyorum ayrıca da destek veriyoruz konuşarak...” (A48).

“...Ben dediğim gibi kitap okumaya çalışıyorum. Genelde bana fırsat vermiyor elimden alıp resimlerine bakıyor. Dergi falan karıştırıyoruz. Şu öyle yapmış bu böyle yapmış diye dikkatini çekmeye çalışıyorum, bilgi veriyorum...” (A39).

“...Mesela hikâye okuyorum ben, anlamadığımı bilsem de okuyorum. Sayfalardaki hayvanları, figürleri anlatıyorum. Bire bir resimleri anlatmasam bile çocukların anlayacağı tabirleri kullanıyorum mesela kedinin çıkartmış olduğu sese miyav diyerek bak burada miyav var burada hav hav var deyip bu şekilde dil gelişimini desteklemeye çalışıyorum...” (A31).

Araştırmaya dâhil edilen annelerin dil gelişimini desteklemeye yönelik uyguladıkları etkinlikler içerisindeki müzik alt koduna ilişkin görüşleri Şekil 3.14.’te verilmiştir.

Şekil 3.14. Annelerin Dil Gelişimini Desteklemeye Yönelik Uyguladıkları Etkinlikler İçerisindeki Müzik Alt Koduna İlişkin Görüşleri

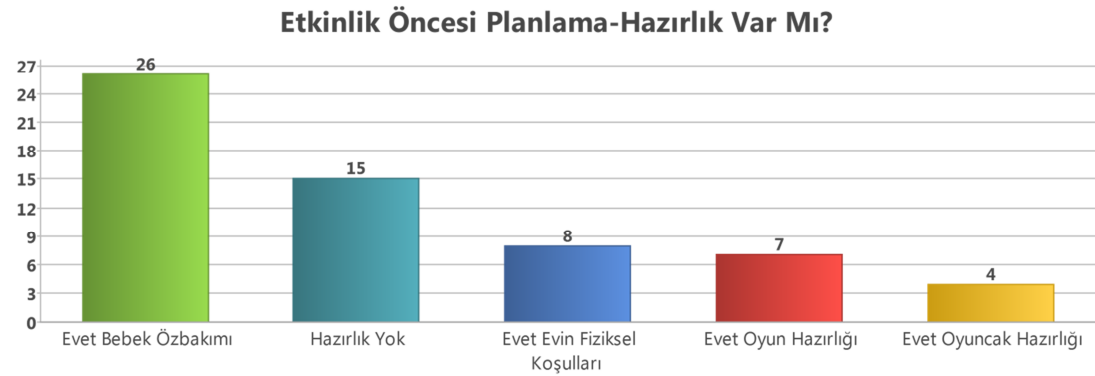
Şekil 3.14. incelendiğinde annelerin bebeklerin dil gelişimini desteklemeye yönelik uyguladıkları etkinlik önerilerine ilişkin görüşleri içerisindeki ‘müzik’ alt kodu ‘etkileşimli müzik’ ve ‘etkileşimsiz müzik’ olmak üzere iki alt kod altında incelenmiştir. Annelerin görüşlerinde etkileşimli müzik yoğunluğunun etkileşimsiz

müzik yoğunluğundan daha fazla olduğu görülmektedir. Aşağıda bu görüşlere ilişkin örnekler verilmiştir:

“...Çocuk şarkıları söylüyoruz mesela kırmızı balığı söylüyoruz hareketlerle öğretiyoruz onunda hoşuna gidiyor, o da yapmaya çalışıyor...” (A3).

“...Şarkı söyleyerek mesela kırmızı balık çok güzel, arı vız vızı çok güzel söyleyebiliyor. Ondan sonra bir şarkıcının bütün şarkılarını çok güzel söyleyebiliyoruz beraber...” (A27).

Araştırmaya dâhil edilen annelerin dil gelişimini destekleyici etkinlik öncesi planlama-hazırlık yapma durumlarına ilişkin görüşleri Şekil 3.15.’ de verilmiştir.

Şekil 3.15. Annelerin Dil Gelişimini Destekleyici Etkinlik Öncesi Planlama-Hazırlık Yapma Durumlarına İlişkin Görüşleri

Şekil 3.15. incelendiğinde annelerin bebeklerin dil gelişimini desteklemeye yönelik uyguladıkları etkinlik öncesi planlama-hazırlık yapma durumlarına ilişkin görüşleri incelendiğinde, annelerin ‘hazırlık yok’ görüşlerinin ikinci sırada geldiği; en yoğun ‘evet bebek özbakımı’ görüşü olduğu görülmektedir. Bu görüşleri sıra ile ‘hazırlık yok’, ‘evet evin fiziksel koşulları’, ‘evet oyun hazırlığı’ ve son olarak da ‘evet oyuncak hazırlığı’ alt kodları takip etmektedir.

Annelerin en fazla ‘evet bebek özbakımı’ alt koduna vurgu yaptıkları görülmüş olup, aşağıda bu görüşlere ilişkin örnekler verilmiştir:

“...Altı kirli olduğunda iyi olmuyor zaten mesela aç olduğunda da, uykusuz olduğu zaman da. Bunlara dikkat ediyorum...” (A2).

“...Yok yok hazırlamam o an ne olursa, ne yapabilirsek, ne fırsat yarattıysam... Zaten hep oyun halindeyiz altı temiz karnı toksa başka bir şeye bakmam...” (A15).

“...Yani çocuk oyun oynamak istiyorsa ona göre oynuyorum. Öyle hazırlık yapmam pek. Karnı tok, altı temizse her şeyi oynarız...” (A14).

Annelerin üçüncü sırada ‘evet evin fiziksel koşullarını’ alt koduna vurgu yaptıkları görülmüş olup, aşağıda bu görüşlere ilişkin örnekler verilmiştir:

“...Ya oyun oynayacaksak zaten ona zarar verecek şeyleri kaldırıyorum önce. Ondan sonra ona güzel bir ortam hazırlıyorum yere minderler falan seriyorum sonra oyuncaklarını tek tek getiriyorum öyle oynuyoruz...” (A2).

“...Oyuncaklarını mesela oynayacağımız zaman önce topluyorum her yeri, sonra oyuncaklarını döküyorum. Yastıkları falan atıyor, onları düzenliyorum...” (A29).

Annelerin dördüncü sırada ‘evet oyun hazırlığı’ alt koduna vurgu yaptıkları görülmüş olup, aşağıda bu görüşlere ilişkin örnekler verilmiştir:

“...Yani bazen oluyor bazen olmuyor mesela bir tepsinin içine bir şeyleri koyup o şekilde etkinlik falan yapıyoruz arasından birini tutmaya çalışıyor mesela o şekilde bazen hazırladığım şeyler oluyor...” (A17).

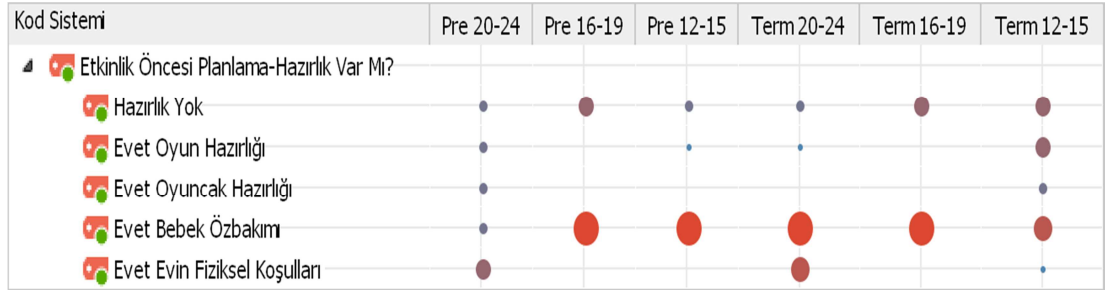
“...Oluşuyor yani gelişigüzel değil. Mesela kartlarla oynayacağınız zaman hikâyeye anlatıyorum onların içinden de beş tane kart seçiyorum. Bir grupta sadece hayvanlar var mesela onların seslerini çıkararak oynadık. Cık cık vs tavuk var mesela onların sesini öğrendikten sonra ben o kartları yere seriyorum gelişigüzel ve annem bana gıt gıt gıdağı ver diyorum onların içinden bakıp getiriyor. Önce iki üç kartla yaptım

sonra beş karta çıkardım. Mesela kırmızı balığı biliyor, kırmızı arabayı, mavi fili tanıyor biliyor...” (A45).

Annelerin son olarak en az yoğunlukta ‘evet oyuncak hazırlığı’ alt koduna vurgu yaptıkları görülmüş olup, aşağıda bu görüşlere ilişkin bir örnek verilmiştir:

“...Mesela bir şeyle oynayacaksa onun daha çok dikkatini çekecek şekilde şeyler tercih ediyorum. Renk olsun, şekil olsun, onun yaş grubuna uygun olsun. Mesela bir şey yaptığı zamanda kâğıt kalem verdiğimde, kalemlerini önüne döktüğümde onun seçtiği şeyleri tercih ediyorum, benim değil de...” (A2).

Araştırmaya dâhil edilen annelerin dil gelişimini desteklemek için uyguladıkları etkinlikler öncesi planlama-hazırlık yapma durumlarının bebeklerin prematüre olma durumları ve ay aralıklarına göre değişimi Şekil 3.16.’ da verilmiştir.

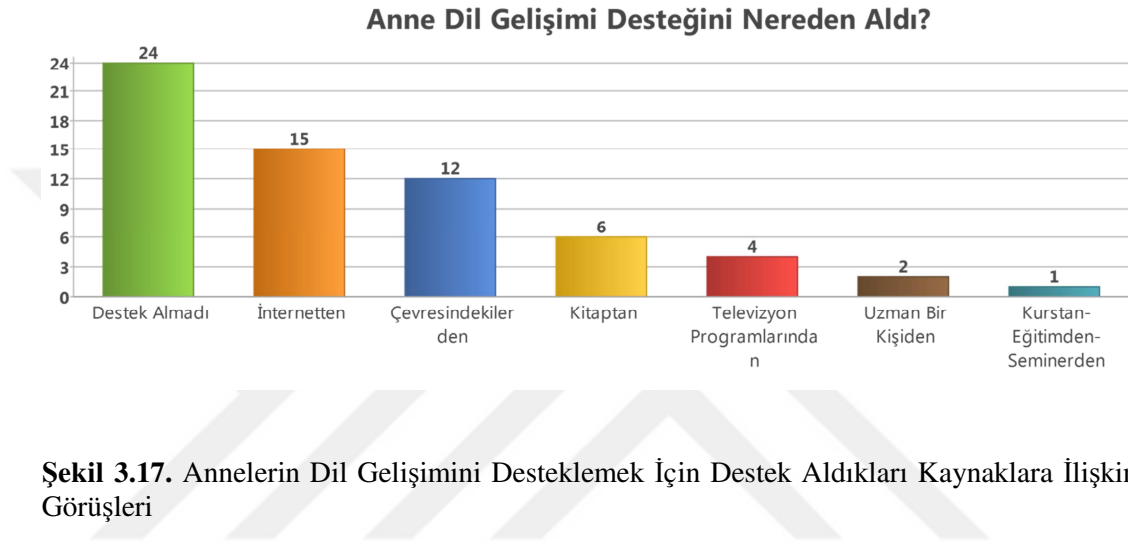

Şekil 3.16. Annelerin Dil Gelişimini Desteklemek İçin Uyguladıkları Etkinlikler Öncesi Planlama-Hazırlık Yapma Durumlarının Bebeklerin Prematüre Olma Durumları ve Ay Aralıklarına Göre Yoğunluğu

Annelerin bebeklerin dil gelişimini desteklemeye yönelik uyguladıkları etkinlik öncesi planlama-hazırlık yapma durumlarına ilişkin görüşleri ile oluşturulan kodların yoğunluğu incelendiğinde; alt kodlardaki yoğunluğun bebeklerin prematüre olup olmama ve ay aralıklarına göre farklı olmadığı görülmektedir. Annelerin “evet oyun

hazırlığı”, “evet oyuncak hazırlığı” alt kodlarına yoğunluk göstermedikleri dikkati çekmektedir.

Araştırmaya dâhil edilen annelerin Dil Gelişimini Desteklemek İçin Destek Aldıkları Kaynaklara İlişkin Görüşleri Şekil 3.17.’ te verilmiştir.

Şekil 3.17. Annelerin Dil Gelişimini Desteklemek İçin Destek Aldıkları Kaynaklara İlişkin Görüşleri

Şekil 3.17. incelendiğinde annelerin bebeklerin dil gelişimini desteklemek için destek aldıkları kaynaklara ilişkin görüşleri incelendiğinde, annelerin yarısının destek almadığı görülmektedir. Alanların ise kaynak olarak çoğunlukla ‘internette’ ve ‘çevresindekilerden’ destek aldıkları görülmektedir. En az yoğunluklu görüş ise ‘kurs-eğitim-seminer’ ‘ dir.

Annelerin en fazla ‘destek almadı’ alt koduna vurgu yaptıkları görülmüş olup, aşağıda bu görüşlere ilişkin bir örnek verilmiştir:

“...Yok yok almadım, yapmadım çünkü ben takip ettiğim kadarıyla yani iki çocuk var ama iki çocuktan bu daha farklıydı, iyi anlamda. Daha bilinçli bana göre tabi ben de tecrübelendim sırayla daha da iyi oldu gelişimleri çocukların...” (A15).

Annelerin ikinci sırada ‘internetten’ alt koduna vurgu yaptıkları görülmüş olup, aşağıda bu görüşlere ilişkin bir örnek verilmiştir:

“...Hayır hiçbirisinden değil ama sadece ay ay internetten takip ettim...” (A1).

Annelerin üçüncü olarak ‘çevresindekilerden’ alt koduna vurgu yaptıkları görülmüş olup, aşağıda bu görüşlere ilişkin örnekler verilmiştir:

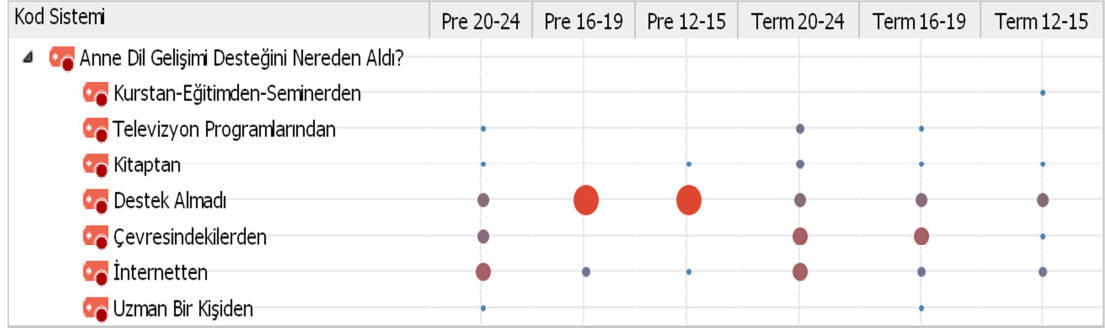
“...Arkadaşımın çocuğu Hacettepe’ye gitti konuşması için. Ona soruyorum doktor size ne dedi, ne tavsiye etti diye. Şarkı söylemeyi, cümleleri doğru kullanmayı ondan öğrendim...” (A7).

“...Ya işte komşuma sordum ben hani böyle böyle dedim. O zaten direk bana çok evhamlısın dedi, götürmene gerek yok, çocuk zaten fazlasıyla kelime söylüyor dedi. Bende hani benim amacım dilinin genişlemesi falan değil, destek amaçlı hem kendim rahat etmek hem de bir uzmandan destek almak amacıyla götürüyorum dedim...” (A2).

Annelerin en az ‘kurstan-eğitimden-seminerden’ alt koduna vurgu yaptıkları görülmüş olup, aşağıda bu görüşlere ilişkin bir örnek verilmiştir:

“...Aile eğitim kursuna gittim...” (A46).

Araştırmaya dâhil edilen annelerin dil gelişimi desteğini nereden aldığının bebeklerin prematüre olma durumları ve ay aralıklarına göre değişimi Şekil 3.18.’ de verilmiştir.

Şekil 3.18. Annelerin Dil Gelişimi Desteğini Nereden Aldığının Bebeklerin Prematüre Olma Durumları ve Ay Aralıklarına Göre Yoğunluğu

Annelerin bebeklerin dil gelişimini desteklemek için destek aldıkları kaynaklara ilişkin oluşturulan kodların yoğunluğu incelendiğinde; “destek almadı” alt kodunun yoğunluklu olarak prematüre annelerinden geldiği dikkati çekmektedir.

4. TARTIŞMA

Son yıllarda, bebeklerin gelişimsel durumları ile ilgili bilgilerde ciddi bir artış olmuştur. Temel gelişim bilgilerinin artmasıyla beraber çoğu araştırma biyolojik ve çevresel risk faktörlerini konu almaya başlamıştır. Bu ilgi, pek çok yeni alanın doğmasına neden olmuştur. Bunlardan biri de prematüre bebek gelişimidir. Hızlı bir gelişim ve değişim dönemi olan bebeklik dönemine bu kadar yoğun ilgi gösterilmesinin nedeni aslında, ilerleyen yaşlarda ortaya çıkan gelişimsel ve patolojik problemlerin temel kaynağını öğrenmek ve erken müdahale etmek çabasıdır. Bu nedenle bebeğin bütün gelişim alanlarının değerlendirilmesi gerekmektedir. Yapılacak değerlendirmelerde doğum öncesi ve sonrası dinamikler de ele alınmalıdır (Soysal, 2007). Doğum sonrası dinamikler çoğunlukla ailesel etkenlere bağlıdır. Bu sebeple değerlendirmeler aile temelli olmakta ve sonrasında destek verilirse çocukların gelişimsel problemlerine daha sağlıklı ve etkin şekilde yaklaşmış olunur. Bu aile temeli içerisinde özellikle yaşamın ilk yıllarında ciddi etken olan anne ve anne-bebek ilişkisi büyüme ve gelişmeyi etkileyen en önemli etkenlerdir. Perinatal risk etkenleri, bebeğin/çocuğun gelişim düzeyi ve yaşı, ailenin sosyal destek olanakları, ekonomik durumu ve ebeveynlerin eğitim düzeyi; aile üzerindeki etkileri yorumlamayı sağlayan etkenler olarak ifade edilmiştir. Aile ve ev ortamı, çocuğa ayrılan zaman, anne-babanın çocuğa olan ilgisi, uyaran kalitesi, verilen bakım da çocuğun gelişiminde çok önemli rol oynar. Prematürite de sosyo-ekonomik durumun, prematüritenin bilişsel gelişim üzerindeki olumsuz etkilerini hafiflettiği ortaya koyulmuş ve bilişsel güçlükler, hafıza, dil gelişimi ve yürütücü işlevler alanlarında görüldüğü ifade edilmiştir (Çak ve Görker, 2012). Bu sebeple, prematüre ve term bebeklerin değerlendirilmesi ve bu verileri daha iyi açıklayabilecek, bebeklerin sosyal çevrelerindeki en önemli varlık olan annelerinin dil gelişimlerinde gösterdikleri etkiler aşağıda nicel ve nitel veri sonuçlarına göre kaynaklarla desteklenerek tartışılmış ve bu konuya bir bakış açısı oluşturulmuştur.

Bu çalışmanın nicel bulguları, bebeklerin prematüre olma durumuna göre, bebeklerin cinsiyetlerine göre, prematüre bebeklerin doğum haftalarına göre dil gelişimi şeklinde üç başlık altında tartışılmıştır.

4.1. GEÇDA Dil Gelişimi Alt Testi Puanlarının Prematüre Olma Durumuna Göre T-Testi Sonuçlarının Tartışılması

Zamanından önce doğan/prematüre bebekler gelişimsel yönden değerlendirildiklerinde pek çok açıdan heterojen bir yapı sergilemektedirler. Bu bebeklerin kendi içlerindeki gelişimsel farklılıklar, bireysel özelliklerle maskelenmektedir. Yapılan gelişimsel çalışmalarla, bu farkların neler olduğu ve nelerden kaynaklandığı belirlenmeye çalışılmaktadır. Prematüre bebekler, zamanlı doğan bebeklere/termlere göre oldukça yoğun bir sorun tablosu çizmektedirler (Soysal, 2007). Prematüre doğan çocukların term çocuklara göre 10-35 kat daha fazla gecikmiş konuşma riski taşıdıkları, nörogelişimsel probleme sahip çocuklar dâhil edilmediği halde prematürelerin beşte birinde dil gelişimlerinde gecikme olduğu belirtilmektedir (Wolke ve Meyer, 1999).

Sansavini ve arkadaşları (2011), preterm bebeklerden oluşan bir örneğin, tam dönem bebeklere kıyasla, yaşamın ikinci yılında, jestler/eylemler, kelime anlama ve kelime üretme gibi üç ayrı noktada değerlendirerek sistematik bir analiz yaptıkları çalışmalarında, ebeveynlerle MacArthur-Bates İletişimsel Gelişim Envanterleri kullanmışlardır. Erken doğan bebeklerin term bebeklere kıyasla, jest/eylemlerde ve sözcük dağılımında daha düşük bir oranla, farklı gelişim izleri olduğunu ve bu farklılığın 12 aydan 24 aya kadar arttığını bildirmektedirler. Bulgular, pretermelerde iletişim açısından dilsel gelişim oranının, termlere göre yaşamın ikinci yılında hareketli ve sözlü olarak yetkinliklerinde artan bir fark olduğunu göstermiştir.

Karaaslan (2008) doğum haftası 24-31 hafta arasında olan 18, 32-36 hafta arasında olan 12 çocuk olmak üzere, yaşları 24-42 aylar arasında bulunan toplam 30 çocuk ile bir çalışma gerçekleştirmiştir. Çalışmadaki gelişimsel değerlendirme sonuçlarına göre çalışma grubunu oluşturan çocukların 20' sinde gelişimsel sorun belirlenmemiş, 10' unda en az bir alanda gelişimsel sorun belirlenmiştir. Çalışma grubunu oluşturan çocukların 8' inde dil-bilişsel alanda, 8' inde hareket alanında, 2' sinde ilişki-iletişim kurma alanında gelişimsel sorun saptanmıştır.

Bir meta analiz çalışmasında 10 yıl boyunca ÇDDA ve 32 haftadan küçük doğmuş 4125 olgu ve 3197 kontrol grubu çocuk değerlendirilmiş, ortalama beş yaşında yapılan değerlendirmede matematik, okuma, dikkat gibi becerilerde zayıflık saptanırken prematüre olanlarda kelime artikülasyonlarında zorluk ve sözel anlatım becerilerinde anlamlı düzeyde düşüklük olduğu belirtilmiştir (Aarnoudse-Moens ve ark., 2009).

Diana, Joseph ve Howard (1997) yaptıkları bir çalışmada engelli olmayan ÇDDA bebeklerin yaklaşık %25'inde DGTT' nin anormal ya da şüpheli olduğu, term çocuklara göre DGTT' de her alanda geriliğin belirgin olduğu belirtilmiştir. Aynı çalışmada DGTT' de kişisel sosyal alanda 26 (% 7.1), dil alanında 32 (% 8.8), ince motor alanda 29 (% 7.9), kaba motor alanda 39 (% 10.7) ÇDDA olarak doğmuş çocukta anormallik olduğu bildirilmiştir (Akt; Sürmeli Döven, 2011).

Alanda bu çalışmaların aksini ortaya koyan çalışmalarda bulunmaktadır. Emre Bolatbaş ve Yıldız Bıçakçı (2016) yapmış oldukları "Prematüre Olan ve Olmayan Çocukların Gelişimlerinin İncelenmesi" isimli çalışmalarında, 0-6 yaş arasında bulunan 40'ı prematüre, 40'ı prematüre olmayan toplam 80 çocuğa DGTT II uygulanmış ve bu iki grup arasında dil gelişimi açısından anlamlı bir farklılığın olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Yapılan bu araştırmada da prematüre olan ve prematüre olmayan bebeklerin dil gelişimleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Ancak dil gelişimi puan ortalamalarına bakıldığında prematüre

olmayan bebeklerin ortalamalarının prematüre olanlara göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Çalışma sonucunda anlamlı farklılık olmaması pek çok alan yazın ile uyumlu olmasa da birçok çalışmada belirtildiği gibi 32 hafta ve altında olan bebeklerde görülen problem sıklığının daha yoğun olması ve bu çalışmanın çalışma grubuna 32 hafta ve altında olan prematürelerin dâhil edilmemesi ile ilişkili olabileceği düşünülebilir. Beraberinde bebeğin gelişiminde temel rol oynayan annelerin nitel veriler ışığında dil gelişimi açısından destekleri de bu sonuçta etken olmuş olabilir. Preterm annelerin “dil gelişimi tanımı”, “dil gelişimini olumlu ve olumsuz etkileyebilecek etmenler” ve “destek etkinlik” kodu altında bulunan “etkileşimli konuşma” ve “yönerge verme” alt kodlarına verdikleri görüşlerde farkındalıklarının daha yüksek olduğu, bebeklerine daha doğru yaklaştıkları ve bu yaklaşımlarının da bebeklerin dil gelişimlerine yansıdığı düşünülebilir. Günümüz koşullarındaki bebeklere yönelik pek çok olanak ve teknolojik gelişmeler göz önünde bulundurulursa riskli grupta bulunan pretermilerin geçmiş yıllardaki pretermilere göre her açıdan daha şanslı oldukları ifade edilebilir. Bunlar da gelişimin her noktasında olduğu gibi dil gelişimini de etkilemiş olabilir.

4.2. GEÇDA Dil Gelişimi Alt Testi Puanlarının Bebeklerin Cinsiyetlerine Göre T-Testi Sonuçlarının Tartışılması

Literatürde sıklıkla kız çocuklarında erkek çocuklara nazaran dil ve konuşma gelişiminin daha erken başladığı ifade edilmektedir. Ancak son yıllarda yapılan cinsiyete göre dil çalışmalarında, dil yeterliğinde çok fazla bir fark olmadığı sonucuna ulaşılmıştır (Çiyiltepe, 2015). Bazı araştırmacılar bu durumu kızların erkeklere oranla anneleri ile yakın ilişki kurmasına yormaktadır (Akbay ve Çapri, 2013, s:101).

Erdemir (2001), 12-30 aylar arasında olan Türk çocuklarında Türkçeyi öğrenirken dildeki yapıları ve sözcük türlerini anlama yönünden ne gibi süreçler

geçirdiklerini ve bunların kazanılmasında cinsiyet etkilerini belirleyen bir çalışma yapmıştır. Araştırmanın cinsiyet değişkeni ile ilgili bulgularında kız ve erkek çocuklar arasında alıcı dil gelişimi yönünden genel olarak bir farklılık bulunmamıştır.

Güler (2004), orta sosyo-ekonomik düzeydeki ailelerin anaokuluna devam eden 48-72 aylık çocuklarının Türkçedeki dil bilgisi yapılarını ve sözcükleri anlamada geçirdikleri basamakların cinsiyete göre değişimine bakmışlar ve cinsiyetler arasında tüm alt bölümlerinde (fiil kipleri, sıfat, zarf, zamir, olumsuz ve devrik cümleler, bağlaçlar) anlamlı farklılık bulunmazken yalnızca sıralı ve bağlı cümle alt başlığında cinsiyetler arası fark anlamlı bulunmuştur.

Erdoğan ve arkadaşlarının (2005) alt sosyo-ekonomik bölgelerde ana sınıfına devam eden 5-6 yaş grubundaki çocukların dil gelişim düzeylerini etkileyen etmenleri araştırdıkları çalışmalarında, cinsiyetin etkili olmadığını ortaya koymuşlardır.

Bu çalışmada da, hem prematüre bebeklerin hem de term bebeklerin dil gelişimleri arasında cinsiyete göre anlamlı bir farklılık saptanmamıştır. Ulaşılan bu sonuç, yapılan pek çok araştırma ile uyumlu görünmektedir. Bu sonuçla dil ve konuşma gelişimini etkileyebilecek biyolojik ve çevresel pek çok faktörün cinsiyet faktöründen çok daha etkin olduğunu söylemek mümkün olabilir.

4.3. GEÇDA Dil Gelişimi Alt Testi Puanlarının Doğum Haftasına Göre T-Testi Sonuçlarının Tartışılması

Zamanından önce doğum öyküsü olan bebeklerin gelişimsel sonuçları ile ilgili yapılan çalışmalar; incelenen gruplar, doğum ağırlığı ve doğum haftası için

belirlenen kesim noktaları, kullanılan yöntemler açısından farklılıklar göstermektedir (Çak ve Görker, 2012, s: 181).

Öz Göçer (2006) yapmış olduğu çalışmasında YDYBÜ' de yatırılarak takip edilen 32. haftadan erken doğan ve/veya 1500 gr'ın altında olan 117 bebeğin üç yaşına geldiklerinde % 87' sinin nörolojik muayenelerinin normal olduğu, % 73' ünün DGTT II sonucunda yaşına göre normal olduğu saptanmıştır. Ancak DGTT II ile en çok dil gelişim alanında % 23,1 gerilik saptanmıştır.

32. haftadan önce doğan ileri derecede erken doğmuş bebeklerin, gelişimsel yönden yüksek riskli oldukları ifade edilmektedir. 32 ile 36. haftalar arasında gerçekleşen doğumlar 32 ve altındaki haftalarda gerçekleşen doğumlara göre beş kat daha fazladır. Bu sebeple özellikle sınırda ve orta derecede prematüre bebeklerin izlem sonuçlarına duyulan gereksinim giderek arttığı bilinmektedir (Çak ve Görker, 2012, s: 179).

Çocuğun iletişim ve öğrenme becerisi, bilişsel gelişimi ve toplumsal uyumu, dil gelişiminin farklı yönleri ile yakından ilişkilidir. Alanda birebir prematüre ve dil gelişimi ile ilgili çalışmalar sınırlıdır. Daha çok genel gelişimin içerisinde dil gelişimi değerlendirilmiştir. Karşılıklı konuşma sırasında karşıdan gelen iletileri alabilme ve kendini karşı tarafa anlatabilme olarak tanımlanan iletişime yönelik olma işlevinin özellikle 28-31 haftalar arasında doğan çocuklarda daha yetersiz olduğu belirtilmiştir (Jennische ve Sedin, 1998).

Prematürlerde 32. haftadan önce doğan ileri derecede preterm çocuklarda kelime çağırma, isimlendirme, sözdizimi, alıcı ve ifade edici dil alanlarında güçlükler yaşadıkları, gramer ve kelime haznesi açısından geri kaldıkları bulunmuştur (Çak ve Görker, 2012, s: 183).

Soysal (1999), erken doğan 30 ve zamanında doğan 30 bebeği 3, 6, 9. aylarda zihinsel ve motor gelişim açısından karşılaştırdığı çalışmasında, kontrol grubuna göre 32-34 hafta arasında doğanlarda bir fark bulmazken; 28-30 hafta doğan bebeklerin gelişim puanlarının -1 standart sapmalı bir fark gösterdiğini ortaya koymuştur.

Özbek (2002) prematürelere gelişimsel, davranışsal, çoşkusal özellikler ile bunlara etkileyen etmenleri araştırdığı çalışmasında, 15'i 1500 g ve altında, 28'i 1501-2500 g arasında doğan, herhangi bir engeli olmadığı belirlenen toplam 43 preterm bebek ile kontrol grubunu oluşturan zamanında doğmuş 37 bebek, 48-66 aylık iken "Çocuk Davranış Kontrol Listesi" ve "Ankara Gelişim Tarama Envanteri" ile gelişimsel açıdan değerlendirilmiştir. AGTE sonuçlarında ÇDDA grubun kontrol grubuna göre dil-bilişsel alanda anlamlı geriliği olduğu ($p<0.05$) belirlenmiştir. Dil-bilişsel gelişimin DDA grupta % 14.3 oranında geri kaldığı, bu oranın kontrol grubu çocuklarında % 2.7 olduğu dikkati çekmektedir. Ancak DDA grupta bu fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır.

Korkmaz ve arkadaşlarının (2009) ÇDDA bebeklerin uzun süreli izlem sonuçlarını ortaya koydukları çalışmalarında, düzeltilmiş yaş 12-18 ay ÇDDA doğan 128 bebek DGTT II ile değerlendirilmişlerdir. Vakaların 16'sında kaba motor gerilik, 12'sinde ince motor gerilik, 9'unda kişisel-sosyal gerilik ve 10'unda dil geriliği belirlenmiştir.

Emre Bolatbaş ve Yıldız Bıçakçı (2016) yapmış oldukları çalışmada, 0-6 yaş arasında bulunan 40 prematüre olan ve 40 prematüre olmayan çocuğun DGTT II ile gelişimlerini değerlendirmişlerdir. "Prematüre Olan ve Olmayan Çocukların Gelişimlerinin İncelenmesi" isimli bu çalışmada, prematürelere doğum haftasına göre 24-31 haftalık doğan çocukların 7'sinin, 32-35 haftalık doğanların 10'unun, 36-

37 haftalık doğan çocukların 13'ünün dil gelişimlerinin normal olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Çalışma sonucunda prematüre çocukların doğum haftası arttıkça normal gelişim gösterme sayılarının da arttığı saptanmıştır ancak sonuç istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır. Yapılan bu çalışmada da bebeklerin dil gelişimleri arasında prematüre doğum haftasına göre anlamlı bir farklılık gözlenmemiştir. Ancak doğum haftasına göre prematüre olan bebeklerin GEÇDA' dan almış oldukları dil gelişim ham puan ortalamalarına bakıldığında; 32-36 hafta arasında doğan bebeklerin 32,09 puan iken 37 hafta doğanların ise 33,286 puan ile daha iyi olduğu görülmektedir. Alan yazında prematüre bebeklerin pek çok açıdan gelişimlerinin risk altında olduğu ifade edilmektedir. Ancak daha sıklıkla ileri derecede prematüre ya da ÇDDA pretermilerin etkilendiği bildirilmektedir. Bu çalışmada ileri derece ve ÇDDA pretermilerin bulunmaması sonucun anlamlı çıkmamasının bir nedeni olabilir. Çalışmadaki preterm sayı sınırlılığının da sonuçların anlamlılığında etken olmuş olabileceği düşünülebilir. Beraberinde ebeveynlerin, özellikle annelerin bebekleri için sağlamış oldukları imkânlar ve gelişimsel destekleri doğrultusunda bebeklerin dil gelişim alanının olumlu etkilendiği söylenebilir. Sosyal çevrenin, sosyo-ekonomik düzeyin ve sosyo-demografik özelliklerin çocukların gelişimlerinde nedenli etken olduğu çalışmalarla da kanıtlanmış bir durumdur. Tüm bu bilgiler ışığında nicel veriler bebeklere en yakın olup, birincil bakımı sağlayan annelerin görüşleri ile nitel verilerde tekrar yorumlanmıştır.

Bu çalışmanın nitel verileri, annelere yöneltilen sorular yani kategoriler üzerinden gidilerek; annelerin dil gelişiminin tanımına ilişkin görüşleri, annelerin dil gelişimini olumlu ve olumsuz etkileyen etkenlere ilişkin görüşleri, annelerin dil gelişimini desteklemeye yönelik uyguladıkları etkinliklere ilişkin görüşleri, annelerin dil gelişimini destekleyici etkinlik öncesi planlama-hazırlık yapma durumlarına ilişkin görüşleri, annelerin dil gelişimini desteklemek için destek aldıkları kaynaklara ilişkin görüşleri şeklinde beş başlık altında tartışılmıştır. Bu başlıklar kodlar ve alt kodlar ile birlikte yorumlanmıştır.

Kimi prematürel erleyen yaşlarda gelişimsel problemlerle karşı karşıya kalmalarına rağmen, hızla kilo alıp çocuklukta hiçbir sorun göstermeyerek yaşamlarına iyi bir şekilde devam edebilirler (Benasich ve Brooks-Gunn, 1996). Olumlu ebeveynlik ve erken müdahalenin çeşitleri bu çıktılarda değişimler yaratabilir. Özel bir müdahale görmemiş bebeklerle karşılaştırıldığı vakit konuşulan, dokunulan pretermeler daha hızlı büyür ve gelişimsel olarak daha iyi olabilirler (Trawick-Swith, 2013, s: 99).

Bebeklerde iletişim denince ilk akla gelen isim anne olmaktadır. Anne-bebek iletişiminin bebeklerin sosyal, duygusal ve bilişsel gelişiminde önemli olduğu pek çok araştırmaya konu olmuştur (Akın Sarı, 2012). Ancak anne-bebek etkileşimi, çocuğa yöneltilmiş dil ve iletişim amaçları konularında yapılan çalışmalar oldukça azdır (Topbaş ve Maviş, 2015).

Beyin gelişimi açısından entelektüel, zengin uyarıcı bir çevrede büyüyen bebek, uyarıcı az bir ortamda büyüyen bebeğe nazaran karmaşık sinaps ağını daha fazla korur. Yetişkin bireylerin bebeklerle konuşmasının önemini gösteren çalışmalar her geçen gün artmaktadır. Burada özellikle ifade edilen cansız nesnelere değil (televizyon gibi), bir kimsenin bebekle yapacağı özenli bir sohbetir. Bu tip konuşmalar bebeğin beyin gelişiminin uyarılmasına ve gelişimine katkı sağlamaktadır (Bee ve Boyd, 2009, s: 204-472).

4.4. Annelerin Dil Gelişiminin Tanımına İlişkin Görüşlerinin Tartışılması

Ertem ve arkadaşlarının (2007), Annenin Bebek Gelişimi Bilgisi Ölçeğini kullanarak 1055 anne ve üç yaş ve altında çocuklarla yapmış oldukları araştırmada, annelerin, çocukların gelişimsel beceri ve etkinliklerin büyük çoğunluğunu, sağlıklı gelişen çocukların yapabileceği ay aralığının üzerinde yapabileceğini düşündüğü ortaya koyulmuştur. Beraberinde, annelerin görme, ses çıkarma, sosyal (karşılıklı) gülümseme ve beyin gelişiminin yaşamın ilk aylarında başladığını bilmedikleri belirlenmiştir. Bu araştırmada annelere çocukların gelişim basamakları ile ilgili sorulan sorulardan ancak % 10' u kadarına doğru yanıt verdikleri saptanmıştır. Bu sorular içerisinde “çocuklar kendileriyle konuşulduğunda cevap verir gibi ses çıkarmaya ne zaman başlarlar” da bulunmaktadır.

Bu çalışmada da annelerin dil gelişimi tanımına ilişkin kendini ifade etme alt kodunun yoğunluklu olarak vurgulanması, ardından ilk kelimeler ve anlama kodunun gelmesi ve diğer alt kodlara çok daha az vurgu yapılması annelerin çocuk gelişimine dair terminolojilerinin zayıf olması ve tanımı ifade etmekte zorlandıkları şeklinde yorumlanabilir. Bu noktada annelerin gelişime dair kullandıkları kaynakların ne denli az olduğu, özellikle kitap okuma alışkanlığının zayıf olmasıyla ve profesyonel desteğin yetersiz olması ile ilişkilendirilebilir. Son yıllarda anne baba eğitimlerinin, anne bebek kurslarının açılmasının, bu konularda kamuoyunda farkındalık oluşturulmaya çalışılmasının gerekliliği bir kez daha ortaya koyulmuştur. Beraberinde dil gelişimi tanımında prematüre ve term bebeğe sahip anneler arasında çok belirgin bir farklılık olmaması her annenin bu tür sık kullanılan terminolojiyi ve beraberinde bebeğe yarar sağlayacak konularda bilgilenmesi gerektiğini gösteriyor olabilir. Ancak tanımlama yaparken prematüre bebek annelerinin çok daha çeşitli kodlarla dil gelişimini ifade etmelerinin preterm anne farkındalığının bir nebze de olsa fazla olduğunu, bunun da dolaylı yoldan prematüre bebeğin dil gelişimine katkı sağladığı düşünülebilir.

4.5. Annelerin Dil Gelişimini Olumlu ve Olumsuz Etkileyen Etkenlere İlişkin Görüşlerinin Tartışılması

Dil ve konuşma gelişimi açısından çocuk için ilk çevre olarak kabul edilen ailenin durumu, aile kuralları, birbirleri ile olan etkileşim biçimleri dil ve konuşma gelişimini etkilemektedir. Çocuğun ailedeki tek çocuk olması, ailenin sosyo-ekonomik durumu, eğitim düzeyi, aşırı sevgi ve reddedilme gibi durumlar, çocuğun dil ve konuşma gelişimini olumlu yahut olumsuz olarak önemli düzeyde etkilemektedir. Bebekler 12-18 aylarında dil gelişimi açısından daha olgundurlar, bu dönemin iyi değerlendirilmesi gerekmektedir. Gelişime ket vuracak her yeni durum bir sorunla sonuçlanabilmektedir (Çiyiltepe, 2015).

Çok erken gelişim döneminde insan sesinin çevredeki seslerden bağımsız olduğu, ancak ilerleyen yaşlarda olumsuz çevreden etkilenebileceği, uyaran eksikliğinin dil gelişimini aksatacağı ileri sürülmüştür. Çevre ve özellikle anne tarafından çocuğa sunulan sözel uyarının zengin olmasının dil gelişimini olumlu etkilediği dile getirilmektedir (İşeri, 2012).

Yapılan bir araştırmada sekiz aylık bebeklerin ses çıkardıklarında annesi kendisine hemen gülümser ve dokunursa, annenin rastgele bir tavırla tepki verdiği zamankinden daha çok karmaşık sesler çıkardığı bulunmuştur (Santrock, 2015, s: 170).

Schachter ve Straye (1982) ve gelişim bilimciler, anne ve bebek arasında *bebek dili* adı verilen özel bir etkileşimin olduğunu, buna anne dili de denilebildiğini, özelliklerinin ise; tiz bir ses kullanımı, kelimeleri genişletmek, daha yavaş konuşma, cümle kısalığı, basit ve somut sözcük kullanımı, tekrar ve farklı kelimelerle ifade

etme ve çocuk dünyası hakkında konuşma, yeniden biçimlendirme olduğunu ileri sürmüşlerdir (Bee ve Boyd, 2009, s: 458; akt. Demir, 2011).

Araştırmalar, çocuğun sözcük dağarcığının gelişmesini ailenin sosyo-ekonomik düzeyi ve anne babaların çocuklarıyla konuşma biçimleri ile ilişkili olduğunu ortaya koymuştur (Santrock, 2015, s: 170).

Dil gelişimi, yetişkin bireylerin çocuklara rol model olması, ses ve sözcüklerin sürekli tekrar edilmesi ve ayrımlı pekiştirme (anlaşılan dille ilgilenirken anlaşılmayan dille ilgilenmeme) ile kolaylaştırılmaktadır (Demir, 2011, s: 149). Annenin verdiği eğitim, sosyal etkileşim, oyun ve zihinsel gelişim ilk yıllarda dil ediniminde önemli rol oynar (Çiyiltepe, 2015).

Ferrar (2002), söylediği cümleyi annesi tarafından farklı bir şekilde tekrar duyan iki yaşında bir çocuğun doğru dil bilgisini taklit etme eğiliminin annesinin normal zamandaki yine doğru dilbilgisi ile konuşmasından iki üç kat daha etkili olduğunu ortaya koymuştur. Yeniden biçimlendirme deneysel çalışmalarla ispatlanmış bir etkiye sahiptir. Planlı olarak aynı şekilde yeniden biçimlendirilmiş cümleleri duyan bir çocuğun dilbilgisi biçimlerini duymayanlara oranla daha çabuk öğrendiği görülmüştür (akt. Bee ve Boyd, 2009, s: 460).

Çocuklarıyla daha çok konuşan, onlara daha fazla kitap okuyan, çocukların diline göre daha uygun cevaplar veren ebeveynlerin çocukları, genetiği ne olursa olsun daha hızlı konuşmaya geçebilir. Sonuç olarak genler ve çocuğun içinde bulunduğu çevre dil gelişim hızını önemli ölçüde etkilemektedir (Bee ve Boyd, 2009, s: 466).

Bebeğin iletişim davranışlarını ölçen İletişim ve Sembolik Davranış Ölçeği ve Ana-Bebek Etkileşimi Ölçeği kullanılarak, serbest oyun zamanında değerlendirilen on üç anne-bebek çifti ile deneysel bir çalışma yapılmış, annenin bebekle olan etkileşimi ile bebeğin konuşma öncesi iletişim becerisi arasında ilişki olduğu dikkati çekmiştir (Flanagan ve ark., 1994).

Annelerin, bebekleri on aylık iken nesne isimlendirmeleri yaparken, 13-16. aylarda davranışlar üzerinde konuştukları, bebeğin dikkatini çeken hareket ve jestleri daha sık kullandıkları görülmüştür. Bütün bu uyarılar bebeğin reseptif (alıcı) dil becerileri ile uyumlu bulunmuştur (İşeri, 2012).

Karacan (1998) yapmış olduğu anne-bebek etkileşimi ve dil gelişimini konu alan çalışmasında, annelerin ilk aylarda çoğunlukla sevgi sözcükleri içeren konuşmalar gerçekleştirdikleri, sonraki aylarda ise bu konuşmanın sorular sorma, eylemleri anlatma, öykü anlatma/okuma, isimlendirme, bilgi verme vb. şeklinde değişiklik gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır.

Bebeğin dünyaya gelmesinin aileyi etkilediği gibi aile de bebeğin gelişimi etkilemektedir. Aile bebeğin gelişimini oluşturduğu duygusal ortamla doğrudan etkilemektedir. Evlilik doyumunun yetersizliği, eşler arası çatışma, ekonomik problemler, iletişim eksikliği gibi pek çok sorun anne-babanın ebeveynlik görevlerini, birbirleri ve çocukla olan iletişimi ve çocuğun gelişimini önemli ölçüde etkilemektedir. Yapılan çoğu araştırmada, evlilikte yaşanan çatışmaların annenin bebeğe yansıyan davranışlarının olumsuzlaşmasıyla direk ilgili olduğunu göstermektedir (Erman, 2007, s: 761-762).

Yapılan bu çalışmada annelerin bebeklerin dil gelişimlerini etkileyebilecek etkenleri olumlu ve olumsuz olarak net şekilde ifade ettikleri, ifadelerinin literatür ile benzer olduğu görülmüştür. Özellikle verilen konuşma cevabının ve bebekle

etkileşime dayalı cevapların verilmiş olması bebeklerin gelişimi açısından çok önemli bir sonuçtur. Annelerin örneklerle de ifade ettiği bu etkenlerin sıklıkla günlük hayatta yaşadıkları, gözlemledikleri, duydukları ve gördükleri etkenler olduğundan daha rahat cevapladıkları düşünülebilir. Annelerin bebekleri için iyi birer gözlemci olması, olası pek çok problemi engellediği gibi bebeklerin gelişimlerine de katkı sağlamış olabilir. Özellikle prematüre bebeğe sahip annelerin bebeğin bir kardeşi olmasını önemsemesi, anne-baba arasındaki iletişimin dil gelişiminde etken olabileceğini ifade etmesi, ebeveyn ile çocuk iletişiminin ve müziğin bebeğin dil gelişimine olumlu katkı sağlayacağını belirtmesi preterm bebeklerin dil gelişimlerini etkileyebilecek önemli noktalar olduğu düşünülebilir. Annelerin dil gelişimini olumsuz etkileyebilecek etkenler olarak ifade etmiş oldukları ‘bağırma/tersleme/sert davranma’, ‘korku’, ‘gergin ortam’, ‘şiddet’, ‘kavga/tartışma’ kodları aslında benzer paydada oldukları gibi, annelerin ne denli bebeğin duygusal gelişimini dolayısıyla dil gelişimini önemli gördüklerini ifade ediyor olabilir. Bu paydada bulunan görüşleri çoğunlukla prematüre anneleri bildirmiş ve televizyon izlemenin dil gelişimine zararlı olduğunu da önemli ölçüde vurgulamışlardır. Bu görüşlerin prematüre bebeklerin dil gelişimlerine katkı sağladığı ve dolayısıyla term bebeklerle aralarında anlamlı farklılık çıkmamasının bir nedeni olduğu düşünülebilir.

4.6. Annelerin Dil Gelişimini Desteklemeye Yönelik Uyguladıkları Etkinliklere İlişkin Görüşlerinin Tartışılması

Prematüre doğan bebekler pek çok sorunla dünyaya gelip, bunlarla baş etmek durumunda kalmaktadırlar. Bu sorunların zamanla azalması anne-bebek ilişkisini de olumlu etkilemektedir. Anne-bebek iletişiminin kalitesi de çocuğun sosyal ve bilişsel dolayısıyla dil gelişiminin de belirleyicilerinden olmaktadır (Karabekiroğlu, 2009, s: 67).

Dil alanında gecikme yaşayan ya da riskli olan çocukların dil gelişimini kolaylaştırmak için, özellikle yapılandırılmış fırsatlardan hatta yapılandırılmış

oyunlardan fayda sağlanabilir. Akran modelleri arkadaşlarına konuşmak için daha fazla şey, doğru dil yapısı modeli ve sosyal dil kullanımı için uygun yollar gösterirler (Robertson ve Weismer, 1997).

Annelerin bir yaşındaki çocukları ile oyuncaklı ve oyuncaksız ortamdaki konuşmalarının video kaydı ile incelendiği çalışmada, annelerin konuşmalarında geçen isim ve fiillerin dağılımına bakılmıştır. Oyuncaklar ile oynarken isim türü sözcükler daha fazla kullanılırken, oyuncaksız ortamda fiillerin daha fazla kullanıldığı belirlenmiştir. Çocukların anneleri tarafından daha çok isim söylemeye teşvik edildiği belirtilmiştir. Oyun esnasında kullanılan isim tipi kelimelerin yoğunluğu ile çocukların ilk 50 sözcükleri içinde yer alan isimlerin yer alış yoğunluğu arasında anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur. Bu dönemde bebek ve bakım veren kişi tarafından oynanan "cee" oyunu, nesne, oyuncak ve beden parçalarını isimlendirmek gibi oyunların dil gelişimi ve sözel etkileşimi olumlu etkilediği ifade edilmektedir. Annenin oyuncakla oyun esnasında, bebeğin dikkatini toplamaya yönelik bilinçli davranışları ile bebeğin dil becerileri arasında kuvvetli bir ilişki olduğu belirtilmiştir (Karacan, 2000).

Topbaş ve arkadaşlarının (2004), Türk çocuklarının, anneleri ile olan etkileşimlerini ortaya koydukları çalışmalarında, annelerin çocuklarına daha düzenleyici işlev içeren sözcükler kullandıkları; onlardan daha çok nesne ve eylem yapmasını istedikleri sonucuna ulaşılmıştır (akt. Topbaş ve Maviş, 2015).

Janellen, Huttenlocher ve arkadaşlarının (1991), yapmış oldukları çalışmada, anneleri kendileriyle sık konuşan bebeklerin daha geniş sözcük dağarcığına sahip oldukları, iki yaş civarında sözcük dağarcığı farklarının oldukça önemli olduğu orta çıkmıştır (akt. Santrock, 2015, s: 170).

Pan ve arkadaşlarının (2005), düşük gelirli ailede yaşayan 1-3 yaş arasında 108 çocuk ve ailesi ile yaptıkları çalışmada, çocuğun sözcük dağarcığı gelişiminde annenin konuşmasının en iyi yordayıcı olmadığı; annenin dili ve okuma-yazma becerileri ile annelerin çok sözcük kullanımlarının daha iyi birer yordayıcı olduğu sonucu çıkmıştır.

Stolt ve arkadaşlarının (2014), ÇDDA bebekler ve anneleri ile anne-çocuk etkileşimi ile dil gelişimi arasındaki ilişkiyi uzunlamasına prospektif değerlendiren çalışmalarında, 28 ÇDDA bebek ve 34 zamanlı doğan bebeği değerlendirmeye almışlardır. 6. 12. ve 24. aylarda bebekler değerlendirilmiş ve anne-çocuk etkileşimi kalitesi de 6. ve 12. aylarda PC-ERA yöntemi ile değerlendirilmiştir. Sonuçta bu iki grup arasında anlamlı bir farklılık olmasa da ÇDDA bebekler ve zamanlı bebekler arasında yine de farklılık saptanmıştır. Biyolojik faktörlerin ÇDDA bebeklerinin dil gelişimini tam dönem çocuklara göre daha fazla etkileyebilir yorumu yapılmıştır.

Anne-babaların zengin sözel çevre sağladığı çocuklar pek çok açıdan yarar sağlamaktadırlar. Çocukların ifadelerine dikkat eden aileler, çocuk ifadelerini genişletmekte, onlara kitap okumakta, çevredeki eşyaları tanımlamakta ve onlara faydalı olmaktadır (Berko Gleason, 2009).

Yapılan bir çalışmada annenin depresif duygu durumunun bebeğiyle konuşma ve onunla oyun oynama süresini kısaltmakta olduğu ve anne yeterliliğini azaltmakta olduğu beraberinde çocuklarda daha az duygusal paylaşım ve daha çekingen olmalarına neden olduğu ifade edilmiştir (İşleri, 2007).

Reissland ve Stephenson (1999), 26-32 hafta arasında doğan prematürel ve normal zamanlı 13 bebek ve anneleri ile vokal etkileşimi karşılaştırdıkları çalışma gerçekleştirmişlerdir. Çalışmalarında, erken ve zamanlı doğan bebek annelerinin, çocuklara yönelik konuşmalarının zamanlamasında farklılıklar gösterdiğini ortaya

koymuşlardır. Bu durumun ise, prematüre ve term bebeklerin dil gelişimi için etkileri olabileceğini dile getirmişlerdir.

Yeni yürümeye başlayan bir bebek ve ailesi birlikte bir kitaba odaklandıklarında, aile bireyi minik kuşa bak diyebilir. Bu durumda bebek küçük olsa da bireyin bir şey söylediğini anlar ve ona doğru yönelip bakar. Bu tür ortak diller çocukların dil edinimleri ve bunu sosyal çevrelerinde kullanmaları açısından önemlidir. Son zamanlarda yapılan bir çalışmada 12-18 aylardaki ortak dikkatin bebeğin 24. ayındaki dil becerilerini yordadığı gösterilmiştir (Meltzoff and Brooks, 2009).

Bebekler için yetişkinlerin kitap okuma ve birlikte okuma davranışlarının bebeklerin dil gelişimine çok fayda sağladığı savunulmaktadır. Hikâye kitabının anne babalar tarafından sorularla, tartışarak, yanıtlamalarını cesaretlendirici şekilde okunması da dil girdilerinin oluşmasına önemli faydalar sağlamaktadır (Santrock, 2015, s: 171-172).

Aileler, çocuklarının yeni sözcük öğrenmelerine birlikte kitap okuyarak yardımcı olabilirler. Birlikte kitap okuyarak hem eğlenceli ve kaliteli bir zaman geçirebilirler hem de yeni sözcük öğrenimi sağlayabilirler. Aileler bunu kitabı farklı okuyarak yapabilirler. Dikkatlice resimlerini tanımlayarak anlatırsa ve sorularla çocuğa yardımcı olursa erken dönemde kelime öğrenimine katkı sağlayabilirler. Senechal, Thomas ve Monker (1995), çalışmalarında deney ve kontrol grubu kullanarak 4 yaşındaki çocuklar ve ailelerinin kitap okuyarak sözcük kazanımlarını değerlendirmişlerdir. Deney grubuna aileleri tarafından kitap okunmuş ve çocuklar yalnızca dinlemiş, kontrol grubuna ise kitap okunurken ailesi tarafından periyodik olarak hedeflenen kelimelere yönelik “ne?, nerede?” gibi sorular sorulmuştur. Çalışma sonucunda soru-cevap şeklinde etkileşimli kitap okunan grubun diğer gruba göre hedeflenen kelimelerden daha fazla kazanım sağladıkları görülmüştür.

Raikes ve arkadaşlarının (2006), 2581 anne ile yaşamın ilk üç yılında anne-bebek kitap okuma sürecini konu alan çalışmalarında, 14-24 aylık bebeklere günlük kitap okumanın, çocukların 36 aylık olduklarındaki dil gelişimi ve bilişsel gelişimi ile ilişkili bulunmuştur.

Karaaslan' ın (2008), erken doğan 30 çocuk ile yaptığı araştırmada da, Annenin Bebek Gelişimi Bilgisi Ölçeği kullanılmış, annelerin yüksek oranda (% 70.0) soruların yarısına doğru ay aralığında ya da bir ay yaklaşık yanıt verdikleri belirlenmiştir. Annelerin, çocuklarının 'kitap bakma' ve 'kendi kendine yemek yeme' gibi etkinliklere henüz hazır olmadığını düşündükleri ve çocuklara bu uyarı ve etkinlikleri daha geç dönemlerde sundukları bulunmuştur.

Çelik (2016) paylaşımlı kitap okuma sırasında normal gelişim gösteren, otizmlili ve zihinsel yetersizliği olan çocukların annelerinin kullandıkları etkileşim ve dili destekleme stratejilerinin betimlenmesi ve strateji kullanımları arasında bir fark olup olmadığının belirlenmesini amaçladığı bir çalışma gerçekleştirmiştir. Bu çalışmayı kronolojik yaşları 3 ile 5 yaş arasında değişen, özel eğitim kurumlarına devam eden 15 otizmlili ve 15 zihinsel yetersizliği olan çocuğa sahip anneler ile resmi ve özel okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden 15 normal gelişim gösteren çocuğa sahip annelerle beraber yapmıştır. Çalışmada bir hikâye kitabı kullanılmıştır ve sonucunda paylaşımlı kitap okuma sırasında etkileşim ve dili destekleme stratejilerinin, normal gelişim gösteren, otizm spektrum bozukluğu ve zihinsel yetersizliği olan çocukların anneleri tarafından kullanım düzeylerinin ve sıklığının çeşitlilik gösterdiği ifade edilmiştir.

Bu çalışmada ise, annelerin bebeklerinin dil gelişimlerini desteklemek için yaptıkları etkinliklerde literatürü destekler şekilde doğru yaklaşımlar tercih ettikleri düşünülebilir. Bu noktada annelerin aslında her ne kadar doğru kaynaktan araştırma,

öğrenme becerileri zayıf olsa da kendi çocukluklarından, yetiştirdiği diğer çocuklardan yahut çevreden gözlemleri ile doğru ifade etmiş olabileceği, sıklıkla deneyimlerinden ileri geldiği için ifadelerinin literatür ile benzer olduğu düşünülebilir. Dikkati çeken bir nokta, annelerin olumlu-olumsuz etkenlere verdikleri yanıtlarda tablet-telefon gibi ekranlı aletlere vurgu neredeyse hiç yapılmamışken, etkinlik örneklerinde dokuz kez vurgulanmasının annelerin gün içerisinde yaşamış oldukları duygu, düşünce ve eylemlerde zorlandıkları noktada yanlış olduğunu bilseler dahi bunları kurtarıcı olarak görmeleri olduğu düşünülebilir. Annelerin bebeklerinin dil gelişimi için “oyun oynama” ve “oyuncak”, “konuşma”, “müzik” alt kodlarını önemli sayılarda vurgulamalarının annelerin eğitim seviyeleri ne olursa olsun, çocuklar için oyunun, ilginin temel ihtiyaç olduğunu bilmeleri, bu şekilde öğrenmeleri ve bebeğin kendini bu tür destek etkinliklerle daha rahat ifade edebildiğini görmeleri olduğu düşünülebilir. Beraberinde “kitap okuma” alt kodunun da yoğun şekilde vurgulanması bunlarla ilişkili olabilir. Literatür yetişkinlerin çocuklarla birlikte kitap okumalarının etkileşimli olmasının küçük çocukların özellikle dil becerilerini geliştirdiğini ifade etmektedir (Clearinghouse, 2015). Ancak yetişkinlerin kullandığı etkileşimli kitap okuma uygulamalarının, çocuğun dil becerilerini geliştirmek amacıyla Vygotsky’ nin yakınsal gelişim alanı olarak adlandırdığı alan içinde uygulanması çocukların öğrenmelerinde ciddi bir etkiye sahip olabilmektedir (Ezel ve Justice, 2005). Annelerin yakınsal gelişim alanında bebeklerinin dil gelişimi için pek çok olumlu uyaran sağladıkları ve bu sayede dil gelişimlerini destekledikleri ifade edilebilir. Bunların dışında bebeklerinin kendilerine verdiği her bir davranış ve duygudan manevi olarak haz alan annelerin bu tür noktalara daha dikkatli ve düşünceli yaklaşmış olabileceği düşünülebilir. Beraberinde prematüre bebeğe sahip annelerin ‘etkileşimli konuşma’ ve ‘oyuncaklar’ görüşlerinin term annelere oranla daha yoğun olmasının prematüre bebeklerin dil gelişimlerini olumlu etkilemiş olabileceği düşünülebilir.

4.7. Annelerin Dil Gelişimini Destekleyici Etkinlik Öncesi Planlama-Hazırlık Yapma Durumlarına İlişkin Görüşlerinin Tartışılması

Karaaslan (2008) erken doğan 30 çocuk ile yaptığı araştırmada, çalışma grubunu oluşturan çocukların gelişimlerinin, evde sunulan şefkatli bakım ve uyaranlardan ne şekilde etkilendiğini tespit etmek amacıyla Ev Ortamı Değerlendirme Ölçeği puanları ve Bayley Ölçeği-II bilişsel gelişim puanları değerlendirilmiştir. Sonuçta, çalışma grubu sayısının küçük olmasına rağmen aralarında bulunan ilişkinin anlamlı olması, ev ortamında sunulan şefkatli bakım ve uyaranların bilişsel gelişim açısından önemini vurgulamaktadır. Bu araştırmada ev ortamındaki uyaran eksikliğinin ailenin şefkatli bakımı ile ilgili olmadığı, ortamda oyuncak olabilecek nesnelerin, kitap, boya gibi destekleyici etkinliklerin olmaması ile ilgili olduğu saptanmıştır. Ev ortamının değerlendirilmesinin erken bilişsel ve sosyal-duygusal gelişimde önemli rol oynadığı da ifade edilmiştir.

Yapılan bu çalışmada, annelerin bebeklerinin özbakımı dışında diğer alt kodlara sınırlı şekilde vurgu yapmalarını, çoğunlukla hazırlık yapmadıklarını henüz bebeklerinin küçük olduğunu düşünmeleri ile ilişkilendirdikleri düşünülebilir. Ancak annelerin yapmış oldukları özbakımın henüz kendi başına pek çok yetiye ulaşmamış bir bebek için ne denli önemli olduğu aşikârdır. Maslow' un ihtiyaçlar hiyerarşisi kuramı ele alındığında bebeklerin fizyolojik ihtiyaçlarının karşılanmasının önemi bir kez daha vurgulanmaktadır. Fizyolojik ihtiyaçlar birinci sırada yer almaktadır ve bu temel gereksinmelerin karşılanması bireyi bir üst basamağa taşımaktadır ve güdülerin harekete geçmesini sağlamaktadır (Ulusoy, 2011). İhtiyaçları karşılanmamış bir bebek huzurlu olmaz, dolayısıyla da bebeğin katılımını sağlamak da mümkün olmaz. Annelerin öncelikli olarak bebeği ön planda tuttıkları, özbakım olmadan etkinliğe adapte olmalarının güç olacağını düşünmeleri bu alt kodun öne çıkmasına neden olmuş olabilir. Anneler gün içerisinde bebekleri ile olan temasları sırasında duygu, düşüncelerini ifade etme ve bir takım davranışları ile destek vermelerini yeterli görmüş, henüz kurallı ve hazırlıklı bir eylem için bebeklerinin uygun olmadıklarını değerlendirmiş olabilirler. Bu konuda farkındalıklarının çalışma aracılığı ile

sağlandığı ve birçok annenin faydalanması için eğitimlerin ne denli önemli olduğu bir kez daha fark edilmiştir. Beraberinde term bebeğe sahip annelerin daha yoğun olarak bir hazırlık yapmayışları term bebeklerin dil gelişimlerinin daha az desteklenmesine ve prematüre bebekler ile aralarında dil gelişiminde gözlenebilecek farkların oluşmamasına neden olmuş olabileceği düşünülebilir.

4.8. Annelerin Dil Gelişimini Desteklemek İçin Destek Aldığı Kaynaklara İlişkin Görüşlerinin Tartışılması

Annelerin kaynak açısından destek almamaları ve bu alt kodun en çok vurgulanması bu konuda farkındalıklarının zayıf olması ile ilişkili olabilir. Özellikle prematüre annelerinin daha yüksek oranda destek almamış olması bu bebeklere yönelik prosedürlerin ve farkındalıkların sistem ve ülke olarak ne denli eksik olduğunu ifade ediyor olabilir. Türkiye’ de henüz yaygınlaşmamış bir kavram olan ve her bebek için uygulanması için aslında bir prosedür olması gereken gelişim takibinin olmamasının annelerde farkındalık eksikliğine neden olmuş olabileceği düşünülebilir. Beraberinde tercih ettikleri kaynaklar içerisinde her iki grup annenin “interneti” yoğunluklu tercih etmelerinin, ulaşılabilirliğinin günümüzde daha kolay olması ve bunun için ekstra bir zaman, güç sarf etmemeleri ve yaşam içinde rahatlık sağlaması ile ilişkili olabileceği düşünülebilir. Dünyanın her noktasında farklı sosyo-demografik özelliklere sahip kişilerin yaşamlarını kolaylaştırabilecek bilgilere ulaşabilmelerini sağlayan internet, günümüzde iletişimin ve bilginin odak noktasıdır (Bila, 2001). Bu tür kolay ve hazır bilgi insanlara daha cazip gelirken aynı zamanda insanların doğru kaynağa ulaşamamasına ve bilgi kirliliğinin yaşanmasına da neden olabilir. Üstelik insanları sağladığı kolaylıktan ötürü daha da çok teknolojik aletlere ve internete yönlendiriyor olabilir. Annelerin en az vurgulanan “uzman bir kişiden” ve “kurs-eğitim-seminer” alt kodları ülkenin genel eğitim seviyesi, eğitimlerin yetersiz olması ve görev yapan bazı branşların az tanınması ve bu konularda farkındalık sağlamanın eksikliği ile ilişkilendirilebilir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Prematüre ve term bebeklerin dil gelişimleri ile annelerinin dil gelişimine ilişkin görüşlerini inceleyen bu çalışma sonucunda;

- Bebeklerin dil gelişimleri arasında prematüre olma durumlarına göre anlamlı bir farklılık gözlenmemiştir.
- Prematüre ve term bebeklerin dil gelişimleri arasında cinsiyete göre anlamlı bir farklılık gözlenmemiştir.
- Prematüre bebeklerin dil gelişimleri arasında doğum haftasına göre anlamlı bir farklılık gözlenmemiştir.

Bu çalışma, ulaşılabilirliği güç olan prematüre bebekler ile daha doygun sayılara ulaşabilmesi için geniş zamanlı bir çalışma olarak planlanıp, yalnızca dil gelişim alanında değil diğer gelişim alanları da değerlendirilerek genişletilebilir.

Prematüre ve term çocuklar arasındaki gelişimsel durumların gözlenmesi ve duruma yönelik müdahale programlarının yapılabilmesi ve destek sağlanabilmesi için alanda kullanılan diğer gelişimsel değerlendirme araçları ve yöntemleri kullanılarak çalışmalar yapılabilir.

Prematüre çocukların gelişimsel açıklarının kapanma yaşlarına dair farklı görüşler olduğu için bu grup ile boylamsal bir çalışma yapılabilir.

Gelişim sosyo-kültürel etmenlerden de etkilendiği için farklı bölgelerde yaşayan çocukların ve annelerinin karşılaştırdığı çalışmalar yapılabilir.

- Annelerin dil gelişiminin tanımını yaparken en çok ‘kendini ifade etme’ ve ‘ilk kelimeler’ üzerinde durdukları görülmüştür. Bunları ‘anlama’ ve ‘işaret dili’, iletişim kurma’, ‘cümle kurma’ alt kodları izlemiştir. Annelerin bu yanıtlar içerisinde en az ve aynı sayıda olmak üzere ‘beyin gelişimi’, ‘hayvan sesi taklidi’, ‘kelime dağarcığı’ ve ‘konuşmayı öğrenme’ yanıtlarını verdikleri görülmüştür.
- Annelerin bebeklerin dil gelişimini olumlu etkileyen etkenlere en çok ‘konuşma’ ve ‘oyun/oyuncak’ yanıtlarını verdikleri görülmüştür. Bunları ‘ilgi/sevgi/şefkat’ ve ‘kitap okuma’, ‘anne-baba iletişimi’ ile ‘ebeveyn-çocuk iletişimi’ alt kodları izlemiştir. Annelerin ‘farklı ortam’, ‘tablet/telefon’ ve ‘hayvan sesi’ cevaplarını ise en az yoğunlukta verdikleri görülmüştür.
- Annelerin bebeklerin dil gelişimini olumsuz etkileyen etkenlere en çok ‘bağırma/tersleme/sert davranma’ ve ‘televizyon izleme’ yanıtlarını verdikleri görülmüştür. Bunları ‘korku’ ve ‘gergin ortam’, ‘ilgisiz olma’ ile ‘şiddet’ alt kodları izlemiştir. Bunları en az yoğunlukta; ‘tablet/telefon’, ‘dil bağı olması’ ve ‘kötü huylu arkadaş’ cevapları takip etmiştir.
- Annelerin bebeklerin dil gelişimini destekleyebilecek etkinlik önerilerine en çok ‘oyun oynama’ ve ‘oyuncaklar’ yanıtlarını verdikleri görülmüştür. Bu etkinlikleri ‘konuşma’, ‘kitap okuma’, ‘müzik’ ve ‘arkadaş grubu’ alt kodları izlemiştir. En az yoğunlukta ise ‘ağız okuma’ yanıtının alındığı görülmüştür.
- Annelerin etkileşimli oyun oynama yoğunluğunun etkileşimsiz oyun oynama yoğunluğundan daha fazla olduğu görülmüştür.
- Annelerin oyun oynama sürelerinin “3 ve üzeri” olması durumunun diğer alt kodlara göre daha yoğun olduğu görülmüştür.
- Annelerin bebekleri için kullandıkları oyuncaklar arasında yoğunlukla ‘araba ve taşıtlar’ kullandıkları, onları ‘puzzle-yap boz’, ‘bebekler’, ‘top-balon’ ve ‘müzikli oyuncaklar’ alt kodları izlemiştir. En az yoğunlukta ise ‘hayvan figürleri’ni tercih ettikleri gözlenmiştir.
- Annelerin etkileşimli konuşma yoğunluğunun etkileşimsiz konuşma yoğunluğundan daha fazla olduğu görülmüştür.
- Annelerin etkileşimsiz kitap okuma yoğunluğunun etkileşimli kitap okuma yoğunluğundan daha fazla olduğu görülmüştür.

- Annelerin etkileşimli müzik görüşlerinin yoğunluğunun etkileşimsiz müzik görüşleri yoğunluğundan daha fazla olduğu görülmüştür.
- Annelerin etkinlik öncesi ‘hazırlık yok’ yanıtlarının ikinci sırada geldiği; planlama-hazırlık var olma durumu ve cevaplarında ise en yoğun ‘evet bebek özbakımı’ cevabını verdikleri görülmüştür. Bu cevabı sıra ile ‘hazırlık yok’, ‘evet evin fiziksel koşulları’, ‘evet oyun hazırlığı’ ve son olarak da ‘evet oyuncak hazırlığı’ alt kodları takip etmiştir.
- Annelerin yarısının dil gelişimi desteği almadığı görülmüştür. Alanların ise kaynak olarak çoğunlukla internet ve çevresindekilerden destek aldıkları, en az yoğunluklu cevabın ise ‘kurs-eğitim-seminer’ olduğu görülmüştür.

Annelerin bebek ve çocuklar için temel kişi oluşundan hareketle deney ve kontrol grupları oluşturularak anne eğitimleri verilerek gelişimsel farklar gözlenen bir çalışma gerçekleştirilebilir.

Ailelerin farkındalıklarının artırılması ve çocuklarının gelişimlerine destek sağlayabilmeleri için seminerler, konferanslar ile aile eğitimleri verilebilir.

Sonuç olarak prematüre bebekler ve aileleri, üzerinde çalışılmayı bekleyen pek çok zengin verinin içinde saklandığı yepyeni bir alandır.

ÖZET

Prematüre ve Term Bebeklerin Dil Gelişimleri ile Annelerinin Dil Gelişimine İlişkin Görüşlerinin İncelenmesi

Bu çalışmada 12-24 ay arasında prematüre ve term bebeklerin dil gelişimlerinin incelenmesi, annelerin bebeklerin dil gelişimini desteklemeye ve uygulamalarına yönelik görüşlerinin belirlenmesi planlanmıştır. Bu çalışmaya Ankara Etimesgut Şehit Sait Ertürk Devlet Hastanesi polikliniklerinden çocuk gelişimi birimine yönlendirilen prematüre ve term bebekler ile anneleri dâhil edilmiştir. Araştırmanın nicel boyutunda 36 prematüre bebek ve 36 term bebek ile araştırmanın nitel boyutunda 48 anne çalışmaya dâhil edilmiştir. Prematüre bebeklerin “orta” ve “sınırdâ” prematüre olmaları, ikiz olmamaları ve gelişimsel takip altında olmamaları çalışmanın sınırlılığıdır. Araştırmada nitel ve nicel boyutu kapsayan iki aşamalı bir süreç izlenmiştir. Öncelikle nicel veriler toplanmış daha sonra bunları desteklemek için nitel veriler toplanmıştır. Araştırmanın nicel boyutunda bebek ve aileleri hakkında bilgi toplamak amacı ile araştırmacı tarafından hazırlanan “Genel Bilgi Formu” ve bebeklerin dil gelişimlerini değerlendirmek amacı ile Temel, Ersoy, Avcı, Turla tarafından (2005) geliştirilen Gazi Erken Çocukluk Değerlendirme Aracı (GEÇDA) kullanılmıştır. Araştırmanın nitel boyutunda ise annelerin bebeklerin dil gelişimini desteklemeye ve uygulamalarına yönelik görüşlerini belirlemek için araştırmacı tarafından oluşturulmuş “Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu” kullanılmıştır. Ayrıca bebek ve aile hakkında bilgi almak için “Genel Bilgi Formu” doldurulmuştur. Araştırma kapsamında elde edilen veriler SPSS ver 22 ve MAXQDA (ver.12) kullanılarak analiz edilmiştir. Çalışma sonucunda prematüre ve term bebeklerin dil gelişimleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığı belirlenmiştir. Prematüre ve term bebeklerin dil gelişimlerinde cinsiyetlerine göre anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Prematüre bebeklerin dil gelişimlerinde prematüre doğum haftasına göre de anlamlı bir farklılık saptanmamıştır. Beraberinde annelerin dil gelişimini en çok kendini ifade etmek olarak tanımladıkları, en çok “konuşma”nın dil gelişimini olumlu etkilediği ve negatif davranışların olumsuz etkilediğini düşündükleri görülmüştür. Annelerin oyun oynamanın dil gelişimini destekleyen en önemli etkinlik olduğunu düşündükleri, ancak etkinlik öncesi bir hazırlık yapmadıkları ve annelerin yarısının dil gelişimi desteği almadıkları görülmüştür. Annelerin oyun oynama, konuşma, müzik etkinliğini etkileşimli yaptıkları ancak kitap okuma etkinliğini daha çok etkileşimsiz yaptıkları görülmüştür. Annelerin bebekleri ile üç saatten fazla oyun oynadıkları ve en çok arabaları kullandıkları görülmüştür. Bu sonuçlar, geç ve orta derece prematüre bebeklerin dil gelişimleri ve annelerin bu konudaki görüşlerini ortaya koymak açısından değerlidir.

Anahtar Sözcükler: Anne görüşleri, dil gelişimi, prematüre bebek, prematürelere dil gelişimi.

SUMMARY

Examination of the Language Development of Premature and Term Babies and Their Mothers' Opinions on Language Development

The purpose of this study is to investigate the language development level of premature and term babies at the months of 12-24. Moreover, determination of the babies' mothers' views about promoting language development and application of development activities to their babies is aimed in this study. This study was included in premature and term infants and mothers who were directed to the child development unit from Ankara Etimesgut Şehit Sait Ertürk State Hospital outpatient clinics. 36 premature infants and 36 term infants were included in the quantitative dimension of the study and 48 mothers were included in the qualitative dimension of the study. The limitation of working is premature babies being premature at the "middle" and "border", not being twins and do not become under developmental follow-up. The research has followed a two-step process involving qualitative and quantitative parts. First, quantitative data were collected and then qualitative data were collected to support them. Materials of the survey were 'General Information Form' to deliver information about the babies as well as their family which prepared by researchers and "Gazi Erken Çocukluk Değerlendirme Aracı-GEÇDA" which created by Temel, Ersoy, Avcı, Turla (2005). In the qualitative part of the research, a "Semi-structured Interview Form" was used by the researcher to determine the opinions of the mothers about the support and use of the language development of the babies. In addition, the "General Information Form" has been filled in for getting information about the baby and the family. The data obtained in the research were analyzed using SPSS v22 and MAXQDA (ver.12). As a result of this study, it is determined that there is no difference between the development of language of premature and term infants. There was also no significant difference in the language development of premature and term infants according to their gender. There was no significant difference in the language development of premature infants according to the premature birth week. Mothers have defined language development as the most self-expression. Mothers said that speaking the most positively affects language development and bad behaviour negatively affects language development. It was seen that mothers play games were the most important activity supporting language development but they didn't make preparations before the event and half of the mothers did not receive language development support. And it was seen that mothers interacted with playing, speaking and music activities, but they made the reading activity non-interactive. It has been seen that the mothers have played for more three hours with their babies and they used the most cars. These results are important for late and intermediate premature infants' language development and putting forward mothers' views on this issue.

Key Words: Mother's views, language development, premature baby, language development in prematurity.

KAYNAKLAR

AARNOUDSE-MOENS CSH, WEISGLAS-KUPERUS N, VAN GOUDOEVER JB, OOSTERLAAN J (2009). Meta-Analysis of Neurobehavioral Outcomes in Very Low Birth Children. *Pediatrics* **124**(2): 717-28.

AKBAY SE, ÇAPRI B (2013). Dil gelişimi. *Eğitim Psikolojisi*, Ed.: Gündüz B, Çapri B, Karahan kitabevi, Adana.

AKIN SARI B (2012). Sağlıklı iletişim. *Bebek Ruh Sağlığı (0-4 Yaş) Temel Kitabı*, Ed.: Karabekiroğlu K, Türkiye çocuk ve genç psikiyatrisi yayınları.

AKSU-KOÇ A, KETREZ FN (2016). Anadili gelişimi. *Aklın Çocuk Hali-Zihin Gelişimi Araştırmaları*, Derleyenler: Aydın Ç, Göksun T, Küntay AC, Tahiroğlu D, 1. baskı, Koç Üniversitesi yayınları, İstanbul.

AMERİKA PEDIATRİ AKADEMİSİ, (2004). Follow up Care of High Risk Infants. *Pediatrics*, **114**(5): 1377-97.

ANLAR B, SERDAROĞLU A, YAKUT A (2008). Gelişimsel Çocuk Nörolojisi. Bölüm 4. Hacettepe Üniversitesi basımevi. Ankara.

ATAKLI A, EKİNCİ S (2009). Çocuğunuz İçin Keşke Demeden. Arkadaş yayınevi. Ankara.

AVCI N (2007). Gelişimde 0-3 Yaş “Yaşama Merhaba”. Morpa kültür yayınları, İstanbul.

AYDIN B (2015).Çocuk ve Ergen Psikolojisi. 5. Bölüm, Nobel yayınları, 5. baskı, Ankara.

BAKKALOĞLU H (2011). Prenatal, natal ve postnatal süreçte gelişim ve risk. *Very Young Children with Special Needs*, Çeviri kitap, Ed.: Akçamete G, Nobel yayıncılık, 4. baskı, Ankara.

BAYHAN P, ARTAN İ (2005). Çocuk Gelişimi ve Eğitimi. Morpa yayınları, Ankara.

BAYKOÇ DÖNMEZ N, ABİDOĞLU Ü, DİNÇER Ç, ERDEMİR N, GÜMÜŞÇÜ Ş (2000). Okul Öncesi Dönemde Dil Gelişimi Etkinlikleri. Ya-Pa yayınları, 3. baskı, İstanbul.

BEE H, BOYD D (2009). Çocuk Gelişim Psikolojisi. Kaknüs yayınları, İstanbul.

BEE H (1992). The developing child. Harper Colins College Publishers. New York.

BENASICH AA, BROOKS-GUNN J (1996). Maternal Attitudes and Knowledge of Child-Rearing: Associations with Family and Child Outcomes. *Child Development*. Vol. 67, pp: 1186–1205.

BERK LE(2013a). Child Development. 9. edition, Pearson education, Oslo.

BERK LE (2013b). Infants and Children - Prenatal Through Middle Childhood. Çeviri kitap, Ed.:Işıkoğlu Erdoğan N, Nobel yayınları, 7. baskıdan çeviri, Ankara.

BERKO GLEASON J (2009). The development of language: an overview. *The Development of Language*. Ed.: Berko Gleason J, Ratner NB. Seventh edition. Boston: Allyn&Bacon.

BİLA C (2001). Bireysel Kitle İletişim Aracı Olarak İnternet ve Toplumsal Etkileri. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi. Ankara.

BÜYÜKÖZTÜRK Ş (2012). Örnekleme yöntemleri. 6 Haziran 2017 tarihinde <http://w3.balikesir.edu.tr/~msackes/wp/wp-content/uploads/2012/03/BAY-Final-Konulari.pdf> adresinden ulaşılmıştır.

BÜYÜKÖZTÜRK Ş, KILIÇ ÇAKMAK E, AKGÜN ÖE, KARADENİZ Ş, DEMİREL F (2017). Bilimsel Araştırma Yöntemleri. Pegem akademi, Ankara.

CAN G (2002). Preterm doğanlar, intrauterin büyüme geriliği, makrozomi, çoğul gebelik. *Pediatric 1*, Ed.: NEYZİ O, ERTUĞRUL T., 3. baskı. Nobel Tıp kitabevleri, İstanbul.

CİRHİNLİOĞLU FG (2010).Çocuk Gelişimi ve Ruh Sağlığı-Okul Öncesi Dönem. Bölüm 2, Nobel yayın dağıtım, Geliştirilmiş 2. baskı, Ankara.

COLVIN M, MCGUIRE W, FOWLIE PW, (2004).Neurodevelopmental Outcomes After Preterm Birth. *BMJ*; 329: 1390-1393.

CHOUBSAZ Y (2010). Modularity of Mind. *The Journal of International Social Research*. Fall, Vol: 3, Issue: 14, 175-180.

CLEARINGHOUSE WW (2015). Shared book reading: WWC intervention report. Washington, DC: Institute of Education Sciences. Retrieved June, 18.

CRAIG GJ, BAUCUM D (2001). Human Development, Chapter 4, Ninth edition, Pearson education, New Jersey.

CRAIN W (2005). Theories of Development. Chapter 17, Fifth edition, Pearson education, New Jersey.

CRESWELL JW (2014). Research Design- Qualitative, Quantitative and Mixed Methods Approaches. Çev. Ed: Demir SB. Eğiten Kitap. Ankara.

CRESWELL JW, PLANO CLARK VL (2015). Mixed Methods Research, Çev. Ed: Dede Y, Demir SB. 2. baskı. Anı yayıncılık. Ankara.

ÇAK T, GÖRKER I (2012).Prematüre. *Bebek ve Ruh Sağlığı (0-4 Yaş) Temel Kitabı*. Ed.: Karabekiroğlu K. Türkiye Çocuk ve Genç Psikiyatrisi Derneği Yayınları:6.

ÇAVUŞOĞLU H (2011).Çocuk Sağlığı Hemşireliği. 7. baskı. Ankara.

ÇEÇEN R (2007). Bilişsel gelişim ve dil gelişimi, *Eğitim Psikolojisi*, Ed.: Deniz ME, Maya akademi, Ankara.

ÇELİK A (2016). Paylaşımlı Kitap Okuma Sırasında Normal Gelişim Gösteren, Otizm Spektrum Bozukluğu ve Zihinsel Yetersizliği Olan Çocukların Annelerinin Kullandıkları Etkileşim ve Dili Destekleme Stratejilerinin Betimlenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.

ÇİYİLTEPE M (2015). Dil ve konuşma gelişiminde sorunlara yol açan nedenler, *Dil ve Kavram Gelişimi*, Ed.: Topbaş S, Kök yayıncılık, Ankara.

ÇİYİLTEPE M, TÜRK BAY T (2004). Konuşmanın Bileşenleri ve Konuşma Gecikmesi Olan Çocukların Değerlendirilmesi: Gözden Geçirme. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, **11(2)**:89-97.

DEMİR-ÇELEBİ Ç. (2013). Karma Araştırma Yöntemi. 25 Şubat 2016 tarihinde <https://Prezi.Com/X8j19gohtqyx/Karma-Arastirma-Yontemi/> adresinden ulaşılmıştır.

DEMİR Ş (2011). İnsan gelişimi: 0-6 yaş, *Very Young Children with Special Needs*. Çeviri kitap, Ed.: Akçamete G, Nobel yayıncılık, 4. baskı, Ankara.

DİKEN Hİ (2009). Erken Çocukluk Döneminde Dil Becerilerini Geliştirme, Maya akademi, Ankara.

EMRE BOLATBAŞ D, YILDIZ BIÇAKÇI M (2016). Investigation of the development of premature and non-premature children. *Recent Advances in Health Sciences*, Ed.: Çamlı AA, Ak B, Arabacı R, Efe R. St. Kliment Ohridski University press, Sofia.

ERDEMİR N (2001). 12–30 Aylar Arasındaki Türk Çocuklarının Dil Yapılarının Anlamsal Yönden İncelenmesi. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimler Enstitüsü. Ankara.

ERDOĞAN S, ŞİMŞEK BH, ERDOĞAN A (2005). Ankara'nın Alt Sosyoekonomik Bölgelerinde Ana Sınıfına Devam Eden 5-6 Yaş Çocuklarının Dil Gelişim Düzeylerine Bazı Faktörlerin Etkisinin İncelenmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, **1**: 231-246.

ERGEN M, AKMAN Y (2008). Eğitim Psikolojisi. Bölüm 4, 17. baskı, Arkadaş kitabevi, Ankara.

ERMAN H (2007). Boşanma ve çocuk, *Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları*. Ed.: Soykan Aysev A, Işık Taner Y, Asimetrik paralel, İstanbul

ERTEM İ (2012). Prematürelerin gelişimsel sorunları ve gelişimsel izlem, *Hayata Prematüre Başlayanlar*. Ed.: Okumuş N., Aysun yayıncılık, Ankara.

- ERTEM İ, GÖK CG (2005). Gelişimin değerlendirilmesi izlenmesi desteklenmesi. *Gelişimsel Pediatri*. Ed.: Ertem İÖ, Çocuk hastalıkları araştırma vakfı.
- ERTEM İÖ, BAYHAN A, BAYRAM Ö (2005).Prematüre bebeklerin gelişimlerinin izlenmesi ve desteklenmesi, *Gelişimsel Pediatri*. Ed.: Ertem İÖ, Çocuk hastalıkları araştırma vakfı.
- ERTEM İÖ, ATAY G, GÜMÜŞ D, BAYHAN A, BİNGÖLER B, GÖK C, ÖZBAŞ S, HAZNEDAROĞLU D, IŞIKLI S (2007). Mothers' Knowledge of Young Child Development in a Developing Country. *Child: Care, Health and Development*.**33(6)**, 728-737.
- ERTOĞAN F (1997). İntrauterin gelişme bozukluğu, *Çocuk Hastalıkları*, Ed.: Cin Ş, Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi yayınları, 1.baskı. Ankara.
- EZEL HK, JUSTICE LM (2005). *Shared storybook reading*. 3th. Paul H. Brookes Publishing Company. London.
- FLANAGAN PJ, COPPA DF, RIGGS SG, ALARIO AJ (1994). Communication Behaviours of Infants of Teen Mothers. An Exploratory Study. *Journal of Adolescent Health*. **15(2)**:169-75.
- GANDER MJ, GARDINER HW (2004).Çocuk ve Ergen Gelişimi. Ed.: Onur B, İmge kitabevi, 5. baskı, Ankara.
- GLESNE C (2013). Nitel Araştırmaya Giriş. Ankara: Anı yayıncılık.
- GÜLER T (2004). 48–72 Aylar Arasındaki Türk Çocukların Alıcı Dil Yapılarının İncelenmesi. Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- GÜRKAN K (2007). İletişim bozuklukları, *Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları*, Ed.: Soykan Aysev A, Işık Taner Y, Asimetrik paralel, İstanbul.
- İŞERİ E (2012).Dil gelişimi. *Bebek Ruh Sağlığı (0-4 Yaş) Temel Kitabı*, Ed.: Karabekiroğlu K, Türkiye çocuk ve genç psikiyatrisi yayınları.

İŞLERİ E (2007). Gelişim ve klinik değerlendirme - A. bebeklik dönemi, *Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları*. Ed.: Soykan Aysev A, Işık Taner Y, Asimetrik paralel, İstanbul.

JENNISCHE M, SEDIN G (1998). Speech and language skills in children who required neonatal intensive care. I: spontaneous speech at 6.5 years of age. *Acta Paediatr*, **87**: 654-666.

KARABEKİROĞLU K (2009). Anne Babalar İçin Bebek Ruh Sağlığı Kitabı 0-4 Yaş, Say yayınları, İstanbul.

KARACAN E (1998). Yaşamın İlk Bir Yılında Anne-Bebek Etkileşimi ve Dil Gelişimi. Uzmanlık Tezi. Gazi Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk Psikiyatrisi Anabilim Dalı. Ankara.

KARACAN E (2000). Çocuklarda Dil Gelişimini Etkileyen Faktörler. *Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi*. 27 Mayıs 2017 tarihinde aşağıdaki siteden ulaşılmıştır. <http://www.ttb.org.tr/STED/sted0700/6.html>

KONROT A (2015). İletişim, dil ve konuşma bozuklukları, *Dil ve Kavram Gelişimi*. Ed. Topbaş S, 6. baskı, Kök yayıncılık, Ankara.

KORKMAZ A, CANPOLAT FE, ARMANGİL D, ANLAR B, YİĞİT Ş, YURDAKÖK M, TEKİNALP G (2009). Hacettepe Üniversitesi İhsan Doğramacı Çocuk Hastanesi 2003-2006 Dönemi Çok Düşük Doğum Ağırlıklı Bebeklerin Uzun Süreli İzlem Sonuçları. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*.**52**: 101-112.

KÖKSAL AKYOL A (2011). Bilişsel Gelişim, *Eğitim Psikolojisi*. Ed.: Ulusoy A, 3. baskı, Anı yayıncılık, Ankara.

MAVİŞ İ (2015). Çocukta dil edinim kuramları, *Dil ve Kavram Gelişimi*. Ed: Topbaş S, 6.baskı, Kök yayıncılık, Ankara.

MELTZOFF AN, BROOKS R (2009). Social cognition: the role of gaze following in early World learning. *Infant Pathways in Language*, J. Colombo, P. McCardle, L Frend (Eds.) Clifton, NJ: Psychology Press.

MERRIAM S (2013). Nitel Araştırma. Nobel yayıncılık. Ankara.

MILES MB, HUBERMAN AM (1994). *Qualitative Data Analysis: An Expanded Sourcebook*, second edition. London: sage.

OKUMUŞ N (2012). Prematüre ve sorunlara genel bakış, *Hayata Prematüre Başlayanlar*. Ed.:Okumuş N, Aysun yayıncılık, 1. baskı, Ankara.

ÖZ GÖÇER C (2006). Çok Düşük Doğum Ağırlıklı Riskli Pretermilerin Nörogelişimsel Sorunları ve Nörolojik Morbiditeye Etki Eden Faktörlerin Araştırılması. Uzmanlık tezi. Bakırköy Kadın ve Çocuk Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi. İstanbul.

ÖZBEK A (2002). Prematüre Çocuklarda Gelişimsel, Davranışsal, Coşkusal Özellikler ile Bunlara Etki Eden Etmenler, Uzmanlık tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk ve Ergen Sağlığı Ana Bilim Dalı. İzmir.

ÖZBEY Ç (2008). Çocuk Eğitiminde Yapılan Hatalar. İnkılap kitabevi, İstanbul.

PAN BA, ROWE ML, SINGER JD, SNOW CE (2005). Maternal Correlates of Growth in Toddler Vocabulary Production in Low-Income Families. *Child Development*, **76**, (4): 763-782.

PATTON MQ (2014). Nitel Araştırma ve Değerlendirme Yöntemleri. Çev. Ed: Bütün M ve Demir SB, 3.baskıdan çeviri, Pegem Akademi, Ankara.

RAIKES H, PAN BA, LUZE G, TAMIS-LEMONDA CS, BROOKS-GUNN J, CONSTANTINE J, TARULLO LB, RAIKES HA, RODRIGUEZ ET (2006). Mother-Child Bookreading in Low-Income Families: Correlates and Outcomes During the First Three Years of Life. *Child Development*. **77**(4):924-53.

REISSLAND N, STEPHENSON T (1999). Turn-Taking in Early Vocal Interaction: A Comparison of Premature and Term Infants' Vocal Interaction with Their Mothers. *Child Care Health Development*. **25**(6):447-56.

ROBERTSON SB, WEISMER SE (1997), The Influence of Peer Models on the Play Scripts of Children with Specific Language Impairment. *Journal of Speech, Language and Hearing Research*, **40**(1):49-61.

- SANSAVINI A., GUARINI A, SAVINI S, BROCCOLI S, JUSTICE L, ALESSANDRONI R, FALDELLA G (2011). Longitudinal trajectories of gestural and linguistic abilities in very preterm infants in the second year of life. *Neuropsychologia*, Vol.49, Issue 13, pp 3677–3688.
- SANTROCK JW (2015). Life-span Development. Çeviri kitap, Ed.: Yüksel G, Nobel yayıncılık, 13. baskı, Ankara.
- SENECHAL M, THOMAS E, MONKER J-A (1995). Individual differences in 4-year-old children's acquisition of vocabulary during storybook reading. *Journal of Educational Psychology*, Vol 87(2), 218-229.
- SNOW CW, McGAHA CG (2003). The birth process and the newborn, *Infant Development*, chapter 3, Pearson education, third edition, New Jersey.
- SOYSAL AŞ (1999). Erken Doğan Bebeklerle Normal Doğan Bebeklerin Psikomotor ve Duygusal Gelişimlerinin Karşılaştırılmasına İlişkin Bir Çalışma. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.
- SOYSAL AŞ (2007). Bebeklik psikiyatrisinde alternatif bir alt alan: erken doğan bebekler, *Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları*. Ed.: Soykan Aysev A, Işık Taner Y, Asimetrik paralel, İstanbul.
- STOLT S, KORJA R, MATOMÄKI J, LAPINLEIMU H, HAATAJA L, LEHTONEN L (2014). Early Relations Between Language Development and The Quality of Mother-Child Interaction in Very-Low-Birth-Weight Children. *Early Human Development*. 90(5):219-25.
- SÜRMELİ DÖVEN S (2011). Doğum Ağırlığı 1500 Gramın Altında Olan Erken Doğan Bebeklerin Uzun Dönem İzlem Sonuçları. Uzmanlık Tezi. Mersin Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı. Mersin.
- ŞAHİN S, ATAY M (2009), Bebeklik dönemi (0-2 yaş) ve yeni yürüme döneminde (2-3 yaş) gelişim, *Gelişim ve Öğrenme*, Ed.: Ataman A, 4. baskı, Ankara.
- TEMEL F, ERSOY Ö, AVCI N, TURLA A (2005). Gazi Erken Çocukluk Gelişimi Değerlendirme Aracı “GEÇDA”. 2. baskı, ERS matbaacılık, Ankara.

TOPBAŞ S (2015). Ses bilgisel gelişim, *Dil ve Kavram Gelişimi*. Ed.: Topbaş S, Kök yayıncılık, 6. baskı, Ankara.

TOPBAŞ S, MAVİŞ İ, (2015). Edim bilgisi gelişimi, *Dil ve Kavram Gelişimi*. Ed.: Topbaş S, Kök yayıncılık, 6. baskı, Ankara.

TRAWICK-SWITH J (2013). Early Childhood Development (a multicultural perspective), Çeviri kitap, Ed.: Akman B, Nobel yayıncılık, 5. baskı, Ankara.

TUNÇ A, GÜNDOĞDU M (2013). Eğitim psikolojisine giriş, *Eğitim Psikolojisi*. Ed.: Gündüz B, Çapri B, Bölüm 1, Karahan kitabevi, Adana.

TÜMKAYA S (2008). Dil gelişimi, *Erken Çocukluk Döneminde Gelişim*. Ed.: Deniz ME, Maya akademi, Ankara.

ULUSOY A (2011). Güdülenme, *Eğitim Psikolojisi*, Ed.: Ulusoy A. Bölüm 17, Anı Yayıncılık, Ankara.

USLU Rİ (2012). Tanı ve değerlendirme, *Bebek Ruh Sağlığı (0-4 Yaş) Temel Kitabı*, Ed.: Karabekiroğlu K, Türkiye çocuk ve genç psikiyatrisi yayınları.

WOLKE D (1998). Psychological development of prematurely born children. *Archives Diseases in Childhood*, **78**: 567-70.

WOLKE D, MEYER R (1999). Cognitive Status, Language Attainment, and Prereading Skills of 6-Year-Old Very Preterm Children and Their Peers: The Bavarian Longitudinal Study. *Developmental Medicine Child Neurology*, **41**(2):94-109.

VIALLE W, VERENIKINA I, LYSAGHT L (2000). Handbook on Child Development. Thomson Learning Nelson, Canada.

YAVUZER H (1998). Bedensel, Zihinsel ve Sosyal Gelişimiyle Çocuğunuzun İlk 6 Yılı. 2.basım, Remzi kitabevi, İstanbul.

YAZGAN İNANÇ B, BİLGİN M, KILIÇ ATICI M (2013). Gelişim Psikolojisi, 9. baskı, Pegem akademi, Ankara.

YAZICI Z, GENÇ İLTER B (2008). Okul öncesi dönemdeki iki dilli/ çok dilli çocukların dil kazanım süreci, *Dil araştırma dergisi*, Sayı: 3,s.:47-61.

YILDIRIM A, ŞİMŞEK H (2011). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, 8. baskı, Seçkin yayıncılık, Ankara.

YURDAKÖK M, ERDEM G (2004). Neonatoloji prematürite. Türk Neonatoloji Derneği, Alp ofset. Ankara. 119-124.

EKLER

EK 1

T.C.
SAĞLIK BAKANLIĞI
TÜRKİYE KAMU HASTANELERİ KURUMU
Ankara İli 3. Bölge Kamu Hastaneleri Birliği
Etimesgut Prof. Dr. Celal Ertuğ Devlet Hastanesi Yöneticiliği

SAYI :64890919/565
KONU : MM36926 Didem EMRE BOLATBAŞ.

03.../02/2016

HASTANE YÖNETİCİLİĞİNE

İlgi: Ankara 3.Bölge Kamu Hastaneleri Birliği Genel Sekreterliğinin 01.02.2016 tarih ve E1467 sayılı yazısı.

Hastanemiz emrinde Çocuk Gelişimcisi MM36926 sicil numaralı Didem EMRE BOLATBAŞ'ın 'Prematüre Olan ve Olmayan Bebeklerin Dil Gelişim Düzeylerinin İncelenmesi' konulu tez çalışması yapması, ilgi sayılı yazı gereği uygun görülmüş olup, adı geçen personelin hastanemizde tez çalışması yapmasında sakınca bulunmamayıp;

Uygun Görtişle Gereğini olurlarınıza arz ederim.

Uzm. Dr. Tarkan ÖZDEMİR
Başhekim Yardımcısı

O L U R

03.../02/2016

Uzm.Dr. Muhammet Ali ORUÇ
Hastane Yöneticisi

Aşlı Gökdemir
T.C. SAĞLIK BAKANLIĞI
TÜRKİYE KAMU HASTANELERİ KURUMU
Ankara İli 3. Bölge Kamu Hastaneleri Birliği
Etimesgut Prof. Dr. Celal Ertuğ Devlet Hastanesi
Uzm. Dr. Celal Ertuğ
Başhekim Yardımcısı

03.../02/2016 Bilgisayar İşletmeni Y.ERDEM
03.../02/2016 Koordinatör : G.ELMACIOĞLU
İstasyon Mh. Leylak Caddesi
Ulubathı Hasan Sk. No:5 Etimesut/ANKARA
Elektronik Ağ: www.etimesgutdh.gov.tr/

Bilgi İçin İrtibat : Y.ERDEM
Tel : 2933076
Eposta: edhpersonel@gmail.com

ANKARA ÜNİVERSİTESİ
ETİK KURULU
KARAR ÖRNEĞİ

Karar Tarihi : 04/04/2016

Toplantı Sayısı : 9

Karar Sayısı :124

124- Üniversitemiz Sağlık Bilimleri Enstitüsü yüksek lisans öğrencilerinden **Didem Emre Bolatbaş**'ın "Prematüre Olan ve Olmayan Bebeklerin Dil Gelişimlerinin İncelenmesi" başlıklı tez çalışması ile ilgili 10/02/2016 tarihli "İnsan Üzerinde Yapılan Klinik Dışı Araştırmalar Başvuru Formu" Etik Kurulumuzca incelenmiştir.

Üniversitemiz Sağlık Bilimleri Enstitüsü yüksek lisans öğrencilerinden **Didem Emre Bolatbaş**'ın "Prematüre Olan ve Olmayan Bebeklerin Dil Gelişimlerinin İncelenmesi" başlıklı araştırması ile ilgili istenen düzeltmenin yapıldığı anlaşılmış olup, ilgili çalışmanın araştırma protokolüne uyulması ve etik onay tarihinden itibaren geçerli olması koşuluyla uygulanmasının etik açıdan uygun olduğuna oy birliği ile karar verildi.

ASLI GIBİDİR

İbrahim DURAK
Fakülte Sekreteri

ASLININ AYNI DİR
04/04/2016

Prof.Dr.Muharrem ÖZEN
Ankara Üniversitesi
Etik Kurulu Başkanı

EK 2

Bilgilendirilmiş Katılımcı Yasal Veli Onam Formu

Araştırmanın adı: Prematüre Olan ve Olmayan Bebeklerin Dil Gelişimlerinin İncelenmesi

Danışman: Doç. Dr. Müdriye YILDIZ BIÇAKÇI

Araştırmanın yürütüleceği yer: Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Çocuk Gelişimi Anabilim Dalı

Değerli ebeveyn,

“Prematüre Olan ve Olmayan Bebeklerin Dil Gelişimlerinin İncelenmesi” isimli bilimsel çalışma için Etimesgut Şehit Sait Ertürk Devlet Hastanesi yöneticiliğinden izin alınmıştır. Bu çalışmada 12-24 ay arasında prematüre olan ve prematüre olmayan bebeklerin dil gelişimlerinin incelenmesi, annelerin bebeklerin dil gelişimini desteklemeye ve uygulamalarına yönelik görüşlerinin belirlenmesi amaçlanmıştır.

Bu çalışma kapsamında prematüre olan ve olmayan en az 50 bebeğe Temel, Ersoy, Avcı, Turla tarafından (2005) geliştirilen “Gazi Erken Çocukluk Değerlendirme Aracı-GEÇDA” ile dil gelişim değerlendirmesi araştırmacı tarafından birebir uygulanacaktır. Gazi Erken Çocukluk Değerlendirme Aracı (GEÇDA), sıfır-yetmiş iki ay arasındaki çocukların gelişimlerini ayrıntılı olarak değerlendirebilecek ve çocuklardaki gelişimsel geriliklerinin erken tanınmasında kullanılabilir bir gelişim değerlendirme aracıdır. GEÇDA; psikomotor, bilişsel, dil, sosyal-duygusal gelişim olmak üzere dört alt testten oluşmaktadır. Ancak çalışma için yalnızca dil gelişimi alt testi kullanılacaktır. Test gelişimsel oyun sırasında çocuğun gözlenmesi yoluyla uygulanacak; gözlenmesi mümkün olmayan maddeler anneye sorulacak ve uygulama yaklaşık 15-20 dakika sürecektir. Uygulama herhangi bir risk içermemektedir. Bebeğin huzursuzluk ya da katılım göstermek istememesi durumunda uygulamaya ara verilebilecektir. Değerlendirme sonucunda yasal veliye bebeğin dil gelişimi ile ilgili bilgi verilecektir. Elde edilen bilgiler ve uygulama sonuçları sadece araştırma kapsamında kullanılacak, bebeğe ait bilgiler gizli tutulacaktır. Bu çalışmanın gerçekleştirilmesi için bebeğiniz adına çalışmaya gönüllü katılımınız esas alınmıştır. Araştırma ile ilgili bir sorunuz olduğunda araştırmacı tarafından cevaplanacaktır. Dilerseniz istediğiniz zaman bebeğinizi çalışmadan çekebilme hakkına sahipsiniz.

Çalışmaya sağlayacağını katkı çok önemli olup, bu katkı hem bebeğiniz adına sizlere hem de diğer bebekler ve annelere destek olacaktır. Katkınızdan dolayı çok teşekkür ederiz.

Bebeğin Adı- Soyadı:

Sorumlu Araştırmacı

Didem EMRE BOLATBAŞ

Yasal Velinin Adı Soyadı :

Tez Danışmanı

Doç.Dr. MüdriyeYILDIZ BIÇAKÇI

İmza:

(Faint, stylized signature watermark)

Katılımcı Yasal Veli Onam Formu

Etimesgut Şehit Sait Ertürk Devlet Hastanesinde Çocuk Gelişimci ve aynı zamanda Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Çocuk Gelişimi Bölümü öğrencisi Didem Emre Bolatbaş tarafından yapılacak olan "Prematüre Olan ve Olmayan Bebeklerin Dil Gelişimlerinin İncelenmesi" isimli bilimsel çalışma kapsamında bilgilendirildim, bebeğime çalışma ile ilgili "Gazi Erken Çocukluk Değerlendirme Aracı"nın uygulanmasının ve bilgilerin kullanılmasının uygun olduğunu düşünüyorum ve kabul ediyorum.

Bilgilerinize saygılarımla sunarım.

Bebeğin adı soyadı:

Sorumlu araştırmacı: Didem EMRE BOLATBAŞ

Bebeğin yasal velisinin adı soyadı:

Tarih:

Tarih:

İmza:

İmza:

Bilgilendirilmiş Katılımcı Onam Formu

Araştırmanın adı: Prematüre Olan ve Olmayan Bebeklerin Dil Gelişimlerinin İncelenmesi

Danışman: Doç. Dr. Müdriye YILDIZ BIÇAKÇI

Araştırmanın yürütüleceği yer: Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Çocuk Gelişimi Anabilim Dalı

Değerli katılımcı,

“Prematüre Olan ve Olmayan Bebeklerin Dil Gelişimlerinin İncelenmesi” isimli bilimsel çalışma için Etimesgut Şehit Sait Ertürk Devlet Hastanesi yöneticiliğinden izin alınmıştır. Bu çalışmada 12-24 ay arasında prematüre olan ve prematüre olmayan bebeklerin dil gelişimlerinin incelenmesi, annelerin bebeklerin dil gelişimini desteklemeye ve uygulamalarına yönelik görüşlerinin belirlenmesi amaçlanmıştır.

Bu çalışma kapsamında prematüre olan ve olmayan en az 50 bebeğe Temel, Ersoy, Avcı, Turla tarafından (2005) geliştirilen “Gazi Erken Çocukluk Değerlendirme Aracı-GEÇDA” ile dil gelişim değerlendirmesi araştırmacı tarafından uygulanacaktır. Bebeğin dil gelişim açısından değerlendirilmesi yaklaşık 15-20 dakika sürecektir. Bebeğin dil gelişim değerlendirmesi sonucu dil gelişim düzeyleri alt, orta ve üst düzeyde olan bazı bebeklerin anneleri ile görüşme yapılacaktır. Görüşme yapılacak bebek anneleri ve sayısı bebeklerin dil gelişim değerlendirmesi sonucuna göre belirlenecektir. Ancak en az 18 anne ile görüşme planlanmaktadır. Bu görüşme bebeğin dil gelişimini desteklemeye ve uygulamaya yönelik görüşlerinizi ortaya koymak amacı ile sizlerle soru cevap şeklinde yapılacaktır. Görüşme dil gelişiminin ne olduğu, sizler için ne anlam ifade ettiği, dil gelişimini desteklemek için neler yaptığınız, etkinlikler için ne kadar süre ayırdığınız gibi soruları içerecektir. Bu görüşmeler yaklaşık 20-30 dakika kadar sürecektir. Elde edilen bilgiler ve uygulama sonuçları sadece araştırma kapsamında kullanılacak, size ait bilgiler gizli tutulacaktır. Bu çalışmanın gerçekleştirilmesi için sizin çalışmaya gönüllü katılımınız esas alınmıştır. Araştırma ile ilgili bir sorunuz olduğunda araştırmacı tarafından cevaplanacaktır. Dilerseniz istediğiniz zaman çalışmadan çekilebilme hakkına sahipsiniz.

Çalışmaya sağlayacağınız katkı çok önemli olup, bu katkı hem sizlere hem de diğer bebekler ve annelere destek olacaktır. Katkınızdan dolayı çok teşekkür ederiz.

Annenin Adı Soyadı :

Sorumlu Araştırmacı

Didem EMRE BOLATBAŞ

İmza:

Tez Danışmanı

Doç.Dr. Müdriye YILDIZ BIÇAKÇI

Katılımcı Onam Formu

Etimesgut Şehit Sait Ertürk Devlet Hastanesinde Çocuk Gelişimci ve aynı zamanda Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Çocuk Gelişimi Bölümü öğrencisi Didem Emre Bolatbaş tarafından yapılacak olan "Prematüre Olan ve Olmayan Bebeklerin Dil Gelişimlerinin İncelenmesi" isimli bilimsel çalışma kapsamında bilgilendirildim, bebeğimin dil gelişimi ile ilgili benimle görüşme yapılarak bebeğimin dil gelişimine yönelik soruların sorulmasının uygun olduğunu düşünüyorum ve kabul ediyorum.

Bilgilerinize saygılarımla sunarım.

- a. Görüşme yazılı şekilde yapılabilir
- b. Görüşme ses kayıt cihazıyla yapılabilir

Annenin adı soyadı:

Sorumlu araştırmacı: Didem EMRE BOLATBAŞ

Tarih:

Tarih:

İmza:

İmza:

EK 3

KULLANIM SERTİFİKASI

Sayın *Didem Fulya BOLATBAŞ*

Gazi Erken Çocukluk Gelişimi Değerlendirme Aracı (GEÇDA)'nın kullanımına ilişkin teorik ve uygulamalı çalışmaları başarı ile tamamlayarak kullanım hakkını edinmiştir.

[Signature]
Prof. Dr. Z. Fulya TEMEL

[Signature]
Doç. Dr. Neslihan AVCI

[Signature]
Yrd. Doç. Dr. Özlem ERSOY

[Signature]
Uzm. Ayşe TURLA

ÖZGEÇMİŞ

DİDEM EMRE BOLATBAŞ

Doğum Tarihi ve Yeri : 07.10.1987/Rize

Medeni Hali : Evli

Uyruğu : T.C

E-mail : d.didememre@hotmail.de

0312 2933000/3262

EĞİTİM DURUMU

2017 Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Çocuk Gelişimi Bölümü - Tezli Yüksek Lisans

2010 Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Çocuk Gelişimi Bölümü - Lisans

2005 Kırıkkale Mehmet Akif Ersoy Süper Lisesi - Lise

Yabancı Dil: İngilizce

MESLEKİ DENEYİM

29.05.15- Halen Etimesgut Şehit Sait Ertürk Devlet Hastanesi / ANKARA

18.09.12-14.05.15 Nevşehir Devlet Hastanesi / NEVŞEHİR

14.09.11-14.09.12 Tire Devlet Hastanesi / İZMİR

01.09.10-13.09.11 Özel Özem Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi /ANKARA

ÜYE OLUNAN BİLİMSEL KURULUŞLAR

Çocuk Gelişimi ve Eğitimcileri Derneği

Hacettepe Üniversitesi Çocuk Gelişimi Eğitimi Mezunları Derneği

AKADEMİK ÇALIŞMALAR

2016 12-24 Ay Aralığında Bebeğe Sahip Annelerin Motor Gelişim Sürecine İlişkin Görüşleri- Gökçe HAFIZOĞLU, **Didem EMRE BOLATBAŞ**, Müdriye YILDIZ BIÇAKÇI -*Sözlü Bildiri*- II. Ulusal Sağlık Bilimleri Kongresi (Uluslararası Katılımlı)

2016 Kadın Kapalı Ceza İnfaz Kurumunda Anneleriyle Kalan Çocukların Gelişimsel Düzeylerinin İncelenmesi- Nesil SAĞIN KÜÇÜK, **Didem EMRE BOLATBAŞ**, Müdriye YILDIZ BIÇAKÇI, Aysel KÖKSAL AKYOL -*Poster Sunumu*- Uluslararası Katılımlı 3. Ulusal Disiplinerarası Erken Çocuklukta Müdahale Kongresi (UDEMKO)

2015 Prematüre Olan ve Prematüre Olmayan Çocukların Gelişimlerinin İncelenmesi - **Didem EMRE**, Müdriye YILDIZ BIÇAKÇI -*Sözlü Bildiri*- Uluslararası Katılımlı III. Çocuk Gelişim ve Eğitimi Kongresi “Erken Müdahale”

AKADEMİK YAYINLAR

2016 12-24 Ay Aralığında Bebeğe Sahip Annelerin Motor Gelişim Sürecine İlişkin Görüşleri- Gökçe HAFIZOĞLU, **Didem EMRE BOLATBAŞ**, Müdriye YILDIZ BIÇAKÇI Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi Cilt:3, Ek:1

2016 Nesil SAĞIN KÜÇÜK, **Didem EMRE BOLATBAŞ**, Müdriye YILDIZ BIÇAKÇI, Aysel KÖKSAL AKYOL, Kadın Kapalı Ceza İnfaz Kurumunda Anneleriyle Kalan Çocukların Gelişimsel Düzeylerinin İncelenmesi, Uluslararası Katılımlı 3. Ulusal Disiplinerarası Erken Çocuklukta Müdahale Kongresi Özet Kitabı

YAZILAN ULUSAL BÖLÜMLÜ KİTAPLAR

EMRE BOLATBAŞ, D., YILDIZ BIÇAKÇI, M., ”Bebeklik ve İlk Çocukluk Döneminde Gelişimsel Değerlendirme ve İzlem”, Bebeklik ve İlk Çocukluk Döneminde Gelişim (0-36 Ay) Duyuların Gelişimi ve Desteklenmesi, Ed.: Müdriye YILDIZ BIÇAKÇI, 143-174. Eğiten Kitap, Ankara, 2015.

YAZILAN ULUSLARARASI BÖLÜMLÜ KİTAPLAR

EMRE BOLATBAŞ, D., YILDIZ BIÇAKÇI, M., “Investigation of the Development of Premature and Non-Premature Children”, Recent Advances in Health Sciences, Ed.: A.Adil

ÇAMLI, Bilal AK, Ramiz ARABACI, Recep EFE, Chapter 43, St. Kliment Ohridski University Press, Sofia, 2016.

YAZILAN ULUSLARARASI KİTAPLAR

EMRE BOLATBAŞ, D., YILDIZ BIÇAKÇI, M., Premature Babies and Developmental Support, Lambert Academic Publishing, Germany, 2017.

PROJELER

31.01.14-07.03.14	Engelli Çocuklara Hayvanlarla Etkileşim Sağlayarak Tedavilerine Katkı Sağlanması Projesi I (Nevşehir)
28.03.14-16.05.14	Engelli Çocuklara Hayvanlarla Etkileşim Sağlayarak Tedavilerine Katkı Sağlanması Projesi II (Nevşehir)
07.11.14-26.12.14	Engelli Çocuklara Hayvanlarla Etkileşim Sağlayarak Tedavilerine Katkı Sağlanması Projesi III (Nevşehir)
13.02.15-03.04.15	Engelli Çocuklara Hayvanlarla Etkileşim Sağlayarak Tedavilerine Katkı Sağlanması Projesi IV (Nevşehir)